

SLÄKTKRÖNIKA

Berättelsen om Gunillas anfäder från mitten av 1600-talet fram till idag.

Fredriksborg, Arboga. Gunillas mormors morföräldrars bostad i Arboga.

Förord (2007)

Forskningen i kyrkböcker mm genomfördes i huvudsak i mitten av 90-talet. Genom studium av mikrokort som beställdes från biblioteket kunde ett stort antal anfäder påträffas. Detta förfaringssätt var en stor framgång i förhållande till tidigare forskare som varit hänvisade till de olika landsarkiven.

Idag skriver vi år 2007, d v s en tidsperiod om drygt 10 år har förflutit. Släktforskningen har påbörjats på nytt. Skälen är flera. I första hand har teknikutvecklingen varit avgörande med en enorm utveckling av det s k nätet, d v s Internet. Med uppkoppling till detta nät finns obegränsade möjligheter att söka information. Ett exempel är uppsatser och artiklar om äldre företeelser i Sverige eller utomlands. I denna uppsats har information om t ex glashantering hämtats från nätet. Dessutom har alla de gamla kyrkböckerna nu gjorts tillgängliga på detta nät, vilket gör det möjligt att bedriva forskningen direkt vid datorn, med omedelbar tillgång till samtliga kyrkliga akter som tidigare mikrofilmats.

Släktfoton, såväl ateljefoton som rena amatörfoton har kunnat skannas i egen skanner och lagras digitalt i dator. Filerna med foton har därefter sparats i särskild separat hårddisk för att inte riskera att förstöras vid skada på datorn. Genom foto-skrivare har bilderna med fullt godtagbar kvalitet kunnat skrivas ut i A4-format.

En sista orsak till den återupptagna forskningen är givetvis också att jag vid fyllda sextiofem inte längre har några förpliktelser i arbetslivet utan är s k pensionär. I och för sig har jag inga sysselsättningsproblem i övrigt, men det ger ju en möjlighet att vidareutveckla redovisningen och skapa en intressant och lättillgänglig släktkrönika.

Släktforskning i sig är ett omfattande arbete, vilket närmare beskrivs i "boken". En särskild fråga är sättet för presentation av all inhämtad information. Man ska då hålla i minnet att antalet personer snabbt uppgår till flera hundratal med information om levnad, plats, äktenskap, barn, dödsdag, dödsorsak mm. På senare tid har ett antal dataprogram utvecklats för att hantera informationsmängden. Då dessa datorstödda informationer ibland läggs ut på nätet kan man med lämpliga sökfunktioner hitta även personer i den egna släktkretsen. På detta sätt har två "problempersoner" inom Gunillas släkt, vars födelsesocknar jag tidigare misslyckats med att finna, direkt kunnat lokaliseras genom annan persons släktforskning. Kanske var det denna upptäckt, som blev den aha-upplevelse som på nytt väckte intresset. Huruvida det "gamla" materialet ska läggas in i dataprogram, är ännu inte klart. Det blir i så fall ett betydande merarbete.

I sin slutliga form är tanken att denna krönika ska bestå av flera delar, dels denna skrift med tabeller och register, dels en bildbilaga, i första hand som traditionella fotoalbum (se ovan), därefter intressanta övriga handlingar som ordnats i pärm och, förhoppningsvis, registrerats (t ex skolbetyg, bouppteckningar mm). Till sist finns en rest av gamla handlingar som inte kunnat inordnas i denna serie utan finns samlade i särskild låda (skrivböcker mm). För övrigt gäller det tidigare förordet, som följer direkt efter denna nya introduktion.

En avgörande skillnad gentemot de tidigare uppsatserna är att denna "bok" berör Gunillas hela släkt. Redovisningen har därför delats i en "allmän" del och därefter i två skilda avsnitt; "Erlands bok", samt "Harriets bok". Till detta kommer en kortare uppsats som berör personer utanför släkten samt ett avslutande avsnitt. Att redovisningarna med denna uppdelning naturligtvis kommer att överlappa varandra, går inte gärna att undvika, och detta är nog inte heller till någon nackdel.

Väl mött på de kommande sidorna, som dels är kopior av tidigare uppsatser, dels utgöres av kompletterade eller nyskrivna avsnitt !

Vetlanda 2007-08-15

Lennart

Förord (1993)

Att släktforska är ett gigantiskt arbete om man vill kunna förteckna sina anfäder. Skall arbetet dessutom innefatta någon form av beskrivning av de levnadsöden som framskymtar i tillgängligt material ökar arbetsinsatsen ytterligare.

Området är dock fascinerande. Det är slående hur mycket uppgifter som trots allt går att få fram ur husförhörslängder, födelse- vigsel- och dödsattester, vilka tillsammans utgör de huvudsakliga informationskällorna. Exempel på detta hoppas jag kan komma fram i den följande "boken" eller uppsatsen.

För att kunna få en fylligare beskrivning har materialet kompletterats dels med uppgifter från sparade handlingar av olika slag, dels vissa kulturhistoriska notiser, dels rent historiska anteckningar.

Som första målsättning har för varje person eftersträövats en "komplett" redovisning från kyrkböckerna, d v s att kunna följa varje person i alla husförhörslängder även vid alla flyttningar, samt att finna samtliga attester.

Sockenprästernas noggrannhet under århundradena har i detta avseende sannerligen skiftat, från de mest detaljerade beskrivningar av personernas vandel och deras flyttningar inom socknen och till andra socknar, till enkla, svårlästa, ofullständiga och ibland felaktiga uppgifter. Det har med andra ord ofta varit som det kända letandet efter nålen i höstacken och att hustru Gunilla stått ut med detta mitt sökande i film efter film är verkligen beundransvärt.

För personer som levt under andra halvan av 1800-talet och i början av detta århundrade har en del autentiskt material kunnat användas, som bilder, tidningsurklipp, dödsannonser mm.

Som antytts ovan har kyrkböckerna studerats på mikrofilm. Dessa filmer beställes från Svensk arkivinformaton (SVAR) i Ramsele, en organisation med mycket god service.

Beställda mikrofilmer har kunnat studeras hemma i ett stereomikroskop av hög kvalité.

För att ha en minsta möjlighet att lyckas med sin forskning erfordras ett högt mått av noggrannhet och en smula tur. Resultatet kan till sist bli ganska spännande.

Boken får ses som en första etapp i en forskning som bör kompletteras med t ex forskning i krigsarkivet för de funna soldaterna etc. När detta kan ske får framtiden utvisa.

Hur jag lyckats med min uppgift får läsaren själv bedöma.

Lennart Olsson

ALLMÄN DEL

Syfte mm

Anledningen till att denna bok kommit till är att det för de flesta naturligtvis är intressant att söka sina rötter och få en inblick i det förgångna. Det är också spännande att söka identifiera personer på gamla släktfoton, försöka lokalisera deras vistelseort och kunna ge en glimt av deras livsvillkor. För det mesta är de personer man kan finna i det förgångna ofta mycket intressanta och det är förbluffande hur nära i tiden dessa generationers livsöden känns, när man studerar alla anteckningar som gjorts om dem.

Det är naturligtvis också en strävan att presentera alla data och handlingar i en form som kommande generationer kan tillgodogöra sig och förhoppningsvis anse intressanta. Detta kräver mycket arbete, men målet är naturligtvis att arbetet kan bibehållas, och kanske t o m kompletteras av någon intresserad bland barnen, barnbarnen, barnbarnsbarnen...

Geografisk utbredning

Min hustru Gunilla är en fantastisk kvinna med många egenskaper som i sig skulle räcka till en bok. Om henne skall dock denna bok inte handla utan om hennes anfäder.

Man måste dock konstatera att Gunilla inte är någon äkta småländska. Hon är visserligen född i Småland och har levt sitt liv i Småland, men i hennes ådror är bara drygt hälften av blodet småländskt. Detta från pappa Erland, som kan räkna åtskilliga generationer smålänningar före sig och från mamma Harriet som för in en liten portion småländskt blod från Kalmar län.

Mamma Harriet har i övrigt förmedlat sina anor, som dock är mera "uppblandade". Här finns en blandning bestående i huvudsak av Värmland, Västmanland och Närke (Örebro län), men med en lätt tillsats från Dalarna. I samband med studiet av "Värmlandslinjen" påträffades en släktlinje som bl a innehöll vissa adliga inslag. Denna linje är sedn tidigare utredd tillbaka till 1200-talet !. Utredningen biläggs i slutet av denna släktrönika

Antal personer

En "egenhet" vid släktforskning är att antalet personer att studera snabbt blir ganska stort. Om utgångspersonen (kallas vanligen proband) i detta fall är Gunilla (och hennes syskon) utgöres, om forskningen endast bedrivs på en sida, generation nr 1 av en person (fadern Erland Säll) och generation nr 2 dennes föräldrar, dvs två personer. Generation nr 6 innehåller då trettio två personer, och tillsammans med deras efterkommande sammanlagt 63 personer.

En komplett redovisning av generation nr 7 kommer då att innehålla ytterligare sextiofyra personer, eller sammanlagt 127 st.

Antalet generationer som kan utredas är beroende dels på medelåldern vid giftermålet, (detta ger ju antalet generationer som kan finnas under en begränsad tidsperiod) vilket kan variera i olika områden och över tiden, dels hur noggrant kyrkböckerna är förda. Ett exempel: Om det i dödsattesten uppges födelseort och namn på den avlidnes föräldrar erhålles direkt kännedom om ytterligare en generation, som kanske i sin tur då kan spåras i de tidigare husförhörslängderna.

Det får anses normalt att i vart fall finna samtliga personer i generation nr 6 och, beroende på omständigheterna, ett mindre antal personer i generation nr 7, 8 och 9, i undantagsfall ännu äldre.

Att sedan utöka forskningen i mantalslängder etc för att komma längre tillbaka i tiden är möjligt. Detta är dock ännu mera tidskrävande, och har därför överhuvudtaget inte skett.

Det är med andra ord inte rimligt att lämna en närmare redogörelse för alla dessa. I denna bok kommer därför i första hand Gunillas farföräldrar och deras föräldrar att beskrivas. I övrigt kommer endast vissa enstaka uppgifter att lämnas. För personer av intresse i tidigare generationer kommer dock en kortare beskrivning att presenteras.

I denna bok har endast rakt upp- eller nedstigande led redovisats. I de beskrivningar som lämnas kan syskon finnas angivna. Ett systematiskt förtecknande av syskon skulle dock snabbt göra materialet helt ohanterligt.

Vid släktforskning för andra skäl än att söka sina rötter kan dock så kallade *stamtavla* upprättas. Denna, till skillnad från den *antavla*, som visar förfäder ("anorna"), utgår från viss bestämd person och redovisar sedan alla barn, barnbarn, barnbarnsbarn etc fram till nutid. Detta kan vara lämpligt inför en större släkträff, då säkert en hel del nya släktingar på detta sätt kan påträffas.

I denna bok redovisas dock uteslutande personer i antavla.

Numreringssystem

Den person forskningen utgår från, i detta fall Gunilla Bjäde Olsson, kallas proband.

En person anges sedan med nummer och namn t ex 4:4 Lena Månsdotter. Den första siffran avser generationsnummer. Den andra ordningsnummer.

Generationsnumret säger alltid vilken generation som gäller. (Jfr ovan, Erland Säll är generation 1). Ordningssiffran räknas sedan från fädernesidan, dvs från far, farfar, farfarsfar etc. Innebörden kan enklast visas med exempel.

Gunillas farfar får som rakt uppstigande på fädernesidan i generation 2 nummer 2:1. Hans hustru (Gunillas farmor) får då nummer 2:2.

I nästa generation får Gunillas farfarsfar numret 3:1 och hans hustru 3:2. De är tillsammans föräldrar till 2:1.

Gunillas farmorsfar får nummer 3:3 och farmorsmor 3:4. De är på samma sätt föräldrar till 2:2.

Om man söker föräldrar till någon med känd beteckning söker man modern genom att öka generationssiffran med 1 och fördubbla ordningsnumret. Lena Månsdotter med eget nummer 4:4 har alltså modern under nummer 5:8, och fadern således (eftersom han alltid står före), under 5:7. På samma sätt söker man barnen. För en mansperson (alltid udda nr) med numret 5:11 har hustrun nummer 5:12 och barnet som söks generationsnummer 4 och ordningsnummer 6. (hälften av moderns ordningsnummer).

Det vanliga är att man redovisar detta överskådligt på en s k antavla. Med de beteckningar som lämnas i bilagorna kan den som är intresserad själv göra upp en sådan. Förtryckta antavlor finns i bokhandeln.

Namnskick

På såväl 17- som 1800-talet gällde nästan undantagslöst s k patronymikon, d v s att son och dotter fick faderns förnamn som första stavelse i sitt eget efternamn följt av -son eller -dotter.

En man som i förnamn hette Anders gav alltså sina barn efternamn Andersson eller Andersdotter. Detta är ett av de medel som kan användas när man söker personer i närliggande generationer. Avvikelser skedde dock, dels för soldater som inte fick ha något son-namn utan därför vanligtvis tog namn efter gården eller byn. Här var identifieringen viktig t ex vid strid, då flera inte kunde heta t ex Andersson. Andra namn togs också ofta av de som ansåg sig ha "kommit sig upp" på något sätt och de tog då ofta något av de namn som idag är mycket vanliga t ex Bergström. Om personerna studerade skedde ofta en "latinisering" av namnet, Per Magnusson blev kanske Per Magni etc.

Hur var då namnsättningen reglerad? Ja, sanningen är att landets första namnlag infördes först år 1901! Innan dess fanns någon enstaka förordning att adelmän inte fick ta andra adelsmäns namn, att "missdådare" inte fick ta adligt namn och några ytterligare bestämmelser. I princip kunde man alltså fritt ta önskat namn och inte följa den traditionella patronymikon-regeln. Att detta var till fördel för t ex kriminella som i avsaknad av namnregler (och personnummer!) kunde kalla sig för i princip vad som helst och byta namn när det började brännas. Detta observerades av Sigfrid Wieselgren som regogjorde för vikten av en namnreglering i motion till Riksdagens första kammare nr 6 1898. Namnreglerna kom sedan år 1901. Viss reglering fanns av soldatnamnen som dock "hittades på" av den enskilde soldaten, eller oftare, av befälet.

Forskningsmetodik

Grunden för den allmänna kyrkobokföringen i kyrkans regi var den kyrkolag som tillkom 1686 och som kom att gälla från 1688. Redan tidigare hade biskoparna i vissa stift beslutat om anteckningar över de boende i stiftet. Särskilt kan nämnas Västerås stift, där Johannes Rudbeckius utfärdade sådana bestämmelser år 1622. Den allra äldsta kyrkoboken kommer dock från Ärkestiftet, i församlingen Helga Trefaldighet i Uppsala fördes dödbok 1608-1615.

1686 års kyrkolag föreskrev att prästen skulle föra födelse- och dopbok, (*"Alle barns så ächtas som oächtas med dheras föräldrars och faddrars namn, födelse och döpelse dag..."*),

lysings- och vigselbok, (*"Alle brudefolck med dheras och föräldrarnas namn..."*), död- och begravningsbok, (*"The aflednas namn som i kyrckian äre begrafne..."*) samt husförhörslängd (*"Skrifteboken eller then förteckning på sochnefolcket under by och bolag fördeelt i wisse columner ther uti hwars och ens som läsa kan framsteg i catechismi lära beskrifwit warder..."*) samt slutligen in- och utflyttningslängd. Några detaljerade anvisningar lämnades dock inte.

Husförhörslängderna är i sitt slag unika. De visar att man från statens och kyrkans sida var angelägen om att folket hade vissa kunskaper i läsning, läsförståelse och kristendomskunskap. Systemet var också en folkräkning, bl a för de återkommande utskrivningarna till krigsmakten. Samtidigt var husförhören den första grunden till en viss folklig bildning, som inte var vanlig på andra håll.

Materialet är dock mycket ojämnt. I vissa socknar finns fylliga (och korrekta) anteckningar, där in- och utflyttning noggrant redovisats. I andra socknar har den första bokföringen, trots lagstiftningen, börjat långt senare, och är mycket knapphändig. Vissa böcker är slarvigt skrivna (och därmed svårlästa) och saknar helt uppgift om var den sökta personen tagit vägen vid en ev flyttning. Oftast visar ett tjockt bläckstreck över den sökta personens namn att vederbörande avflyttat, dock utan att uppge vart.

I en födelsebok från 1780-talet har någon välvillig medhjälpare till prosten Nicolaus Laurentii Sörström antecknat efter de fullständigt planlösa kråkfötterna i boken:

"I andseende till Salige Probstens swaga ögon i de sednare Åren har man för framtidens skull måst omskrifwa 1780 och 1781 Års födde Barn". Om samma omtänksamhet förelegat i ett antal andra församlingar hade släktforskarens verksamhet varit klart behagligare.

Till detta kommer att vissa kyrkböcker förstörts vid brand, att vissa sidor är kraftigt fläckade av bläck, eller att skriften är av så låg svärtning att mikrokorten är mycket svårlästa. I allmänhet kan man dock "sakta men säkert" följa en viss person från vaggan till graven. Alla avbrott med flyttningar etc skapar dock problem som tar mer eller mindre lång tid att lösa.

(Anm. Trots att dataprogram numera (2007) kan stödja forskningen anser jag fortfarande att grunden för kändedom om en person i många fall är just anteckningar i husförhörslängder och inte minst i dödsattester. Programmen blir med nödvändighet en smula knapphändiga. Kvantiteten ställs som vanligt mot kvaliteten.)

Metodiken är i sig ganska enkel. Med början för känd person (född eller död före 1900), erhålles uppgift i husförhörslängden (för känd tidsperiod och känd ort) om födelseår, födelsedatum och födelseort samt eventuell in- och utflyttning för denna person. Genom att sedan beställa filmkopia på födelsebok och aktuell husförhörslängd för tiden för personens födelse kan man sedan gå vidare bakåt i tiden och undan för undan söka föregående generationer. De uppgifter som erhålles ur dessa längder kompletteras med saknade attester, så att uppgifter om födelseort, datum, vigselort och datum samt dödsort, ålder vid dödsfallet, dödsorsak etc finns antecknade. På detta sätt kan generation efter generation följas.

Som med alla andra enkla regler finns här dock en uppsjö undantag och hinder att ta sig igenom. Ofta har flyttningsorten inte angetts, utan personerna har bara strukits i husförhörslängden, i synnerhet om flyttningen skett inom socknen. I vissa fall saknas uppgift om varifrån personen inflyttat.

I äldre husförhörslängder saknas ofta såväl födelsesocken som födelsedatum. Endast födelseår är då känt. Om då en sökt person plötsligt "försvinner" från sin by utan att synbarligen lämna spår efter sig kan det bli ett betydande arbete innan man kan få fatt i honom eller henne igen.

Vigslar förtecknas endast i hustruns hemsocken, vilket gör att sökandet ibland får sträckas ut till grannsocknar etc.

Det finns med andra ord tusen hinder på vägen, och arbetet är att likna vid detektivarbete, men förr eller senare har man oftast funnit den man söker igen och det känns ofta tillfredsställande, i synnerhet om det skett med hjälp av tankearbete i stället för ett blint letande.

Med allt detta vill jag bara ha sagt att släktforskning är en fascinerande sysselsättning som tar tid, mera tid och ännu mera tid, som kräver noggrannhet och ordningssinne, men som i gengäld ger en inblick i forna tiders seder och levnadsvanor och i enskilda personers öden.

Mera om detta senare.

Katalogisering och dokumentering

De insamlade uppgifterna måste hållas tillgängliga och överblickbara. Forskningen kräver en mycket stor mängd skrivande. I det avseendet är datorhjälp en fördel. För att enkelt få en överblick över en persons levnad bör det i varje persons handlingar eller akt finnas samtliga husförhörslängder. Detta innebär att om det vid ett tillfälle på gården finns mor, far, barn, farfar och farmor, ska fem likalydande husförhörslängder upprättas där en längd bevaras under respektive person. Med stöd av dator kan då rubrik med namn och nummer enligt ovan skiftas snabbt och en längd skrivas ut för varje person. Då det för varje person kan finnas 10 - 15 husförhörslängder upprättade, kan man med kännedom om antalet personer i utredningen (se ovan) få en uppfattning om hur stort material som ska hanteras.

Till detta har i min släktutredning upprättats ett blad med födelse- och dödsdatum, födelse- och dödsort, namn och nummer på föräldrar och det barn som fört "linjen" vidare mot utredningens proband, samt ett särskilt blad för födelse- vigsel- och dödsattester. Detta material förvaras sedan i dubbelryggspärmar. Till varje person kan sedan fogas bilder, tidningsurklipp, nedtecknade berättelser, bevarade brev, dödsannonser etc etc.

Tolkning av materialet

En sådan samling av material som beskrivs ovan verkar oöverskådlig. Sanningen är att det faktum att man har allt material om en bestämd person samlat på ett ställe ger ett mycket lättillgängligt och i många fall intressant resultat. Från de sakuppgifter som inhämtats från kyrkböckerna kompletterat med av annat material samt i

kombination med kulturhistoriska eller rent historiska anteckningar kan man få en relativt god bild av personen ifråga. Många gånger kan det ge en intuitiv känsla av att känna personen närmare, trots att det kanske förflutit 150 år sedan han eller hon levde. Läsaren får avgöra sanningshalten i detta påstående vid genomläsandet av de berättelser som följer senare.

Felkällor

En tids forskande visar snart att noggrannheten i de förda böckerna är minst sagt av skiftande kvalitet. Födelseår kan vara felaktigt uppgivna med en felmarginal av upp till 2 a 3 år, födelsesocken har angivits fel, t o m födelsenamnet har visat sig felaktigt i något fall. Det är därför mycket viktigt att personuppgifterna beläggs i tillräcklig omfattning. Om det för någon person anges enbart födelseår och födelsesocken är det oftast otillräckligt "bevis" om det i uppgiven socken för angivet år finns person med överensstämmande namn (patronymikon, se avsnitt om namnskick ovan). För att personen skall kunna "godkännas" har det därför krävts ytterligare uppgift, t ex födelsedatum, uppgift om by i vigselattest el likn. För vissa mera ovanliga namn har dock år, socken och namn godkänts. Att för t ex 8:134 Carin Halstensdotter godkänna uppgift som visar rätt år, rätt socken och fader vid namn Halsten får anses rimligt. Med de ovan nämnda kontrollerna an man dock utgå från att uppgifterna i denna bok är korrekta i vart fall till den grad som kyrkböckerna förts korrekt. Om tvekan ändå förelegat har namnen i personförteckningen satts inom parentes.

NÅGRA GLIMTAR FRÅN TIDSEPOKEN.

Reformationen

Anledningen till vår möjlighet att på ett förhållandevis enkelt sätt få inblick i forna tiders liv är naturligtvis en följd av alla de arkiv som än idag finns i behåll, även om stora delar av arkivhandlingar av oskattbart värde gått förlorade genom brand, slarv eller alltför grundliga utgallringar.

De kyrkoarkiv som finns kvar idag och som numera är tillgängliga för var och en avser bevarade handlingar från husförhör, samt attester avseende födelser, konfirmerationer, vigslar och begravningar. Det fanns naturligtvis många skäl för staten att registrera och bokföra människorna, bl a för alla regelbundna utskrivningar till krigstjänst. Parallellt fördes också mantalslängder. Varifrån kom då idéerna om kontroll av kristendomskunskapen? Sverige var ju sedan lång tid tillbaka ett kristet land. Även om vi inte på allvar räknar Nordens apostel Ansgar som den som på allvar införde kristendomen, så hade den funnits i åtskilliga århundraden när 1500-talet började. Sverige, som det övriga Europa, var då ett genuint katolskt land, prästerna predikade på latin, och den mystiska religionen förknippades sannolikt med en mycket mäktig kyrka med en överhöghet i påvedömet. Detta var något som varken den enskilda eller ens staten alltid kunde påverka.

Under 1500-talet stegrades den katolska kyrkans egensinnighet, maktlystnad och profithunger. Syndade man, kunde man få förlåtelse genom bikten, men för säkerhets skull hade möjligheten att köpa sig förlåtelse och en plats i himmelen införts i och med den s k avlatshandeln. Reaktionen kom med den för oss synnerligen välkände Martin Luther, som efter egna bibelstudier häftigt protesterade mot kyrkans metoder. Av någon anledning fick han ganska fritt spelrum en tid. Hans 95 teser mot avlatshandeln som spikades upp på kyrkporten till slottskyrkan i Wittenberg den 31 oktober 1517 kan möjligen anses som starten på en bitter strid inom kyrkan. Trots att Luther bannlystes genom det s k ediktet i Worms, kunde Luthers praktiskt åskådliggjorda förklaringar av en tidigare mycket dunkel teologi inte hejdas. Om detta är mycket att berätta, men det får ske i annat sammanhang. Luthers idéer hemfördes till Sverige av i första hand Olaus Petri, född i Örebro omkring år 1493 och studerande i Tyskland till år 1519. Olaus Petri, känd som vårt lands främsta reformator var produktiv som författare och utgav år 1528 "*Om gudz ordh och menniskios bodh och stadhgar*".

I Sverige regerade som bekant Gustaf Vasa. Han tilltalades av de reformatoriska idéerna och gynnade Olaus. På en punkt kunde man dock inte enas. Olaus Petri ansåg att kyrkan och staten fortfarande var två skilda makter, medan kungen, som egentligen var att betrakta som en uppkomling, ville bryta kyrkans makt. Så blev också fallet. Kyrkan blev nu beroende av staten. "Ordet och svärdet" skulle samverka. Efter många förvecklingar stadfästes reformationens läror (den s k protestantismen) vid Uppsala möte år 1593. Frågan hade tidigare diskuterats vid Västerås riksdag år 1527. (Se bilaga avseende släktutredning Ulrika Aldrin). Detta var begynnelsen av den statskyrka, som vi idag, efter ganska exakt 400 år nu ser skild från staten.

Den protestantiska läran utgick på ett helt nytt sätt från den enskilda människan. Var och en skall med sina ögon se och förstå Guds verk. Goda kristna skulle därför kunna

läsa och tillgodogöra sig bibeln och Luthers katekes med dess förbud och påbud. Det skulle åligga husbondfolket att se till att drängar och pigor kunde läsa och förstå regler och normer. Motsvarande skyldighet när det gällde barnen låg på klockaren eller prästen. Så viktig ansågs denna kunskap vara att de s k husförhören instiftades. I varje husförhörslängd finns också en teckenförklaring, som anger kunskapsgraden. Tyvärr hade snart sagt varje präst ett eget system, varför det oftast är omöjligt att tyda alla de bokstäver, prickar och/eller streck som skulle utgöra vederbörandes "betyg". Av de mera detaljerade dödsattesterna, framgår med all önskvärd tydlighet att vederbörandes "Christendoms kunskap" var en väsentlig sak att redovisa.

Kort historisk översikt

Sveriges historia var under den aktuella tiden i stort sett lika orolig som under första halvan av 1600-talet, med det s k trettioåriga kriget som "höjdpunkt". Detta krig som förmenades vara en strid mellan katolicismen och den protestantism som svenske kungen Gustaf II Adolf representerade var till minst lika stora delar en kamp om makten i Europa. Som så många andra s k religionskrig var detta endast ett yttre skäl för de krig och illdåd som skedde. Under 1600-talet lär fredsperioden i Europa ha inskränkt sig till tre år.

Efter Gustaf Adolfs död saknades en regeringsduglig arvinge. Hans enda dotter Kristina var bara sex år. Det blev därför en förmyndarregering som övertog ledarskapet. Denna regering dominerades av Axel Oxenstierna. Kriget fortsatte dock, men med växlande framgång. År 1648 anfölls Prag och bland det rika krigsbytet fanns den s k silverbibeln.

Kristina hade dock fyra år tidigare blivit myndig och tillträtt tronen. Hennes liv präglades av försök att anpassa sig till mansidealet och urskulda sig sin kvinnlighet. Trött på den reaktionära samhällssynen övergick hon till den mera mytiska katolicismen, vilket dock var ett brott mot Sveriges lag. Hon emigrerade till Rom, där hon avled år 1689 och under högtidliga former begravdes i Peterskyrkan.

Efterträdaren Karl X Gustaf var även han en utpräglad krigarnatur. Han uppges ha varit impulsiv och uppslagsrik. Efter fortsatta plundringar i Europa, vilka tillsammans med segrarna under det trettioåriga kriget skapade många av de adelsförmögenheter som finns än idag, var tiden inne för en uppgörelse med ärkefienden Danmark. Om Karl X är mindre känd än övriga kungar är väl antagligen hans tågande med armén över isarna mellan de danska öarna desto mera känt. Trots förlust av två regementen som med hästar och utrustning försvann i djupet nådde man fram till öarna och anföll danskarna. Efter en sannolikt blodig massaker på de oförberedda danskarna nåddes en fred (Roskilde), där Sverige erhöll Skåne, Halland, Blekinge, Bohuslän, Trondheims län och Bornholm. Man kan undra hur Nordens karta sett ut idag om isarna *inte* hållit !

År 1672 blev Karl XI myndig kung .Han lär ha varit ordblind. Det karga soldatlivet tilltalade dock honom bättre. Trots en illa förberedd krigsmakt lyckades han slå ärkefienden Danmark och i det s k slaget i Lund med åtföljande fredsförhandlingar 1679 bekräftades Skånes tillhörighet till Sverige. Karl XI startade nu en uppbyggnad av den svenska armén. Varje landskap skulle sätta upp och underhålla ett regemente på 1.200 man. Att många av våra anfäder övergick från torparyrket till soldatyrket

under denna tid föränleddes nog inte bara av tvång. Relativt sett kunde soldatlivet vara en fördelaktigare tillvaro än en eländig och fattig tillvaro som torpare.

Soldaterna, i första hand befälet, försörjdes till stor del av förläningar från kronan. Detta var möjligt efter den reduktion som skedde under Karls tid och som innebar ett indragande till kronan av en stor del av adelns gods och gårdar.

Farsoter och hungersnöd saknades inte. År 1696 förstörde en tidig frost skörden och tallbark blev en viktig ingrediens till brödbaket. Så allvarlig var missväxten och den stränga vintern att en tredjedel av Finlands befolkning dog av umbäranden, svält och epidemier. En av folkets allra största fiender till långt fram på 1800-talet var den bristande hygien, som var en utmärkt grogrund för allehanda farsoter.

Karl XI, som led av magcancer, avled i april 1696. Hans ansträngningar för att upp-rusta krigsmakten var dock i stort klara. Utrustning hade anskaffats och den karo-linska armén var färdigutbildad. Ang indelningsverket och knektarnas vardag, se avsnitt nedan om Helsinges regemente. Samma år brann Stockholms slott. Ryssland anföll Sverige i det s k blixtkriget år 1700, och i ledningen för landet stod då "Gossekingen" Karl XII.

För att göra en lång historia mycket kort kan vi konstatera att den kommande perio-den blev ett enda lång utdraget fälttåg av den svenska hären i Europa. Karl XII gjorde bl a det misstag som senare både Napoleon och Hitler sökte upprepa, nämligen ett fälttåg mot Ryssland och Moskva. Resultatet blev inte bra. Av den arme om 35.000 man som avgick mot Moskva återstod efter bl a en kall vinter 25.000. Kungen började nu belägra fästningen Poltava vid Vorskla. Den ryske tsaren ryckte till undsättning och den 28 juni stod slaget vid Poltava. Striden slutade med ett stort nederlag för svenskarna. Mer än 16.000 officerare och soldater gav sig till de ryska trupperna. Till fångarna hörde också 3-400 hästskötare, m fl samt 1.600 hustrur, pigor och barn. Detta var en av de största militära katastrofer som drabbat vårt land.

Om de karoliner som på detta sätt hamnade i rysk fångenskap finns en hel del dokument bevarade.

Kungen återvände efter åtskilliga förvecklingar till Sverige och stannade i Lund ända fram till hans nästa (och sista) fälttåg. År 1718 ryckte han in i södra Norge samtidigt som generalen Armfeldt med en armékår tågade mot Trondheim. På kvällen den 30 november träffades kungen av en kula. Döden var omedelbar. Armfeldt och hans sol-dater bröt sin belägring av Trondheim. Det enda sättet att ta sig tillbaka till Sverige, var nu att tåga över fjället. Denna s k dödsmarsch blev fruktansvärd. Övriga av en snöstorm dukade 2.300 man under på fjällen mellan Norge och Sverige. Ytterligare 1.400 man avled efter framkomsten till Sverige.

Med den år 1721 träffade freden i Nystad avslutades det kapitel i Sveriges historia som brukar kallas stormaktstiden.

Detta är alltså de förhållanden under vilka de tidigare anfäderna levde. Bland anfäderna har ett antal soldater påträffats däribland även karoliner.

Efter stormaktstidens slut inleddes vad som skulle komma att kallas frihetstiden. Som ny regent valdes kungens syster Ulrika Eleonora, dock först efter att hon avsagt sig i stort sett hela kungamakten. Sverige skulle nu bli en folkstyrd stat. Freden blev

dock inte långvarig. I den allmänna oredan anföll Ryssland Sverige med 132 galärskepp med cirka 26.000 man. Innan de återvände hade skärgården härjats, Södertälje, Trosa, Norrköping och Nyköping hade bränts ned. Omkring 10.000 människor var hemlösa.

Ulrika Eleonora, som inte var road av drottningssyslan avstod nu sitt ämbete till maken Fredrik, som såsom ny kung fick namnet Fredrik I.

De kommande decennierna präglades av politiska strider mellan adel och borgare å ena sidan och i första hand bönderna på den andra. Dessa politiska "partier" kallades "hattar" och "mössor". Oavsett stridigheterna var detta en period som visade att Sverige kunde styras av de s k ständerna, d v s i en sorts parlamentarism utan kungligt envælde. Hattarna sökte ett tillfälle till revansch mot Ryssland för deras anfall och lät den svenska armén anfälla Ryssland år 1741. Kriget blev ett fiasko och armén kapitulerade utanför Helsingfors, säkerligen först efter stor manspillan.

Kung Fredrik dog 1751. Som ny kung tillträdde Adolf Fredrik av Holstein-Gottorp, som tio år tidigare gift sig med Lovisa Ulrika, dotter till Fredrik Vilhelm av Preussen.

Lovisa Ulrika fick som bröllopsgåva Drottningholms slott av sin make och detta var inledningen till en period av kulturell upprustning som definitivt fortsattes av sonen Gustaf, senare kung Gustaf III.

År 1757 gick Sverige med på Österrikes sida i det s k sjuårskriget mellan Preussen och Österrike. Sverige sände 17.000 man till Tyskland. Även detta krig blev tämligen meningslöst. En stor del av trupperna avled i s k fältsjuka, ett begrepp för flera smittsamma sjukdomar som bredde ut sig bland soldaterna i deras eländiga tillvaro och bristande hygieniska förhållanden. Fred slöts utan förändring av gränser år 1762.

Adolf Fredrik dog år 1771 och efter en lyckosam kupp återerövrade den nyblivne kungen Gustaf III regeringsmakten. Ett nytt kungligt envælde infördes. En lång rad reformer såg dagens ljus, svenska akademien grundades, teater och musik utvecklades. Utrikespolitiken skulle dock fortfarande skötas, och utrikespolitik var fortfarande detsamma som krigsoperationer. Kung Gustaf strävade efter ett nytt krig mot Ryssland och år 1788, när en rysk patrull förirrat sig in på finskt territorium tog Gustaf det som en välkommen anledning att anfälla Ryssland. Med ett samtidigt angrepp från Danmark befann sig landet i krig på två fronter. Gustaf tog hjälp av bönderna och med löfte om att en stor del av adelns privilegier skulle avskaffas ställde bönderna upp på kungens sida. Kriget blev för en gångs skull kortvarigt och freden slöts år 1789.

Vad som sedan återstår av betydelse under 1700-talet är naturligtvis kungamordet, då Gustaf III mördades av Anckarström. Denna händelse torde vara en av de mest kända i den svenska historien och utreds inte närmare här.

Efter kungens död kom sonen Gustaf IV till makten. Hans bana som kung blev inte lysande och efter det finsk-ryska kriget i början av 1800-talet, där Sverige förlorade hela Finland avsattes han och tillbringade resten av sitt liv på olika platser i Europa bl a under namnet "Överste Gustafsson".

Så hade ett oroligt 1700-tal övergått i 1800-talet.

Efter den Gustavianska perioden kom nu slutligen den bernadotteska ätten på tronen. En unik fredsperiod om idag närmare 200 år hade inletts. Med kungarna Karl XIV Johan, Oscar I och II samt Gustaf V och VI samt till slut vår nuvarande kung har landet utvecklats i fred.

Fattigdomen

Det som man kanske upplever som mest anmärkningsvärt när man ser på levnadsstandard och fattigdom i Sverige under 17- och 1800-talen är den nästan totala bristen på social solidaritet och respekt för varandra. Fattiga människor var ett accepterat inslag i vardagen och det ansåg man sig inte kunna göra så mycket åt. Socknen hade i princip ansvaret för de fattiga och skyldighet att sörja för dessa fattiga, men solidariteten hade litet utrymme och bönderna blockerade oftast förslagen till olika sorters fattighjälper. Mer än det allra nödvändigaste för att i bästa fall kunna överleva var det sällan tal om. Utifrån vår bedömning hade naturligtvis även de självägande bönderna det fattigt och det var kanske naturligt att man i första hand såg till sina egna.

Fattigdomen diskuterades i alla fall på riksdagen efter Karl XII död. Till huvudstaden sökte sig nämligen tiggare i stort antal från landsorten. Här fanns också stadens egna "husfattiga, bräckliga, lytta och uråldriga personer", samt änkor och barn till stupade soldater.

Riksdagen beslöt därför år 1726 att dels inrätta en fond för fattigunderstöd, dels uppföra ett sk spinnhus på Långholmen. Till detta spinnhus skulle föras "tjänstelöst, ledigt, liderligt och eljes brottsligt folk" till ett antal om 150 personer. Barnen som fördes dit skulle tilldelas halv kost tills de kunde börja arbeta. Uppenbarligen skilde man inte särskilt noga på fattiga, arbetslösa, sjuka och kriminella. Alla ansågs på något sätt stå utanför samhällsgemenskapen.

Kyrkan var på denna tid en statens förlängda arm och kunde väl tala väl om de fattiga. Någon materiell hjälp som kom ur medömkan och solidaritet kunde dock sällan påräknas. I husförhörslängderna betecknas folk ofta som "fattighjon", "fattiggubbe" mm utan att man från vederbörande präst ansåg sig behöva vidtaga några åtgärder.

Förutom från de egna barnen fanns hjälp att få endast från socknens allmosor. I den första fattigvårdslagen år 1848 fastställs dock att endast fattighjon som kräver fullständig vård bör tas in på de fattighus som nu börjat byggas i vissa socknar. Fattigbarnen skulle utackorderas. En del fattiga kunde få hjälp genom sk rotering i byn, dvs att man, helst mot arbete, kunde få vistas en viss tid i varje gård och få sitt uppehälle säkrat.

I fattighuset kunde något tiotal hjon sammanpackas, ofta epileptiker, sinnessjuka och obotligt sjuka under obeskrivliga sanitära förhållanden.

De krig som ovan nämnts avslutades i och med det finsk-ryska kriget kan sägas ha ersatts under resten av 1800-talet av ett annat krig, nämligen mot fattigdomen. I och med freden, en liten men dock förbättring av sjukvården och en första försiktig

industrialisering kom folkmängden återigen att öka. Till skillnad från i andra länder sögs dessa människor inte upp av städerna med dess fabriker utan dessa "nya" människor kom att till största delen stanna på landsbygden. Detta gav ett skrämmande resultat. Andelen torpare, drängar, fattighjon, backstugesittare och annat "löst" folk ökade dramatiskt. Detta skedde i första hand i landets södra delar och ur detta utvecklade sig det s k statarsystemet med arbetstagare som i praktiken var lika slavbundna som alla torpare. Med ytterligare plågor som några svåra missväxtår kom möjligheten att emigrera som en utväg. En betydande del av landets befolkning, huvudsakligen personer i arbetsför ålder, lämnade landet, till allra största delen för Amerika, men även andra resmål var aktuella. Kvar lämnades många äldre och fattiga som bara hade att se fram mot en ålderdom i yttersta nöd och fattigdom.

Först vid sekelskiftet, och då i första hand i de större städerna, förbättrades sjukvården med inrättande av särskilda anstalter för barn och sinnessjuka, ålderdomshem för orkeslösa, vanförestalter och sjukhem för kroppssjuka etc.

Sett mot denna bakgrund har utvecklingen fram till dagens pensionssystem med färdtjänst, akutsjukvård, handikapphjälpmedel mm verkligen tagit ett stort steg. Vi borde kanske vara mera medvetna om hur våra förfäder hade det bara 2 - 3 generationer tillbaka.

Levnadsålder, sjukdomar

Medelåldern på denna tid, såväl under 1700 som 1800-talet var mycket låg. Anledningen till detta var naturligtvis den enligt våra förhållanden extremt höga barnadödligheten. Knappast några föräldrar kunde undgå upplevelsen att ett eller flera barn avled i späda ålder.

För de personer som överlevde de första svåra åren var dock förutsättningarna bättre. Trots ett svårt liv med slit och umbäranden kunde man uppnå en relativt hög ålder.

Många farsoter drabbade dock landet. Starkt förenklat kan man kanske påstå att människor under 1700-talet plågades av smittkopporna och att den stora plågan under 1800-talet var koleran. Däremellan härjade även andra epidemier som dysenteri mm.

Åren 1749-1800 uppgick antalet döda i smittkoppor till cirka 270.000, vilket var en betydande del av befolkningen. Man räknar med att vart fjärde dödsfall under denna tid berodde på smittkoppornas härjningar. I första hand var det som vanligt barnen som drabbades. De som eventuellt överlevde var oftast märkta av sjukdomen under resten av livet, ärriga, blinda, döva eller mentalt skadade. På 1750-talet infördes den s k koppypningen. Vid sekelskiftet 1700/1800 infördes så smittkoppsvaccineringen. Resultatet blev lyckat och dödligheten sjönk kraftigt. Så viktigt ansågs vaccineringen att det i husförhörslängderna ofta återfinns en särskild kolumn för anteckning om genomgången vaccinering.

Man ska veta att på denna tid fanns i stort sett inga läkare på landsbygden. Provinzialläkare fanns i ett fåtal, i huvudsak i städerna. När Linné företog sin lappländska resa år 1732 passerade han landets nordligaste apotek och den nordligaste läkaren i Gävle (!).

Koleran är känd sedan den uppträdde som epidemi i Indien år 1817. År 1830 nådde den Norden. Eftersom man på denna tid helt saknade kunskap om spridningsvägar var det stor oenighet i landet hur man skulle skydda sig. Att den skulle komma var man övertygad om. Stockholm förberedde sig med särskilda sjukhus och även nya begravningsplatser. År 1834 kom så den första epidemin i Göteborg. Inom kort hade 1.800 av stadens dåvarande befolkning om cirka 21.000 invånare avlidit. I Stockholm, dit smittan snabbt spred sig, avled under september månad samma år cirka 3.000 personer. Epidemin spred sig sedan bl a utmed norrlandskusten. Arbetet med att gräva gravar åt alla dessa offer uppdrogs åt tukthushjon under bevakning av soldater. Epidemin klingade ut, men skulle återkomma ytterligare några gånger under århundradet.

Om man mot detta ställer det faktum att Stockholms första sjukhus, Serafimerlasarettet öppnades år 1752 med 8 sängplatser och 15 patienter, att utvecklingen endast sakta gick framåt och att man först i slutet av 1800-talet "upptäckte" bakterien, förstår man hur utelämnade människorna var till alla de epidemier av smittsamma sjukdomar som med jämna mellanrum drog över landet.

En nästan makaber företeelse är det faktum att bedövningsmedel är en förhållandevis sen "upppfinning". År 1839 yttrade den franske kirurgen Alfred-Armand-Louis-Marie Velpeau: "Att kunna undgå smärta vid kirurgiska operationer är bara fantasier. Kniv och smärta är ord som för evigt är oupplösligt förknippade i patienternas medvetande."

Redan den 21 december 1846 testade dock kirurgen Robert Liston med stor framgång eter under en amputation i London. Resten är, som det brukar heta, historia.

Dödsorsaker

När man diskuterar dödsorsaker som angivits i dödsattesterna i sk död- och begravningsbok ska man veta att dessa diagnoser helt kommer från vederbörande präst. Någon läkarvetenskap fanns knappt på denna tid och först fram på 1900-talet finns kompletterande utlåtanden av läkare, då i första hand om personen avlidit på sjukhus.

Det är dock i förvånansvärt få fall som dödsorsaken angivits som "okänd". Detta gäller i huvudsak för små barn. Däremot är ofta själva symptomen för den egentliga sjukdomen angiven som direkt dödsorsak, t ex "Bröstvärk", "Hufvudvärk" etc. Ibland var dödsorsakerna väl fantasifulla, t ex för en avliden "Hjärnuppmmjukning".

Att det var naturligt att personer över 60-65 år skulle dö framgår av de rent ut sagt korthuggna konstateranden av dödsorsak för äldre personer. Den utan tvekan vanligaste dödsorsaken anges här till "Ålderdom", "Ålderdomskrämpor" eller "Ålderdomsskröplighet". Den egentliga dödsorsaken ansågs för dessa personer ganska ointressant. Det var antagligen också ganska svårt att ange den korrekta dödsorsaken i dessa åldrar till skillnad från alla yngre personer som avled i samband med epidemier och de sjukdomar för vilka symptomen var kända. Benämningarna var också helt skilda från dagens. Så angavs t ex "Håll och Styng" för personer som avlidit i

lunginflammation. Rödsot var dysenteri, etc. Prästen hade det dock lättare vid de uppblussande epidemierna. I dödboken kan man då för vissa år läsa namnen på avlidna sida upp och sida ner med t ex kommentaren "Död i kopporna". Några av de gamla sjukdomsnamnen finns redovisade under punkt 4.4 nedan.

Skolor, utbildning

I likhet med i det övriga Europa var större delen av befolkningen i Sverige under 1700-talet analfabeter, d v s man kunde knappt vare sig läsa eller skriva. Utvecklingen pågick dock och vissa framsteg gjordes om än sakta.

Redan under frihetstiden började skolor inrättas på landsbygden. År 1772 fanns det fasta eller ambulerande skolor i cirka 10 procent av församlingarna. Lärare var i bästa fall klockaren men kunde lika gärna vara t ex en avskedad soldat. I bevarade protokoll beskrivs läraren också som "älderstigen soldathustru", "ärlig gammal kvinna" etc. Det första skolan i t ex Järfälla utanför Stockholm var inrymd i socknens fattigstuga med läraren "Läs-Stina". Läraryrket hade därför mycket låg status och här som i så många andra fall var bönderna oftast ovilliga att bidra med medel till lön eller material. Finansieringen fick oftast ske genom tiggeri.

I städerna kom så småningom de sk trivialskolorna och gymnasierna, varifrån man t o m kunde fortsätta på universitet. Detta var dock förbehållet dem som bereddes för prästyret eller för rikets förvaltning. Om landsbygdens befolkning med möda fick lära sig det mest elementära var det annorlunda för unga flickor i de sk högre stånden. Vid en sk flickpension i Karlstad beskrevs undervisningen omkring år 1810 så att flickorna väl inte fick så djupa kunskaper men "erhöll de dock en yttre polityr och ett skickligare sätt att vara, lärde dansa, spela litet klaver, pladdra några franska glösor, kläda sig efter modet, brodera mm sådant. Lärokursen var ej lång, efter ett par år var damen komplett mogen för salongen."

Trots att antalet skolor på landsbygden ökade till att finnas i 45 procent av alla församlingar år 1810 var det en stor del av barnen som i stället för skolgång fick arbeta hemma eller som barnarbetare på någon fabrik. Först år 1842 kom det riksdagsbeslut som föreskrev byggande av minst en skola i varje församling. Nu skulle alla, även torparnas och andra lantarbetares barn lära sig läsa, skriva och hjälpligt behärska de fyra räknesätten. Föräldrarna hade dock fortfarande rätt att undervisa sina barn hemma. Skolan och läraryrket ringaktades dock fortfarande och först när de som varit elever i skolan själva växt upp och övertagit föräldragården började attityderna förändras.

Under 1900-talet har även inom detta område skett en hisnande utveckling. I dagens högteknologiska samhälle är det knappt tillräckligt med en studentexamen efter 12 års metodiska studier för att erhålla ett kvalificerat arbete.

Vad ska framtidens samhälle kräva av sina barn ?

Brottslighet, straff.

Rättsväsendet var före mitten av 1700-talet endast i viss mån reglerat och byggde då på Magnus Erikssons landslag och stadslag, Kristoffers landslag, 1686 års Kyrkolag mm. För den dömande verksamheten ansvarade häradssting på landsbygden och rådhusrätt i staden. Protokollen kallades i rådhusrätten för tänkeböcker. Högsta instans var därefter kungen. År 1614 inrättades den första hovrätten (Svea Hovrätt) som senare följdes av andra. Dessa blev då en instans mellan tinget och kungen. En Högsta Domstol, som dömdes i kungens namn och vars ledamöter utsågs av Kungl Maj:t inrättades 1789.

Först i slutet av 1600-talet fick kvinnan rätt att själv föra sin talan och år 1697 fick hon rätt att vara vittne. Som allt annat har rättsväsendet alltså förändrats i en osannolik utsträckning.

Den stora omvälvningen blev 1734 års lag, som i princip, naturligtvis med mycket stora förändringar, gäller än idag. De balkar eller avdelningar som nu infördes var Giftermåls-, Ärvda-, Jorda-, Byggnings-, Handels-, Missgärnings-, Straff-, Rättegångs-, och Utsökningsbalk. Balkarna har idag helt omarbetats och ibland erhållit annan beteckning. Rubrikerna och systematiken är dock densamma som idag. Någon ny kyrkobalk ingick dock inte i den nya lagen.

I och med 1734 års lag blev domstolsväsendet reglerat. Häradssting på landsbygden skulle hållas tre gånger årligen, vinter, sommar och höst. Rådhusrätten skulle sammanträda varje måndag, onsdag och lördag. De domböcker som då upprättades är naturligtvis av oskattbart värde för släktforskningen.

Det som kanske intresserar läsaren är dåtida regler om brott och straff, dvs den ursprungliga Missgärningsbalken och Straffbalken. Alla brott straffades. Villkorlig dom var okänt. Förmildrande omständigheter förelåg aldrig. Stöld var stöld, även om det skett för att inte svälta.

I princip kan man dela brottsligheten i tre delar, våldsbrotten som kanske var vanligast under 1700-talet med alla dess moraliskt nedbrytande krig, förmögenhetsbrotten (stöld, bedrägeri) som tilltog under 1800-talet samt de brott mot familjen som var förbjudna i såväl kyrklig som världslig lag. En förbindelse mellan två ogifta personer (lägersmål eller lönsklaläge) föll under allmänt åtal ända fram till år 1855. Förbindelser där en part var gift var sk enkelt hor och mellan två gifta, dubbelt hor, för vilket det fram till 1779 gällde dödsstraff. För det kanske värsta brottet, tidelag, dvs sexuellt umgänge med djur gällde särskilt hårda straff. Vad kunde då vara värre än dödsstraff? Jo, den som dömts för tidelag sattes "kvick i jord" dvs begravdes levande. T o m djuret skulle brännas och begravas. (Tidelag är idag i Sverige inte brottsligt om djuret inte kommit till skada!). De obehagligaste brotten som kan finnas i domböckerna är de barnamord som förtvivlade ensamma mödrar kunde begå.

Ett kungligt brev som på grund av sitt innehåll benämndes "barnamordsplakatet", utfärdades den 17/10 1778 av Gustav III. Brevet var inte det första i sitt slag. Det första hade tillkommit 1655. Bakgrunden till dessa plakat var den situation kvinnan var försatt i vid havandeskap och den utväg hon stundom sökte. I sitt utlämnade läge där barnafadern inte medverkade, sökte hon dölja sitt tillstånd och kunde söka lösa problemet med att döda det framfödda barnet. Vid misstanke om ett sådant brott och

då en kvinna ställdes inför rätta hade det utbildats en avvikande rättspraxis. Tvärt emot gällande praxis, som lägger bevisbördan på åklagaren, var det den åtalade kvinnan som hade att bevisa sin oskuld. I ett fall år 1630 skrevs domen: *"dömde hovrätten henne till döden med motiveringen att hon varit havande och nekat sig vara med barn när hon därom tillfrågats, samt gömt barnet så att ingen skulle få se det. Härav kunde slutas att hon icke vore fri från barnamord. Hon kunde därför icke benådas utan skulle mista livet."* För att få mannen fälld krävdes däremot (förstås) erkännande eller vittnen.

I vår släkt finns exempel på utmätt straff för "tredje resan stöld". Jag överlåter åt läsaren att så småningom själv konstatera vem detta gäller.

I straffet ingick ofta förutom böter s k "Uppenbar Kyrkoplikt". Denna kyrkoplikt innebar grova syndares bestraffning med ett därpå följande återupptagande i kyrkans gemenskap. Kyrkoplikten kunde bestå i allmosor, avstängande från gudstjänsten, stå blottad vid kyrkdörren m.m. Avlösningen skedde offentligt i kyrkan där den "brottslige" fick ta plats på "pliktpallen" och av prästen så småningom tilldelas förlåtelse. Kyrkoplikten avskaffades helt 1855 och ersattes av s k enskild skrift. 1918 avskaffades också detta.

Ett exempel på barnamord, vars referat visar en i mitt tycke skrämmande dubbelmoral från kyrkans sida lämnas i slutdelen av denna "bok".

ERLANDS BOK

Som tydligt anges i rubriken avses i detta avsnitt Gunillas anfäder på sin far Erlands sida. Ett ytterligare antal smålänningar figurerar ju som anfäder till Gunillas mormors farmor, Ida Mathilda Fröberg. Dessa redovisas dock senare i denna skrift.

De personer som här eftersökts har visat sig ha haft sin levnad inom ett ganska begränsat område i norra Småland.

Detta hindrar dock inte att antalet berörda socknar blivit ganska stort. Till skillnad från t ex min egen hemsocken Ljusdal, där i stort sett samtliga anfäder som kunnat finnas är födda i samma socken är socknarna i Småland ofta mycket små och flyttningarna emellan socknarna desto fler. Detta har givetvis komplicerat forskningen i betydande utsträckning.

De anfäder som kunnat återfinnas kommer från följande härad och socknar:

Härad	Socken
Tveta	Barkeryd Forserum Lekeryd Nässjö Rogberga Öggestorp
Västra	Ödestugu
Södra Vedbo	Flisby Höreda Norra Solberga
Norra Vedbo	Adelöv Askeryd Bredestad Lommaryd Marbäck

Dessa är belägna inom nuvarande Jönköpings, Nässjö, Eksjö och Aneby kommuner, dels i huvudsak inom det småländska höglandet. Inte i något fall har de identifierade personerna fötts utanför detta område. Hemortssocknarna visar sig vara dels ett östväst mönster från i huvudsak Nässjö mot Jönköping och ett nord-syd mönster från Nässjö mot Aneby. Denna uppdelning avser rötterna för Erlands föräldrar Frans Oscar (född i Barkeryd, Nässjö och vars anfäder tillhör grenen mot Jönköping) och Anna Ester född i Aneby och vars anfäder i huvudsak finns inom nuvarande Aneby kommun. Det är en smula egendomligt att dessa grenar förbinds först med Erlands föräldrar.

Antal personer

I den nu presenterade beskrivningen av anfäder i Småland har antalet funna generationer blivit begränsat till 6 a 7. Detta beror dels på att vissa personer gift sig vid relativt hög ålder, dels att många äktenskap ingåtts mellan personer födda i olika socknar vilket innebär ett ibland resultatlöst sökande efter hustruns födelseort. (Vigselattester antecknades endast i hustruns hemförsamling) och slutligen på att kyrkböckerna i Småland definitivt inte tillhör de mest välskrivna och fullständiga. Vissa undantag finns t ex Askeryds socken, där också flera generationer kunnat spåras.

Jag antar att det material som redovisas ändå är av intresse. Det antal personer som finns antecknade i släktgrenen uppgår idag till sammanlagt 121 st.

Personförteckning

En förteckning över identifierade personer finns i särskild bilaga. Denna redovisar personer funna i resp generation. Personerna är numrerade med en generationssiffra och en ordningssiffra. En korrekt numrering är nödvändig för att kunna hantera ett snabbt växande material.

PERSONER I SLÄKTEN

Yrken

Under den aktuella tiden har naturligtvis "modernäringen" jordbruket varit den dominerande försörjningskällan. Det finns dock undantag i släkten redan på 1700-talet. De industrier som fanns på denna tid var till stor del baserade på de råvaror som fanns tillgängliga i trakten. Så var t ex bergsbruket dominerande i bl a Närke- och Västmanlandsområdet, vilket torde framgå i en kommande översikt över Gunillas anfäder på moderns sida. (Utredningen är i stort sett fullständig även här.) I Småland fanns inte dessa förutsättningar. Viss manufakturverksamhet uppstod dock tidigt. Denna produktion lokaliserades till platser där erforderlig kraft kunde erhållas. Att produktionen ofta hade anknytning till krigsmaktens behov är naturligtvis ingen slump. Armén krävde stora uppoffringar såväl av manskaper som av materiel. En av de i våra trakter mera kända av dessa industrier är naturligtvis Huskvarna Vapenfabrik, (till en början med namnet Gevärsfaktoriet i Huskvarna) som av nämnda skäl lokaliserades till ett av fallen i Huskvarnaån. Den totala fallhöjden är här på en kort sträcka 116 m, vilket är unikt för södra Sverige. Om fabriken tillkomst och historia skaldar den välkände historikern och versmakaren Alf Henriksson på tidsenlig svenska.

*"Sonor war Ååns musique, thess wattufall wor´ höga,
thess Nyttogheet stodh clar för Erik Dahlbergs ögha,
som skådat Krijg och Brand på Polens sorgse Fåldt
och uppmått Lilla Bålt och åfven Stoora Bålt.
Han stodh wid Köfwawat med Blicken wänd moth Fallen*

*och kände Häggens Duft och hörde Rym i Skallen:
"Hwadh thenne Dahl är liuf, hwadh thess natur är miuuk!
Hwadh Frögd at byggia här ett Kongligt Bårre-Bruuk!"*

Ja, det var kanske så det gick till, åtminstone enligt Alf Henriksson, som för övrigt är född och uppvuxen i Huskvarna. I anslutning till gevärsfaktoriet fanns även ett krutbruk anlagt.

Vid sidan fanns, och finns ju för övrigt än idag, soldatyrket. Indelningsverket inrättades ju redan 1682 och var kanske en av de mest välorganiserade delarna av samhället. Soldatyrket var dock ingen heltidssysselsättning, förutom givetvis under de många och långa krigen. Under fredstider brukade soldaten rotens soldattorp kan då räknas in bland den jordbrukande delen av befolkningen.

I släkten finns förutom ett antal självägande bönder också flera "brukare" dvs arrendatorer. Antalet tjänstehjon och obesuttna torpare verkar dock anmärkningsvärt lågt med tanke på den dramatiska överbefolkningen på landsbygden under i första hand 1800-talet.

Följande personer av intresse utifrån sitt yrke eller sysselsättning har antecknats:

2:1 Frans Oscar Säll, Gunillas farfar. Födelseort Esperyd.
Skräddare, soldat, (grenadjär), se personbeskrivning nedan.

3:1 Gustaf Pettersson. Gunillas farfarsfar. Födelseort Forserum.
Sockenskräddare, se personbeskrivning.

5:1 Israel Persson Palmgren. Gunillas farfars farfars far. Födelseort antahligen Lekeryd.

"Salpettersjudare, verkmästare". Yrket innebar att man utvann salpeter ur gödsel eller gödselbemängd jord på gårdarna. Man arbetade vanligen inom olika distrikt. Över dessa salpetersjudare fanns ofta en förman som då hade titeln "verkmästare". Denne Israel Persson, vars födelseattest jag tyvärr inte kunnat finna var gift (minst) tre gånger och avled i Eskilstorp i Lekeryd.

5:3 Peter Ericsson Forsberg. Gunillas farfars farfars morfar. Födelseort Ödestugu. **Nämndeman**. Släkten tycks ha varit framgångsrik. I vigselattest 1771 för Rogberga finns en Carl Ericsson Forsberg antecknad som "Gårdsfogde på Ulfsnäs".

5:5 Sven Jaensson. Gunillas farfars morfars far. Födelseort Forserum. **Rättare på Tormensås, Rogberga**

5:7 Måns Månsson. Gunillas farfars mormors far. Födelseort Barkeryd. **Gästgivare** i Esperyd Sannolikt var även hans far Måns Johansson och hans farfar Johan Jönsson, född 1662 gästgivare. Om denne senare antecknas i hans dödsattest vid hans död år 1725. *"En trofast gudfruktig wähl book-lärd man. Grafven straxt vid Klockstapelen.* Det kan noteras att den häxprocess som ägde rum i Barkeryd, och där rättegången hölls i Esperyds gästgiveri åren 1715-1716 skedde under denne senares levnad.

(Redogörelse för denna process kan läsas i "Då och nu i Nässjöbygden" år 1981). Gästgiveriet finns redovisat på J Dukers karta över Jönköpings län upprättad år 1690.

Läs i övrigt personbeskrivning över Måns dotter Lena (4:4) nedan. Det kan även tilläggas att Måns Månssons namnteckning finns bevarad i storskifteshandlingarna över Esperyd, se bilaga.

6:11 Anders Håkansson Bergström. Gunillas farfars morfars morfar. Födelseort Rogberga, antecknas som "**Factoriesmed**, Mäster Anders Håkansson". Han bodde i Rogberga socken, som på den tiden sträckte sig ända fram till Huskvarnaån. Han avled på torpet "Kilen" av "bröstsjuka" år 1797. Yrket hänför honom med säkerhet till Huskvarna Vapenfabrik, se beskrivning ovan.

7:59 Pehr Samuelsson. Gunillas farmors mormors farmor. Födelseort Askeryd. **Klockare**, se personbeskrivning.

Soldater.

5:9 Peter Persson. Gunillas farmors farfars far. "Dräng" hemma i föräldragården i Nässjö i sin ungdom. Omkring år 1805 flyttade han ut från hemmet med sin hustru Lena Abrahamsdotter, född i Kulebo (då stavat Kuslebo) och blev soldat under namnet Norss. Han avled av "hetsig feber" i Sundsholms soldattorp år 1808, endast 36 år gammal. Hustrun Lena återvände til föräldra-hemmet i Kulebo och överlevde sin make med åtskilliga år. Hon avled dem 12/9 1771 kl 7fm av "Bröstqvaf". Hon begravdes i Barkeryd.

6:9 Johan Runqvist, (Falk), Gunillas farfars morfars farfar. Födelseår sannolikt 1727, . Föräldrar okända. Han blev soldat i Forserum, till en början med soldatnamnet Falk. Sedan soldat på soldattorpet i Axlarp. Bodde efter sitt avsked som "inhyses" i Skalleberg (?), Tryggarp och till sist i Horshaga, där han avled av "ålderdom" den 8 april 1809.

7:55 Pehr Holmberg. Gunillas farmors morfars mormors far. Soldat, boende i Askeryds socken. Per Håkansson Holmberg föddes år 1724 i "Klockarehemmet" i Askeryd. Gift först med Karin Nilsson, som dock avled den 10 mars 1745. Det var tydligen angeläget med en ny hustru. Redan den 20 oktober samma år gifte han nämligen om sig med Ingerd Andersdotter från Norra Holma. Per brukade då soldattorpet "Boa" men bör ha tagit sig namnet efter byn Holma. Per avled vid 59 års ålder, då boende i byn Hulu, af "hufvudvärk, håll och styng", vilket var den dåtida benämningen på lunginflammation.

Som framgår av ovanstående anteckningar har ingen uppgift om soldaternas eventuella deltagande i krig kunnat erhållas. Anledningen till detta är de mycket knapphändiga uppgifterna i kyrkböckerna i aktuella socknar. Det bör dock vara rimligt att någon eller några av de nämnda soldaterna deltagit i krig. (Se den historiska översikten). Däremot har tydligen ingen stupat i krig. Förteckningar över socknens stupade soldater finns nämligen ofta redovisade i böckerna.

Släktgårdar

Av det framtagna materialet framgår att de kända anfädren bött på ett stort antal platser i norra Småland. En rundresa för att besöka alla dessa skulle därför bli mycket

omfattande. Bland alla nämnda platser kan dock några gårdar urskiljas med karaktären "släktgård". Som definition har då använts det faktum att flera generationer bott på gården. I något fall har personen i släktlinjen sedan försålt gården (Esperyds gästgiveri, se Lena Månsdotter), men i övriga fall har personen i släktlinjen, dvs "anfadern" flyttat och lämnat gården till något äldre syskon. Hur länge dessa gårdar sedan stannat i slakten har inte utretts. Det betyder att det inte kan uteslutas att slakten fortfarande innehar gården och att det med andra ord fortfarande kan bo (avlägsna) släktingar kvar i denna by. Sådan utredning kan ge mycket intressanta resultat.

De gårdar jag antecknats är följande:

Socken	Gård/By	Innehavare
Barkeryd	Esperyd	Johan, 7:25 Måns Johansson 6:13 Måns Månsson 5:7 Anders Svensson 4:5 Lena Månsdotter 4:4 (Gården såld, men senare återköpt)
Ödestugu	Hiegöhl	Per Svensson 7:11 Erik Persson 6:5/ Margareta Persdotter 6:6 Peter Eriksson Forsberg 5:3 (Peter flyttat)
Forserum	Sniparp	Erik Persson 7:13 Daniel Eriksson 6:7 Catharina Danielsdotter/ 5:4 G m Peter Eriksson Forsberg (Flyttat)
Nässjö Nässjö Söreg/Stom		Pähr 7:33 Peter Pehrsson 6:17 Peter Persson 5:9 Anm. Peter Persson (6:17) gifter sig med Helena Larsdotter i granngården "Stom", där hon är född. De tycks också ha bott på "Stommen".
Askeryd Lutarp		Nils Persson 7:57 Johannes Nilsson 6:29 Flyttar med hustrun som arrendator till Redeby.

Här infogas en historia, vars författare jag inte känner till. Berättelsen är språkligt omarbetad, med sakinnehållet är oförändrat.

Esperyd 1:11

ESPERYD 1:11:s HISTORIA (Avskrift okänd författare).

Måns Johansson (f 1724) och hans hustru Karin Jonsdotter (f 1734) köpte år 1784 en av de större gårdarna i byn Esperyd. Skattetalet var ¼ mantal. Senare styckade de av en tomt från gården, där de skulle kunna bo utan hyreskostnad. Denna tomt kallades Ängslyckan eller Fridhem.

Måns och Karin fick fyra söner, Johan Månsson, (f 1761), Jonas Månsson, (f 1764), Måns Månsson, (f 1770) och Anders Månsson, (f 1775). Jonas gifte sig med Catrina (f 1774) och Måns gifte sig med Maja (f 1774). Vid storskiftet 1797 ägde Jonas och Måns gården tillsammans. Gården delades vid detta skifte i två lika stora delar dvs Jonas och Måns fick var sin gård, vardera med skattetalet 1/8 mantal. Den del som Måns fick var den gård som nu kallas Esperyd 1:11.

Måns och Maja fick den 15 augusti 1802 en dotter som fick namnet Lena (eller Helena) Månsdotter. Denna Lena gifte sig 1823 med Anders Svensson (f 27 mars 1800) och de övertog gården efter Måns och Maja. Anders Svensson avled vid 34 års ålder och på grund av bl a hans sjukdom såldes gården den 10 oktober 1832. Köparen, Sven Pettersson från Kulebo betalade 3.500 riksdaler för gården.

Lena och Anders behöll dock Fridhem för egen räkning. Hyra skulle efter 50 år utgå efter avtal mellan jordägaren och innehavaren. Lena Månsdotter och Anders Svensson fick två barn, Anders Johan, (f 26 juni 1825), och Maja Stina, (f 29 november 1829). Anders Johan var grenadier med efternamnet Palm.

Maria Stina Andersdotter gifte sig med skräddaren Gustaf Pettersson, (f 7 oktober 1834). När Lena Månsdotter dog den 3 juni 1863 övertog Maria Stina och Gustav lägenheten Fridhem efter det att de hade betalat Anders Johan Palm 25 kronor för hans del av Fridhem. Maria Stina och Gustaf fick tre barn, Maria Lovisa, (f 3 april 1859), Frans Oscar, (22/11 1860 – 26/5 1947) och Carl Johan, (f 11 oktober 1864). Maria Lovisa flyttade till Norrland efter det att hon hade gift sig med skomakaren August Ludvig Stridman från Risabo. Carl Johan emigrerade till Amerika och avled där. Frans Oscar blev grenadier vid Smålands Grenadier Bataljon 1884 och han var kvar som grenadier där i 15 år till 1898. Han fick efternamnet Säll när han blev grenadier.

Den 21 maj 1896 köpte Frans Oscar Säll tillbaka den gård som hans mormor Lena Månsdotter hade varit tvungen att sälja. Han köpte den av Per August Johansson. Denne ville sälja gården eftersom han ansåg att han blivit illa behandlad vid laga skiftet.

Frans Oscar Säll betalade 3.700 kronor för gården. Det var vid detta skifte som gården flyttades till sitt nuvarande läge. Den hade tidigare legat bland de andra husen

nere vid gästgivaregården. Han var därför tvungen att bygga upp nya hus på den nya tomten, både bostadshus och ladugård. Detta var klart vid sekelskiftet men redan på julafton 1899 var köket klart i det nya huset så att de kunde flytta i det.

Frans Oscar gifte sig med Edla Matilda Friberg, men hon dog något år senare. Den 5 maj 1904 gifte han om sig med Anna Ester Pettersson (9/12 1881 – 7/2 1948). Frans Oscar Säll köpte även tillbaka Fridhem så att gården skulle vara lika stor som den var när Måns Månsson ägde den. Frans Oscar lät dock sina föräldrar bo kvar så länge de ville. Frans Oscar och Anna Ester fick sex barn, Linnéa (f 29 november 1904), Ruth, (f 24 maj 1907), Hillevi, (f 3 april 1911), Paul, (5/4 1913 – 23/11 1980), David, (f 14 september 1917) och Erland, (f 4 oktober 1921). Ruth gifte sig den 18 mars 1932 med Gunnar Claesson, (senare Gunnerlind), och de köpte gården av Frans Oscar och Ester den 14 mars 1941. Ruth och Gunnar fick två flickor, Elsie, (f 11 februari 1933) och Gunvor, (f 6 november 1935). Elsie gifte sig med Gustaf Josefsson den 10 juni 1961 och de köpte gården den 30 december 1967 av Ruth och Gunnar och de är de nuvarande ägarna av Esperyd 1:11.

Anm. En i synnerhet för undertecknad mycket intressant detalj i historien om Esperyd är följande.

Lars Nilsson, i vår numrering 7:35 eller Gunillas farmors farfars farmors far föddes år 1708 i Nässjö by. Vid dopet som skedde några dagar efter födelsen antecknas som dopvittne/fadder bl a "Landtmätaren Jonas Duker" vilken är just den som år 1690 upprättade den idag mycket kända och uppskattade kartan över Jönköpings län, och där bl a Esperyds gästgiveri redovisats. Kartan finns för övrigt i reproduktion att köpa hos lantmäteriet i Jönköpings län och finns naturligtvis i kopia hos författaren till dessa rader.

Med tanke på de "rötter" som ovanstående gårdar verkligen representerar rekommenderas ett besök på dessa platser. Aktuella kartor bifogas denna bok.

Levnadsålder

De eftersökta personerna har ofta uppnått en aktningsvärd ålder. Bland de antecknade personerna har 7:14 Kerstin Larsdotter, född 1704, uppnått högst levnadsålder med sina 95 år. 8:119 Paulus Classon i Smugefall, Askeryd, uppnådde 93 års ålder och 5:12 Lisa Isaacsdotter född 1765 i Flisby avled 92 år gammal. Kortaste levnadsålder har 6:3 Arwid Johansson i Eskilstorp, Lekeryd som avled i "Sting" vid 28 års ålder, samt 7:50 Kerstin Larsdotter som avled i "Rödsiuka" 29 år gammal.

Diagram över uppnådd ålder vid dödsfallet bifogas som bilaga.

Dödsorsaker

*"Lär oss O Gud ej glömma bort at räkna våra dagar
och minnas det vår tid är kort, samt dö när dig behagar.
Ty sår jag ut det minnets frö.
Besinna wäl du måste dö"*

Denna tänkvärda sanning skaldas i Forserums dödbok från år 1786. Om det är prästen själv som författat versen framgår inte.

Som ovan nämnts har vederbörande präst ställt diagnosen för det aktuella dödsfallet. Dödsorsakerna redovisas i bilagorna i slutet av denna bok.

Av sammanlagt cirka 70 dödsattester med angiven dödsorsak anger ett tjugotal "Ålderdom", "Åldedombräcklighet" el liknande som den "åkomma" som ledde till döden.

Av de antecknade personerna har två omkommit genom olyckshändelser. Det gäller dels 6:17 Per Pehrsson, dels 6:29 Johannes Nilsson. Om Pehr eller Petter Persson och hans tragiska död berättas i personbeskrivning nedan. I Johannes Nilssons dödsattest anges att han var "*Brukare på Grefliga Godset Redeby Håkansgård.*" (Askeryds socken). Det antecknas om honom "*Dog på vägen under sitt åkdon.*"

Dödsattesterna är mycket varierande i innehåll. Så anges t ex kortfattat om 6:7 Daniel Ericsson, "*Dannemannen Daniel Ericsson i Sniparp 67 år. Feber.*" (Danneman var en hederstitel till ansedda sockenmän). Som exempel på de mera fylliga, och därmed givetvis betydligt mera värdefulla attesterna kan tas dödsattesten över 6:13 Måns Johansson (Gästgivare i Esperyd, den nedan beskrivna Lena Månsdotters farfar). Om honom berättas, "*Måns Johansson ifrån Esperyd, gift man, inhyses, död den 3 ejusdem af ålderdomskrämpor 86 år gl. Han var född på samma ställe af fadren Johan och modren Elin. Kom bort i unga år och tiente vid gårdsbruk i 28 år. Gifte sig med pigan Karin Jonsdotter ifrån Hafrida. Haft 5 barn af hvilka 4 öfverlefde honom. Haft god helsa. Har gjort sig känd af heder och ära. Särdeles sidsta åren mycket läst uti den Heliga Bibeln.*"

Av flera uppgifter som lämnas nedan under rubriken "Övriga personer" finns uppgifter hämtade just ur dödsattesterna. I övrigt är angivna dödsorsaker tämligen "vanliga".

Här följer en kort lista över innebörden i några av de dåtida sjukdomsnamnen.

Bröstfeber	Lunginflammation
Hetsig sjukdom	Feber
Håll och styng	Lunginflammation
Lungsot	Tuberkulos
Moderpassion	Psykiska besvär hor kvinnor
Koppor	Smittkoppor
Rödsot	Dysenteri
Rötfeber	Kallbrand
Tvinsot	Avtynande
Vattusot	Vattensvullnad
Bröstsjuka	Tuberkulos
Magrev	Kolik

Bostäder

Av naturliga skäl vet vi mycket lite om standard på de bostäder som våra personer bebott. Sannolikt har levnads- och boendestandard varierat kraftigt. I de allra flesta fall finns bya- och gårdsnamnen kvar än idag. De bostäder som redovisas i t ex husförhörslängderna är dock sannolikt för länge sedan borta. Det enda undantagen torde vara gästgiveriet i Esperyd, som ju idag finns bevarat i parken i Nässjö. Man kan naturligtvis gissa sig till att standarden inte var alltför hög i torp med namn som "Kilen", "Grävlingeskullen", "Nybygget" m fl eller i soldattorpen. Av samtliga kända personer har dock bara två, nämligen 4:12 Lena Petersdotter, änka efter Peter Israelsson, Gunillas farfars-farfar, och 8:110 Ingrid Persdotter, avlidit i socknens fattighus.

Namn

Ett studium av anfädrens namn bjuder inte på några större överraskningar. Mansnamn som Per, Anders och Johan (Jon, Johannes) är mycket vanliga liksom kvinnonamnen Lena, Maria, Kerstin m fl. En intressant form av Lisa, nämligen Lisken förekommer tämligen ofta. Till detta kommer några idag kanske mera "udda" namn, t ex Måns, Isaac, Abraham, Zachris och Paulus, alla med biblisk anknytning. Bland kvinnonamnen konstaterar vi att namnet Gunilla dock med stavning "Gunnilla" förekom redan på 1600-talet. Det kan ju vara intressant för dagens Gunnilla, om vars anfäder ju denna bok handlar att veta att samma namn bars av hennes farmors-mormors-farmors-farmor! Även namnet Sara förekommer under 16- och 1700-talet. Det mest avvikande namnet får väl anses ha burits av 8:45 Ambjörn Uddisson (ev Åddisson).

PERSONBESKRIVNINGAR

ERLAND SÄLL 1921 –

FÖDELSEORT: ESPERYD, NÄSSJÖ

Erland Säll (1:1), Gunillas far.

Erland Säll föddes den 1 oktober 1921.

Föräldrar var Frans Oscar Säll, tidigare grenadiär, senare skräddare, men numera bonde i Esperyd, Barkeryds socken och hans hustru Anna Ester Pettersson

Erland växte alltså upp på en bondgård. Hur denna gård försvunnit ur släktens ägo och sedan åter blivit den släktgård den nu är än idag kan läsas nedan i beskrivningen av Erlands far Frans Oscar Säll.

Erlands skolgång skedde i Barkeryds skola, belägen invid Barkeryds kyrka. Såväl skolbyggnad som den gamla lärarbostaden finns kvar. I denna skola tillbringade Erland först sex år i den s k småskolan och i folkskolan. Därefter studerade man två terminer i det som kallades fortsättningsskolan och sedan erbjöds man på den tiden inte mera utbildning. Även fortsättningsskolan bedrevs i samma lokaler. Man ansågs efter dessa sju år som "flygfärdig" och var då klar att med eget arbete börja försörja sig och en kommande familj. Skolan började tidigt om morgonen och på vintern startade man före gryningen för att hinna gå den tämligen långa vägen till skolan.

Lärarna bodde i den s k lärarbostaden. I Barkeryds skola fanns till en början två lärare, en kvinnlig lärarinna för småskolan och en manlig vid namn Johansson för folkskolan. Lärarinnan hette antagligen Anna. Hon var i allmänhet klädd i vit blus och svart kjol och var en ganska lång kvinna. Hon var dessutom ganska "barsk" och satte säkert skräck i de "nya" barnen som kom för att börja skolan. Utdelning av aga med luggning och ryck i öronen var heller inget ovanligt. Läraren Johansson var heller ingen prydnad för yrket. Han hade ett metermått av trä som han vanligen gick omkring med i handen. Detta mått slog han dock i ilska av mot katederkanten vid ett tillfälle, allt medan den stackars utskällda eleven stod och grät och hulkade. Senare kom en lätt rödhårig dalmas vid namn Olsson till skolan som lärare. Även han var sträng, men han var till skillnad från de andra rättvis. För de båda andra lärarna gällde att betygen ofta sattes med hänsyn till hur mycket matvaror mm som eleverna tog med sig hemifrån. Erlands far Frans Oscar ansåg dock att här skulle det inte tas med några "äggakorgar" till skolan. Hans uppfattning var att "det dom kan, det kan dom, och det ska dom ha betyg för".

På skolan fanns det sammanlagt 20 - 25 elever, indelade i tre klasser om cirka 6 - 8 elever. De flesta flickorna hade flätor. I samma klass som Erland gick kyrkmålaren Rune Håkansson. När de övriga eleverna var satta att rita av någon förlaga, tecknade han i stället mycket skickligt av skolans elever och även lärare. Erland erinrar sig att även Runes far, Esaias, var målare. Rune hade tre syskon med de något udda namnen Runa, Esse och Essan. Runa gifte sig så småningom med prästen Westerlund i Barkeryd.

Erland minns en episod när fadern vänt och sytt om ett gammalt plagg till en rock åt Erland. Det var ett kraftigt och bra tyg. När barnen gick till skolan gick man vanligtvis en liten väg över Kulebo. Här fanns på ett ställe stenmurar som gjorde att snön ofta låg djup på vintern. De äldre barnen gick då före och "vägade", sedan kom de yngre barnen och sist "förstapaltarna". Den nya rocken släpade här i snön och den nedre kanten frös till is. Inte förrän han kom in i skolan med dess kaminvärme tinade

rocken upp. Skolan var ganska ny och kaminen bra men satt man vid ett fönster var det ändå mycket dragigt och kallt.

En annan släkt Håkansson, nämligen de som hade kvarnen i byn har funnits i byn så länge Erland kan minnas. Kantor Göran Håkanssons farfar var mjölnare i Erlands ungdom. Då fanns även ett vattendrivet sågverk invid kvarnen. Här i ån tvättades även mattor på sedvanligt sätt med klapprä. I ån fanns det på den tiden också mycket gott om kräftor. Erland erinrar sig att det vid laga skiftet blivit så att alla gårdar erhållit del i byns gemensamma fiske. Till skillnad från de övriga gårdarna så hade dock inte Frans Oscars gård fått någon strand. För att kunna fiska var man då tvungen att beträda annans mark, vilket skiftesbestämmelserna också tillät. Det väckte dock ibland irritation. När Erland en gång var ute och gick i skymningen tillsammans med sina storebröder blev de hejdade av grannen Hagström som barskt undrade vilka de var. Brodern Paul svarade då att "vi är Sällens pojkar och vi går och fiskar var vi vill".

Den kyrka man besökte var Barkeryds. Här sjöng Erland solo redan tidigt under sin skolgång. Han var då för liten för att synas från orgelläktaren, så han fick vid sina framträdanden stå på en pall. Det var läraren Olsson som upptäckte Erlands vackra gossopran. Hans framträdanden var bl a vid skolavslutningar och han ackompanjerades då av denne Olsson. De stycken Erland minns är bl a "O himlars rymd Din Konung ärar", "Säterjäntans söndag" och "Jungfrun under lind". Genom denne lärares försorg fick Erland också sånglektioner. Detta skedde genom att en musiklärarinna en gång varje vecka kom till prästgården i Barkeryd. Tyvärr fortsatte Erland inte sitt sjungande. Efter avslutad skolgång avbröts sjungandet nästan helt, bl a beroende på det ringa intresse föräldrarna visade för hans sångbegåvning.

Så började Erlands långa arbetsliv.

Det första arbetet bestod i att på gårdarna i trakten hjälpa till med att rensa rovor, arbeta med slåttern och liknande. När Erland var 16 år gammal kunde han dock börja sin första riktiga anställning. Detta skedde hos Westerlunds möbelfabrik i Äng. Där arbetade Erland i cirka 1,5 år. Fabriken brann sedan ned på grund av överslag i elledningarna. På denna fabrik tillverkades en slags björkskivor som uteslutande såldes på export. Dessutom tillverkades en typ av klädnypor i asp, som lär ha använts i tobaksodling runt om i världen för torkning av tobaksbladen. Lönen var kr 30:- var 14:e dag. Efter att fabriken brunnit var Erland för första och enda gången i sitt liv arbetslös och fick "stämpla". Detta pågick dock bara någon månad. Därefter erbjöds Erland arbete på WST i Forserum. Detta innebar 1,5 mils cykeltur två gånger om dagen. Erland började denna anställning på hösten med mycket dåligt väder. Han sydde därför själv ett regnställ av tunt gummityg för att klara både regn och rusk.

På fabriken arbetade han tillsammans med en äldre man bl a med att montera fönster. Här, i den äldre byggnaden, arbetade Erland i cirka 3 månader.

Nästa arbete blev hos Ljunggrens möbelfabrik i Äng.

Här arbetade även pastorssonen Bengt Råbe. Omkring år 1941 sökte denne in till "järnvägen". Då fick Erland börja på bonareverkstaden. Här fanns förresten också en man med det underliga namnet "Vacher Kanolby" f d Valter Karlsson.

När Bengt Råbe slutat övertog Erland arbetet med sprutlackeringen men fick även ansvaret för alla färgprover mm. Till hjälp hade han då en man vid namn Funke som hade en förlamad vänsterarm.

Erland sammanträffade med denne Bengt Råbe efter det att han börjat sitt arbete vid järnvägen. Det föll sig då naturligt att tala om Råbes arbete och det föll sig så småningom än mer naturligt att även Erland sökte tjänst vid järnvägen. Erland sände därför in sina ansökningshandlingar till Malmö och väntade på svar. Under tiden spirade "romansen" med Harriet och när Erland en dag dröjde sig kvar kom naturligtvis den med det underliga namnet Vacher Kanolby på att det var kvinnor som drog. Han diktade raskt en vers om Erland och Aina. Felet var bara att det inte var Aina utan Harriet som var den åtråvärda. Aina blev överhuvudtaget aldrig gift. Erland och Harriet hade träffats på Ungdomsborgen i Nässjö året 1939.

Detta år väcker säkert minnen hos alla som minns, vilket naturligtvis Erland med sitt fenomenala minne gör. Han berättar att han varit på besök hos tandläkaren Granérus och skulle hämta sin cykel inne på missionskyrkans gård när kyrkklockorna började ringa. Ringningen var ett bud om krigsförklaringarna som innebär att ett nytt världskrig brutit ut.

Så blev Erland antagen vid järnvägen. Tidigt på våren 41 fick han svar att han var välkommen till intagningsprov i Malmö. Dessa prov omfattade olika typer av reaktionsprov, bl a att under en film markera olika handlingsalternativ, läkarundersökning, test av färgseende mm. Dessa prov gick bra och den 15 juni 1941 började Erland sin tjänstgöring vid det som senare kallats Hela Sveriges Järnväg, till en början vid omlastningsmagasinet i Nässjö. Till en början var det s k övningstjänstgöring tillsammans med en mera erfaren arbetskamrat. Man skulle då bl a lära sig alla säkerhetsföreskrifter. Med tanke på de mycket höga spänningarna i de strömförande ledningarna var detta helt nödvändigt.

Tyvärr skedde ändå en dödsolycka, när en anställd klättrat upp på en vagn och med ett verktyg kommit för nära ledningarna. Genom överslag från ledningen fick denne man ström genom kroppen och avled omedelbart.

Under denna tid bodde Erland hemma i föräldrahemmet i Esperyd och cyklade till arbetet i Nässjö. Vintern 1941-42 flyttade han dock in till Nässjö och bodde hos familjen Engdahl på Bergsgatan. Här hyrde han rum tillsammans med en pojke från Diö, som hette Ekström. Han åt på ett privat matställe i stan. Denna vinter gick Erland i s k växlingstjänst. Vintrarna 1940 och 1941, de s k krigsvintrarna var mycket kalla. Erland minns den vecka han hade nattjänst och arbetade 7 nätter i sträck. Temperaturen under denna period var som lägst -44 och som högst -25. Arbetet fick bedrivas med ansiktsmasker med hål för ögonen. Visserligen gick det att arbeta men mycket av arbetet blev svårare. Bl a stannade de s k bromsskorna inte på rälsen utan när en vagn kom rullande och skulle stanna mot dessa bromsskor så kanade i stället vagnen iväg. Av denna anledning inträffade åtskilliga små kollisioner på bangården.

Under denna kalla vinter ådrog sig Erland de halsbesvär eller den katarr som senare skulle visa sig kronisk. Järnvägsläkaren Frykman, som undersökte patienten, menade att enda sättet att slippa dessa halsbesvär var att flytta från Nässjö. Rådet var tydligen riktigt för när Erland kom till Aneby år 1945 blev besvären betydligt mindre. Med dessa halsbesvär blev sången alltmer lidande. Visserligen sjöng Erland och brodern

David en hel del tillsammans bl a för Frälsningsarméns hemförbund och på Elsie och Gustafs bröllop, men det blev sedan allt längre mellan "framträdanena".

Erland och hans Harriet gifte sig den 22 april 1943. Bröllopsmiddagen intogs hos Harriets föräldrar Helmie och Erik i deras bostad på Lövåsgatan 29 i Nässjö.

Den första tiden efter bröllopet bodde det nygifta paret i Nässjö, närmare bestämt på Norrhagagatan. På hösten samma år flyttade de till Olssons på Långgatan, mellan Runneryd och Grälebo. År 1945 flyttade de till Aneby. Första barnet Lars-Åke hade fötts den 16 maj 1944, så familjen bestod nu av tre personer. I Aneby bodde familjen i en trevlig nybyggd tvårumslägenhet, dock utrustad med ett mycket litet badrum.

Tiden i Aneby var inte "fet". Lönen var naturligtvis inte den allra bästa. Harriet gjorde dock sitt bästa som hemmamamma och husmor. Bland maträtterna fanns t ex rödbetsbiffar, d v s rödbetskivor stekta i skorpasmulor. Detta var en rätt som förekom åtskilliga gånger. "Man är ju inte uppfödd med någon vana att äta kött", säger Erland.

Desto större fest blev det den gången då Erland fick en rejäl bit ungnötslever av en man som arbetade på slakteriet i Aneby. Anledningen var att Erland hjälpt honom med något. Nu fann mat i flera dar, fast det gällde ju att spara på gåvorna, så den skulle räcka länge.

Erland minns denna tid med alla transporter som kriget förorsakade.

I vagnar från Tyskland kom befriade koncentrationslägerfångar, mestadels unga polskor. Erland minns tydligt det extratåg nr 808, som transporterade dessa stackars utmärglade människor. Tågen kom till Aneby omkring kl 08.30 på morgonen. Flyktingarna hade då transporterats till Malmö i de s k vita bussarna och efter tvätt, avlusning och utdelning av kläder fortsatte de norrut. Vid detta tillfälle fick man sannerligen ett synligt bevis för att vad som berättats om dessa läger verkligen var sant.

Förbi Nässjö och Aneby gick också lasarettstågen från Norge på väg till tyska sjukhus med sårade och sönderskjutna soldater. Motståndsrörelsen i Norge var inte att leka med och tyskarna drabbades av förluster i både döda och sårade. Dessa tåg kom strax innan en snälltågsgrupp skulle passera och mötas i Nässjö och tåget med sårade parkerades alltid vid plattform 7 längst ut på bangården. Att se och höra dessa stackare var en fruktansvärd upplevelse.

Tyskar passerade också i de s k permittenttågen, i huvudsak officerare. Dessa var då på hemväg på permission. Sannolikt skadade om inte fysiskt så i vart fall psykiskt uppförde sig dessa tyskar synnerligen ohövligt och "svinaktigt". De svenska konduktörer och tågmästare som skulle tjänstgöra bland dessa berusade och otrevliga tyskar protesterade också mot att behöva tjänstgöra på dessa tåg.

Erland gjorde under krigsåren sin egen värnpliktstjänst på I 12 i Eksjö, närmare bestämt på en s k tung kulsprutepluton. Efter de första sex månadernas grundutbildning fördes Erland över till gruppchefs- och underbefälsutbildning på 12 kompaniet. Man åkte då på manöver i Skåne i trakten av Munka-Ljungby och fortsatte sedan till Värmland till trakterna norr om Torsby.

Svenska officerare var under en stor del av krigstiden mycket tyskvänliga. Erland minns en fänrik vid namn Anby som alltid vid skjutning uppmanade soldaterna att tänka på "att träffa ryssen i ögat". Att tänka sig att skjuta på tyskar var inte passande. Denne fänrik uppförde sig så otrevligt att man på plutonen kommit överens om att "klippa" honom. Detta skulle ske i Nässjö vid en marsch som skulle gå ut år Brevikshållet. På en plats utefter vägen gick vägen på en hög bank. Man hade räknat ut att om man fick in en rejäl smäll på honom vid denna plats så skulle han ha svårt att ta sig upp. Antagligen anade han dock oråd, för strax innan man kom till den uppgjorda platsen överlät han befälet till sin furir, som var en vänlig man och som inte förtjänat "smörj". Planen gick därför om intet, men enligt uppgifter som Erland senare fick lär denne fänrik ha fått en ordentlig omgång uppe i Norrland, vilket lär ha förorsakat honom en lång tids sjukhusvistelse!

Så kom freden med ringning i kyrkklockor och ett ivrigt lyssnande i tidens radioapparater.

När sonen Ingmar föddes hade Erland tjänst i Flisby. Han visste att Harriet tagits in på BB och åkte efter sitt arbete för att hälsa på henne. Väl inkommen frågade hon "Har Du sett pojken?" Erland undrade förvånat "Vilken pojke?" Han hade av naturliga skäl ingenting hört. Barnmorska vid detta tillfälle var Linnéa Fager.

Erland med familj återvände så till Nässjö år 1948. Den första tiden fick man inhysas hos Harriets föräldrar, men på våren 1949 var lägenheten i Åkershäll klar och här flyttade man in.

När så äntligen (?) en dotter kom var Erland återigen i tjänst, denna gång med nattjänst på biljettexpeditionen. Harriet berättar att hon "jobbat som sjutton" den dagen, som ju var dagen före julafton. Alla sängkläder hade tagits ur och vädrats och saffransbaket var i full gång. Inte underligt att värkarna plötsligt kom. Taxichauffören som larmats via telefonkiosken tyckte att det var dålig planering att behöva lägga sig på BB dagen före julafton, och det kan man ju tycka. Harriet ansåg dock att detta var den bästa julklapp man kunde tänka sig. (Och jag håller naturligtvis med).

I Nässjö tjänstgjorde Erland till en början bl a som tågklarerare. I samband med denna tjänst erhöll han utbildning i säkerhetsfrågor, trafikföring, möten vid förseningar och mycket mera som vi enkla tågresenärer aldrig tänker på men som naturligtvis måste fungera. Efter denna första period hamnade dock Erland på en lista kallad expeditionsreserven. Detta innebar en inskolning till olika expeditions-tjänster. Erland hamnade till slut på biljettexpeditionen. Här härskade en av många illa omtyckt chef vid namn Ahlgren. Erland och denne Ahlgren kom dock bra överens. Med den erfarenhet Erland hade som tågklarerare fick han dock rycka ut tämligen ofta på sådana uppdrag. Under en period om cirka 2 - 3 år tjänstgjorde han därför tillfälligt på ett stort antal stationer. Enligt honom själv är det mycket få stationer på sträckorna Nässjö - Oskarshamn och Mjölby - Hässleholm som han inte vid något tillfälle haft tågklareraruppdrag på. Även i själva Oskarshamn hade han någon gång sådant uppdrag.

Erland blev kvar vid järnvägen till år 1965 vilket innebar en sammanlagd tjänstgöringstid på 23 år och 10 månader.

Under den sista perioden tjänstgjorde Erland med personalledning. Han ansvarade då för all personal på godsbangården. Det kanske inte låter så omfattande, men sanningen är att antalet personer sysselsatta inom bangårdsområdet då uppgick till cirka 270 personer.

Det kontor som denna syssla sköttes ifrån låg i gatuplanet och fönstret stod oftast öppet, åtminstone på sommaren. Detta gav bl a möjlighet för yngsta barnet Gunilla att emellanåt ta vägen förbi och be om en liten liten slant till godis och andra nödvändigheter. ("Morsan var inte lika givmild", säger Gunilla idag). ("Nej, jag hade inget att dela ut heller", säger Harriet).

Erland var tydligen populär, för när han senare slutade saknades endast en enda man i avtackningen, och det var en som var känd för sin negativa inställning till det mesta.

Förutom arbetet på järnvägen var Erland fackligt aktiv i 11 år, därav som kassör i avdelningsstyrelsen i 9 år. Denna avdelning hade som mest cirka 500 medlemmar, så det var sannerligen ett betydelsefullt förtroendeuppdrag Erland innehade.

Harriet berättar också om tiden efter Aneby. Hon var som hemmafru sysselsatt med pepparkaksbak, när ett stort antal militärer kom marscherande förbi. Antagligen hade doften av pepparkakorna spridit sig utanför huset för man tog naturligtvis rast just utanför huset. Harriet hade inte varit Harriet om hon inte ropat på en av soldaterna: "Kom hit Du", ropade hon och stack ut en påse nybakade pepparkakor. "Du får dela ut dom". "Tack, det luktar så gott härute", sade han och tog tacksamt emot påsen. Gunilla minns också den eleganta bil som tillhörde Harriets bror Rolf, och som alltid parkerades utanför huset när han kom på besök. Denna bil var svart med skotskrutiga plådar. Under en period var Harriet med sitt samhällsintresse också ledamot av skolstyrelsen. ("Invald av broderskaparna", säger Harriet själv). Under denna tid fick hon tillfälle att diskutera med bl a Anders Björk, senare vår försvarsminister. "Han var inte nöjd med skolmaten och var rätt tjatig, men jag tror jag klarade av honom också", berättar Harriet. Den som skriver dessa rader tvivlar inte. Gunilla berättar sedan om Anders' bror Peter, men det stryker vi, för han var visst poppis.

Så småningom insåg Harriet att om ens barn behöver en så är det kanske viktigare att bry sig om dem än om politiken, även om det var viktiga saker som beslutades. Harriet avsåg sig därför sitt uppdrag och stannade sedan hemma hos barnen.

Trots detta var åtminstone dottern Gunilla tämligen äventyrlig. ("Hon var också alltid kissnödig", avslöjar mamma Harriet). Ett av Gunillas upptåg slutade dock med att majoren och läraren Ljunggren slog till henne ordentligt med pekpinnen. "Fast jag var nog jobbig" erkänner Gunilla. "En gång satte jag svart tuggummi för framtänderna och vände mig mot klassen och log". Detta väckte jubel som läraren inte förstod. När han så småningom kom på henne, åkte hon naturligtvis ut. I en något yngre ålder hade hon fått förtroendet att delta i ett stilt bibelspel i Frälsningsarmén. Det handlade om när Jesus mättade femtusen människor med fiskar och bröd. Gunilla fick vänta en stund på sin entré, väl "utklädd" av mamma och med en korg med rätt antal fiskar (böcklingar) och bröd (korgbröd). När det äntligen var dags för entrén var det dock bara böcklingar kvar i korgen. Hungern hade varit henne övermäktig, och det som skulle räcka till femtusen människor räckte knappt till en.

Efter 23 år på SJ slutade alltså Erland. Varför ? Jo, om Erland nu skulle följt befordringsgången skulle han återigen få utföra klarerartjänst och då åter "utsättas" för nattjänstgöring. Erland fann inget skäl att fortsätta på detta sätt, då han redan tidigare upplevt sig ha besvär med nattjänstgöringen.

Erland hade ju som ordförande i barnavårdsnämnden kommit i kontakt med de sociala frågorna. När en äldre man vid namn Moberg, som sysslade med alkohol-frågor inom socialförvaltningen, slutade sökte Erland tjänsten efter honom. Han fick denna tjänst och även om han en tid satt kvar som förtroendevald hade han nu övergått till att syssla med sociala frågor som tjänsteman vid kommunen. På detta sätt kom Erland att inneha ny tjänst och arbeta med helt andra frågor de sista 20 åren av sitt yrkesverksamma liv. Nässjö, som bl a var en betydande järnvägsknutpunkt, var inte förskonat från sociala problem och under Erlands tid i kommunen kom också de första tecknen på knarkmissbruk. Samarbetet med polisen var omfattande och det var sannerligen ingen brist på arbetsuppgifter. Erland var tydligen uppskattad av det klientel som vi brukar kalla för alkoholister och det var mer än en gång som mamma Harriet fann någon väntande och ibland sovande utanför dörren.

Efter lägenheten i Åkershäll beslöt Erland, trots invändningar från svärfadern, att bygga eget hus. Det blev villan på Långgatan som sonen Ingmar nu har övertagit. Efter detta blev det Forserum som blev den nya bostadsorten. Under denna period tjänstgjorde Erland som vikarierande kurator i Jönköping. Åter i Nässjö inköptes "blå huset" i Handskeryd. När detta senare såldes var köparen en nyligen hemkommen missionär från Afrika vid namn Roland Kvist. Denne läste sedan teologi och är nu präst i just Barkeryd.

Kontakten med Esperyd återknöts för familjen år 1953, då torpet inköptes. Detta torp var ursprungligen ett soldattorp under en av gårdarna i byn. År 1984 inköptes så sommarstället i Halmstad och torpet såldes. Detta sommarställe har nu övertagits av sonen Lars-Åke.

Barnen var naturligtvis "påpassade" och när Gunilla en dag upptäcktes av polisen cyklande utan lyse fick hon uppmaningen "Säg till pappa att han sätter lyse på cykeln". Det var nyttigt med "kontakter" redan då !

Efter att det "blå huset" sålts flyttade familjen in i en HSB-lägenhet i "Hultet" ovanför lasarettet.

År 1986 den 1 oktober erhöll Erland sin välförtjänta ålderspension. Den 23 oktober 1987 drabbades Harriet av sin hjärnblödning, som naturligtvis förändrade makarnas livsmönster.

Den 6 juni 1987 flyttade man så in i den lägenhet där de, när denna lilla uppsats skrivs, fortfarande bor.

(Komplettering se senare upprättad personbeskrivning över Harriet i Örebrodelen av denna krönika.)

FRANS OSCAR SÄLL 1860 – 1947

FÖDELSEORT.

FRANS OSCAR: ESPERYD, BARKERYD

ANNA ESTER PETTERSSON 1881 – 1948

FÖDELSEORT:

ANNA ESTER PETTERSSON: MÅLEN, BREDESTAD

Frans Oscar Säll, (2:1), Gunillas farfar Anna Ester Pettersson, (2:2), Gunillas farmor

Att Gunillas farfar hette Frans Oscar Gustafsson och att farmor hette Anna Ester Pettersson är väl tämligen väl känt. Vad vet vi då om dem ?

Vi ska naturligtvis fråga deras som Erland, som ju är Gunillas far och som bör veta en del om sina föräldrar. Ett antal fotografier finns bevarade och handlingar om i första hand Frans Oscar har efterforskats.

Vi börjar med vad vi vet om Frans Oscar ur tillgängliga handlingar.

Han föddes den 22 september 1860. Föräldrar var Skraddaren Gustaf Pettersson och hans hustru Maja Stina Andersdotter. Födelseorten var Esperyd i Barkeryds socken. Hans familj var bosatt i "undantagslägenheten Fridhem" som undantogs vid hans mormor Lena Månsdotters försäljning av gästgiveriet i Esperyd.

Frans Oscar lär ha gått i en gammal skola belägen i närheten av det som idag kallas Nässjö gamla kyrka.

Han var föräldrarnas andra barn. Hans storasyster Maria Lovisa var född året innan, dvs år 1859. År 1863 föddes brodern Carl Johan, som dock avled efter 4 dagar. 1864 födde modern ytterligare en som då också fick namnet Carl Johan.

System Maria Lovisa arbetade en tid som piga på garveriet i Esperyd, men gifte sig dagen innan julafton år 1884 med skomakaren August Ludvig Stridsman och flyttade till Lommaryd. Brodern Carl Johan, också skomakare, flyttade den 24 oktober 1884 till Flisby. Efter flera flyttningar återkom han till föräldrahemmet, då närmast från Mjölby, och emigrerade den 29 februari 1892 till Amerika.

Vi vet inte så mycket mer om Frans Oscars ungdom. Då hans far var skraddare fick han ofta hjälpa honom med att bära den symaskin fadern förde med sig ut till kunderna. Efter att ha valt ut ett lämpligt tyg sydde så fadern det önskade plagget. Far och son vandrade då tillsammans till sina kunder. En bar tyget och en bar symaskinen. Man vandrade mellan gårdarna och stannade där det fanns arbete att utföra. Då togs mått och syddes kläder. Detta tog dock sin tid och vanligtvis bodde man kvar på gården tills arbetet var avslutat. Erland minns att man sydde åt det som senare skulle bli "originalet", "Johannes i Wallstorp". Han var då ganska liten och hans far hade beställt nya kläder. Man hade då med sig en rejäl rulle vadmalstyg, som dock kallades målskinn. När den lille Johannes fick syn på den stora tygpacken tyckte han förundrat att "De måste allt vara stora de där målarna !"

Frans Oscar sökte dock tidigt skaffa sig en egen försörjning. Den 5 december 1883 kom han i tjänst vid Smålands grenadjärkår. I husförhörslängder från denna tid antecknas han som "Frans Oscar Säll, Grenadier No 25". Som soldat fick han inte bära ett "son-namn" och tog sig därför namnet Säll. Hans soldattjänst innebar övningar i Karlskrona och ibland i Hultsfred. Ibland vistades Frans Oscar också i soldattorpet i Lekeryd.

Enligt Grills utredning om indelningsverket var grenadiärtorpet nr 25 beläget i byn Åby i Lekeryds socken. I skifteshandlingar över denna by finns mycket riktigt platsen för soldattorpet redovisat. Platsen har dock inte besökts av undertecknad och det lär väl vara osäkert om det finns någon rest kvar av torpet. Lika osäkert är det om Frans Oscar någonsin bebodde detta.

Frans Oscar gifte sig sent. Först den 27 november 1889 gifte han sig med den ett år äldre hemmansdottern Edla Matilda Friberg från Signesbo Östergård i Järnsås socken. Paret vigdes av J Magni. Hans karriär som grenadiär blev kort. Redan den 25 augusti samma år hade han erhållit avsked från tjänsten.

Hans första äktenskap blev barnlöst och den 14 oktober 1901 avled hustrun av kräfta. Frans Oscar, som nu övergått till skräddaryrket och var 44 år gammal, gifte sig på nytt den 5 juni 1904. Hustrun var denna gång den endast 23 år gamla "hemmadottern" Anna Ester Pettersson född i Målen Norrgård i Bredestads socken av arrendatorn Peter Alfred Pettersson och hans maka Sofia Christina.

Vigsselförrättare denna gång var kyrkoherden Axel Bergh. I detta andra äktenskap fick Frans Oscar och Anna Ester sammanlagt sex barn, Linnéa, Ruth, Paul, David, Hillevi och Erland. Erland, som var den yngste, och som är Gunillas far, föddes år 1921.

Frans Oscar som vid sonen Erlands födelse var 61 år gammal, var då bonde på heltid. Han skrädde avsåg nog vid det laget bara familjens behov. Den gård Frans Oscar brukade hade under en lång tid varit i släktens ägo, men hade försålts av Frans Oscars' mormor Lena Månsdotter år 1832. Frans Oscar gavs tillfälle att köpa tillbaka gården från den nye ägaren år 1896 efter det att byn undergått laga skifte år samma år.

När Frans Oscar köpt gården hade ägorna därför fått ett annat läge. Den tidigare bybebyggelsen låg nere vid gästgiveriet i en långa vinkelrätt mot gästgiveriet. I den långan bodde alla de tre bönderna som sedan vid skiftet blivit tvungna att utflytta till nya tomter. Långan bestod delvis av flera hus men det var bara ett litet mellanrum mellan de olika husen. På denna plats fanns även den lilla bod som än idag finns kvar i byn. Det var den enda byggnad som Frans Oscar kunde ta med till den nya hustomten. Ägorna låg tidigare splittrade i byn men nu fick varje bonde odla upp de nya åkrarna intill de nya hustomterna. Frans Oscar byggde på den nya platsen både bostadshus och ladugård. Vid skiftet hamnade Frans Oscar och Andersson på ena sidan Jönköpingsvägen medan Sandberg hamnade på den andra.

Erland antar att det då i ladugården fanns cirka 6 - 8 kor och en häst. Denna brand dock samma år som Erland föddes. Anledningen till branden var ett kraftigt åskväder som bl a resulterade i en sk kulblixtn som gick rakt igenom ladugården. Omedelbart efter denna blixtn stod hela byggnaden i lågor. Det fanns ingen möjlighet att rädda något. Alla inventarier och alla djur förlorades. Efter detta byggdes en ny ladugård, vinkelrätt mot den gamla upp. Denna finns kvar än idag.

Att Frans Oscar tidigt anslöt sig till väckelserörelserna i landet framgår av det brev han skrev till gode vännen Klas Joh Andersson i Esperyd den 15 november 1886. Brevet är avsänt från Karlskrona, där Frans Oscar då tjänstgjorde inom sitt dåvarande yrke som indelt soldat.

I brevet nämns dock inget om hans soldattjänst. Brevet präglas dock av hans kristna åskådning och får väl närmast, i vart fall delvis, anses präglad av religiöst svärmeri.

Brevet lyder i sin helhet

"Dyre Broder Guds frid Kristus i oss herlighetens hopp. Herren bevare oss från ondt han bevare våra själar alltid. Gud välsignar eder med mycken nåd och frid. Tack för det kärkomna bref som jag bekom den 2 dennas hvilken var mycket kärkomit det var mycket roligt att Du käre Klas ej hadde glömt mig.

Jag tänker mycket på eder jag skildes icke utan saknad i från mina Föräldrar och bekanta och bröder men hvad som var det stora var det att jag ej behöfde skiljas från Min Käre vän nämligen Jesus hvilken jag vill älska öfver allt han är mig trogen och är alltid mig nära. Det är så gott att vara barn åt Gud. Man får erfara att man är älskad och fröjdad i den helige ande och att denna fröjd är något verkligt. Och Gud mättar sina barn med en mat som är närande ty det heter och är så nämligen. Ditt ord uppehåller oss när vi det få, men detta är gott att känna, men denna mat känner ej denna bedragande och trotsande och lögnaktiga verld. Här lefva verlden mycket vilt de spela och dansar om Lördagsqvällarna och sedan när som helst. Men då samlas vi när de går ned på gymnastigssalen Omkring guds ord och derur hämtar vår näring ja gud är snäll vi äro icke så få som tror på Jesus vi äro omkring 12 stycken.

Tänk vad Gud är och har varit snäll att han för dig och mig Har uppenbarat denna himlighet sin kärlek genom sitt ord och genom detsamma födt oss på nytt till ett lefvande hopp samt håller på att fostra oss för denna herlighet. Men nu fordrar Gud av oss, nämligen i förblifvandet i hans kärlek och fortblivandet i denna frihet som hjälper oss att hålla ut en liten tid och han har sakt att den som förblifver i honom skall aldrig förgås utan få en herlig lön när vår broder Jesus kommer igen. Och så kan jag tala om att jag var med bland bröderna här och firade Jesu dödsåminnelse den 28 Februari på deras samlingslokal och det var ganska roligt der var predikan först och sedan stannade de troende efter. Wi hade en dyrbar Och mycken Salig stund omkring vår dyre Jesus. Och denna fröjd är Salig. Ja må Gud välsigna både mig och eder med mycken frid. Han välsignar sitt folk med Frid.

Jag har helsan och mår Gott både till kropp och själl.

Hälsa alla de vännerna som hadde skickat mig sin hälsning. Hjertliga kära hälsningar till dig Käre broder Klas och Ludvik och Frans och särskild kärt till dina föräldrar och Mjölharens och Johan Jonsson och all som vill motaga min hälsning varder de af mig Högeligen hälsad.

Glöm ej mig i eder böner.

Bed gud för mig

Teknar eder ringe broder i nåden

F O Säll skrif snart"

Sonen Erland minns och berättar sedan om "affären Hagström" som avser det tillfälle då den av oss alla kända Karl-Erik Hagströms far Johan Hagström och dennes mor Klara Hagström förmådde Frans Oscar att "skriva på" för Johan. Detta slutade, bl a p

g a Johan Hagströms stora intresse för spel och lotterier, med att Frans Oscar fann sig betalningsskyldig för en mycket stor summa pengar. Det påstås att summan motsvarade kr 6.000:- per barn d v s kr 36.000:-. Johans mor Klara, som förresten sålde godis i sitt hus, bl a ettöreskola, lär ha varit pådrivande och till slut varit den som lyckades övertala Frans Oscar. Han lyckades dock sköta och behålla sin gård, uppfostra sex barn och till slut efter stora uppoffringar betala hela skulden. Erland minns när han följde sin far till dennes gode vän landsfiskalen Rosell, som var den som skötte indrivningarna. Frans Oscar bad då denne Rosell att han skulle få kasta den medförda avbetalningen i kakelugnen så att han åtminstone kunde få glädjen av att se dem brinna. Johans barn fick senare en god uppfostran och utbildning. Erland undrar stillsamt vem som egentligen fick betala dessa utbildningar. Någon återbetalning av skulden har det aldrig varit tal om.

Frans Oscar begärde senare, som före detta grenadjär, underhåll från Vadstena krigsmanshuskassa. Den 26 maj 1931 avslogs dock denna begäran. Frans Oscar överklagade beslutet, men Kammarrätten konstaterade i utslag 1932 att Frans Oscar efter endast 501 dagars tjänstgöring inte var berättigad till sådant underhåll.

Frans Oscar avled i sitt hem i Barkeryd den 26 maj 1947. Gården ägs och brukas idag av Frans Oscars och Anna Esters dotterdotter Elsie och hennes make Gustaf. Frans Oscar hade också köpt tillbaka undantagslägenheten "Fridhem", Esperyd 1:6. Denna fastighet förvärvades år 1910. Efter hans död försålles fastigheten av dödsboet till Albert och Evy Karlsson. Efter deras död övergick äganderätten till en av arvingarna Berit Samuelsson år 1975. Lagfaren ägare idag är Lars Christer Waldo.

Anna Ester avled året därpå, den 7 februari 1948. Hon var då boende på Nobynäs sjukhem.

GUSTAF PETTERSSON 1834 - 1916

MAJA STINA ANDERSDOTTER 1829 – 1910

(Bild saknas)

Gustaf Pettersson, (3:1), Gunillas farfarsfar

Maja Stina Andersdotter, (3:2), Gunillas farfarsmor

Gunillas farfarsfar och farfarsmor var paret Gustaf Pettersson från den ovan nämnda släktgården Sniparp i Forserums socken och Maja Stina Andersdotter född i Esperyd, Barkeryd. Dessa är med andra ord Frans Oscars föräldrar.

Med de beteckningar vi nu lärt har de numren 3:1 och 3:2. Maja Stinas föräldrar har då numren 4:3 och 4:4 och då kommer vi direkt till Lena Månsdotter och hennes make Anders Svensson som redovisas nedan.

Gustaf föddes den 4 oktober 1834 som det fjärde barnet av föräldrarna Peter Israelson och Lena Persdotter i Sniparp Södregård i Forserums socken. Före sig i barnaskaran hade Gustaf syskonen Johannes, Johanna och Stina Catharina. Barnen hade kommit med stora mellanrum. Den äldste sonen Johannes var född år 1819. När Gustaf föddes var modern Lena 44 år och fadern Peter 52. Även denna familj drabbades av olyckor och året efter det att Gustaf fötts avled fadern. Gården övertogs av sonen Johannes och modern, nu "Enk Lena Petersdotter" anges som "Inhyses", d v s boende i annans gård. Att man hade annat folk inneboende var ingen ovanlighet och åren 1842-43 bodde här också en soldat med det "träffande" namnet Anders Prick.

Antagligen var det svårt att försörja alla på gården och år 1844 flyttar Gustaf med sin mor till fattighuset. I den husförhörslängd som avser de sista åren på gården Sniparp antecknas för Lena och hennes son: "Båda super". Detta borde kunna anses väl överdrivet då sonen Gustaf då var nio år gammal. Att vederbörande präst gärna gjorde anteckningar av det mera oförskämda slaget framgår av berättelsen om Lena Månsdotter nedan.

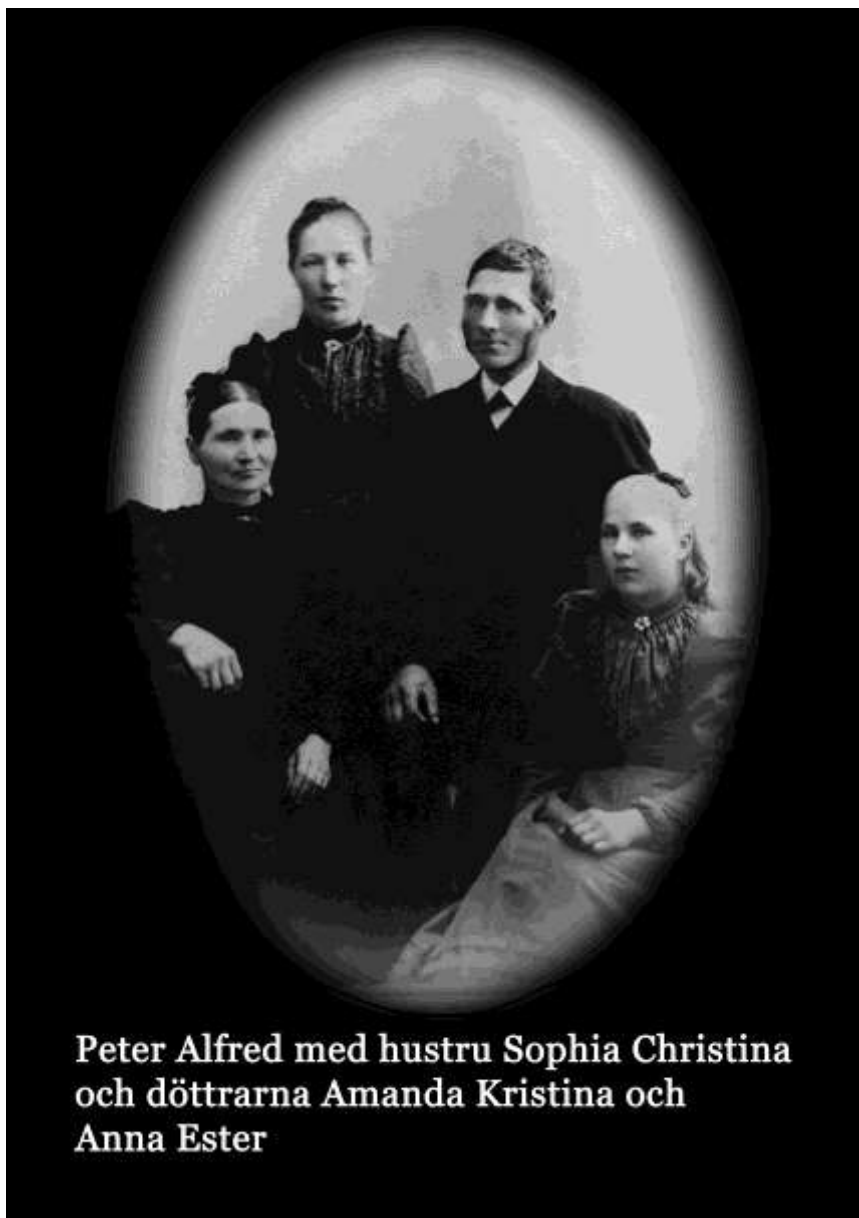
Fattighuset var dock säkerligen ingen bra miljö för någon och definitivt inte för en pojke på 10 år. Gustaf finns kvar på fattighuset till år 1850, då han flyttar ut för att vid 16 års ålder bli dräng hos Gustaf Svensson och hans hustru Anna i Klockaregården. Efter två år på denna plats "försvinner" Gustaf till Jönköping. Exakt var han då finns har inte kunnat utredas, då han inte kunnat återfinnas i vare sig Kristine eller Sofia församling. Hans arbetsuppgifter vet vi dock ganska säkert. Under två år arbetar han som "rallare" med järnvägsbyggen i trakten. Han återvänder från Jönköping år 1853 och hamnar nu i Barkeryds socken, som dräng på gården Wallstorp. Här träffar han sin tillkommande Maria Stina och den 14 maj 1858 utfärdas "lysesedel" för paret. Tillstånd till giftermålet lämnades av både Maria Stinas mor, änkan Lena Månsdotter, se nedan, och Lenas broder, "grenadieren Anders Johan Palm". Vid detta tillfälle hade paret Gustaf och Maria Stina fått överta lägenheten Fridhem, och i vigselattesten antecknas: "..dessförutom uppvisades contract på lysningstagarnas förpantnings-egande till lägenheten Fridhem under Esperyd."

Denna Maria Stina var född och uppvuxen i Esperyds by i Barkeryds socken. Hennes släktförhållanden m m framgår av berättelsen om hennes mor Lena Månsdotter, se nedan. Det kan dock anmärkas att Maria Stina i likhet med sin make Gustaf blev faderlös vid unga år, närmare bestämt då hon var fem år gammal.

Redan vid vigseln antecknas Gustaf som "skräddaredräng" och senare anges för honom skräddare och sockenskräddare. Paret flyttar in i undantagslägenheten Fridhem och kommer att bo kvar där hela sin livstid. Det första barnet blir sonen Frans Oscar Gustafsson, född den 22 nov 1860 och sedan är historien tämligen väl känd.

Maria Stina avlider år 1910 av "ålderdomssvaghet". Gustaf Pettersson lever till den 10 mars 1916, då han avlider vid 82 års ålder. I dödsattesten skrivs in: "Gustaf Pettersson f d skräddarmästare i Fridhem under Esperyd, född 34 7/10. Slag. Ingen läkare."

PETER ALFRED PETERSSON 1836 – 1896
SOFIA KRISTINA JOHANNESDOTTER 1844 –
1912

FÖDELSEORT:

PETER ALFRED PETERSSON: ÅKERSBERG, FLISBY

**SOPHIA KRISTINA JOHANNESDOTTER: MÅLEN,
BREDESTAD**

Peter Alfred Peterson, (3:3), Gunillas farmorsfar Sofia Kristina Johannesdotter, (3:4), Gunillas farmorsmor

...Vi bedja Dig att Du värdes bevara det i dopets nåd, så att det må uppväxa i Din fruktan, och i Kristi uppståndelses kraft vandra i ett nytt leverne och efter detta livet undfå de saligas arvedel i himmelen. Genom samme Din Son, Jesus Kristus, vår Herre. Amen.

Dopritualens avslutning klingade ut från Flisby kyrka i Södra Vedbo härän i Småland en sommardag 1836.

I kretsen av faddrarna, kyrkvärden Anders August med sin hustru Anna Lena boende i Roo och drängen Gustaf Isaksson och pigan Sara Maja Johansdotter i Orreda döptes det två dagar gamla gossebarnet Petter Hampus Alfred, som fötts den 25 juni.

Dopet var som vanligt på den tiden en ritual där endast prästen (och naturligtvis barnet) var inblandade. Till faddrarna riktades en uppmaning att vaka över barnet och det var också de som med sitt "Ja" fick bekräfta sin del i ansvaret för barnet.

Föräldrarnas roll vid dopet var obetydlig. Under 1700-talet och in på 1800-talet förekom till och med seden att föräldrarna inte ens var med på dopet. Det ansågs inte "passande". Moderns närvaro var även nu tveksam, då hon ju ännu inte "kyrktagits" efter födseln.

Vi antar därför att fadern i alla fall nu var närvarande för att åhöra och åse sin sons dop. Denne fader var 29 år gammal, hette Petter Pettersson och arbetade som dräng i Åkersberg. Gården ägdes av "Nämndemannen Anders Pettersson i Ingvaldstorp".

Hemma på gården skulle då modern vänta på sin make och deras förstfödda. Modern var född i Norra Solberga socken, grannsocken till Flisby, var 24 år gammal och hette Stina Hansdotter.

Makarna hade antagligen lärt känna varandra i början av 1830-talet, då de båda arbetade på Åkersbergs säteri.

De hade nyligen vigts. Deras vigsel skedde så sent som den 13 juni samma år, d v s bara en kort tid innan hon nedkom med barnet. Det får väl anses hedra den präst som genomförde husförhören att han där inte antecknade att barnet var avlat utom äktenskapet. Sådana anteckningar, som självklart endast gjordes för modern, kunde följa henne livet ut i husförhörslängderna.

Den unga familjen som nu bodde i Åkersberg flyttade efter en tid omkring i trakten, kanske för att få en arbetsgivare som gjorde livet någorlunda drägligt. Den växande befolkningen på landsbygden, i den lugna period som nu inletts efter de långa och många krigen, gjorde det säkert mycket svårt för arbetarna att kunna kräva goda arbetsvillkor. Man fick säkert nöja sig med usla bostäder och mager kost som betalning för det långa och hårda arbete man fick utföra som dräng.

Från Åkersberg flyttade man år 1838, nu till Roo Södergård, ägd av nämndemannen Anders August Isaksson.

Både Åkersberg och Roo var s k rusthåll vilket innebar att gårdarna bar ansvar för att bekosta rytteri inom ramen för indelningsverket.

Här på Roo föddes Petter Alfreds första syskon, en lillasyster som fick namnet Hilda Sofia.

Här stannar den nu fyra personer stora familjen fram till år 1840, då man flyttar till Fagerhult Östra. Här anges fadern Petter Pettersson som brukare, vilket väl antagligen innebär att han arrenderar jorden. Vistelsen här kom att bli något längre och här föds ytterligare två syskon, bröderna Johannes August år 1843 och Anders Magnus år 1846. Strax därefter flyttade den nu något större familjen till Råskog, för att året därpå fortsätta till Rickelstorp, som då ägdes av "F d Riksdagsmannen And Pettersson i Nöbbeled.

År 1853 flyttade man återigen, dock utan att byta arbetsgivare. Den nya arbetsplatsen var nämligen Nyaby, som hade samma ägare. Fadern, Petter Pettersson uppges här som "rättare", vilket innebär en förmansställning gentemot övriga arbetare i jordbruket.

Efter tre år i Nyaby börjar barnen bli "flygfärdiga". Detta år, 1856, flyttar Petter Hampus Alfred ut till Bredestads socken och hans lillasyster Hilda Sofia till Råsberg.

Peter Alfred Pettersson som han nu skrivs i kyrkböckerna börjar nu en lång resa mellan olika gårdar, där han arbetar som dräng. I korthet ser hans oroliga sökande ut på följande sätt:

1856	Spånshult Norregård	Bredestads socken
1860	"Hospitalshemman"	S:t Lars församling, Linköping
1862	Kåparp	Slaka socken, Östergötland
1863	Spånshult Norregård	Bredestads socken
1865	Katrineholm	Marbäcks socken
1866	Sönneränga	Flisby socken
1869	Målen	Bredestads socken

I Bredestad hade han vid sitt tidigare arbete i Spånshult sannolikt sammanträffat med en ung flicka. De hade tydligen "bestämt", för när Peter Alfred flyttar tillbaka till Bredestad är det för att gifta sig med dottern i gården Målen Norregård. Hon hette Sofia Kristina Johansdotter.

Gården ägdes av "Greve Bonde" och Peter Alfred blir nu arrendator.

Vigseln skedde den 11 april 1969 och Sofia Kristinas far hade tydligen inget emot äktenskapet. I vigselattesten antecknas: "Fästeqvinnans fader bifaller mundtligen."

Denna fader, som nu blev Peter Alfreds svärfar hette Johannes Isacsson och var nu 54 år gammal. Då han dessutom var änklings, behövdes säkert en yngre kraft på gården. Sofia Kristinas mor, Maja Kristina (Stina) Johansdotter hade avlidit år 1860.

Det nygifta paret Peter Alfred och Sofia Kristina skulle nu komma att leva kvar på denna gård resten av sitt liv. Denna bosättning som måg i en gård var naturligtvis förmånlig för Anders Peter efter alla år av drängtjänst.

Målen i Bredestads socken blev den trettonde plats Peter Alfred bodde på. Hustrun Sofia Kristina var däremot född på gården.

Sofia Kristina hade fyra syskon, alla flickor. Dessa var Anna Mathilda, Johanna Olivia, Clara Maria och Augusta Charlotta.

När Peter Alfred flyttade in till Målen hade emellertid de två äldsta emigrerat till Amerika. Kvar i gården fanns därför bara Clara Maria och Augusta Charlotta.

År 1867 hade dessutom änklungen Johan Petter Johansson som också bodde på gården avlidit. Han var morfar till Sofia Kristina.

På gården bodde alltså paret Peter Alfred, hans hustru Sofia Kristina, hennes far Johannes Isacsson och hennes båda yngsta systrar Clara Maria och Augusta Charlotta.

Lugnet varade dock inte länge. Snart började barnen komma.

Historien om Sofia Kristinas barnafödande visade sig bli mycket tragisk. I en senare uppteckning gjord av Einar Hagström har det antecknats:

Avskrift av en gammal förteckning angående mormor och morfar och deras barn.

Per Alfred Pettersson är född den ... junius 1836, och hustrun Sophia Christina Johannesdotter är född den 23 junius 1844. Och son Johan August Pettersson är född den 1 januari 1871, död den 20 januari 1871. Samt son Oscar Matias Pettersson är född den 30 november 1871, död den 16 december 1871. Och dottern Hilda Maria Pettersdotter är född den 20 april 1873, och död den 23 junius 1873. Son August Martin Pettersson är född den 1 juli 1874, död den 16 juli 1874. Dotter Amanda Christina Pettersdotter är född den 14 oktober 1875. Son Gustaf Teodor Pettersson är född den 14 maj 1879, död den 2 juni 1879. Dotter Anna Ester Pettersdotter, är född den 9 december 1881.

Per Alfred Pettersson dog den 6 februari 1896 vid 59 år och 7 månader. Sophia Christina Pettersson dog den 9 juni 1912, var då 67 år 11 mån. Under sin levnad brukade de gården Målen i Bredestads socken. Att de 5 barnen dog i så späd ålder antogs bero på något fel i modersmjölken, Amanda Christina hade därför amma, när så sonen Gustaf Teodor inte överlevde stärktes detta antagande och amma anlätades även för Anna Ester. Mor levde till den 26 juni 1958 och var då 82 år 6 månader. Anna Ester levde till den 7 februari 1948 och var då 66 år 2 mån.

På papperet finns också en anteckning: "Min faders ålder vid hans död 1878 den 26 maj., 73 år 4 månader. Petter i Nyaby."

Frågan om barnens död i späd ålder kan naturligtvis inte med säkerhet avgöras.

Enligt dödsattesterna (där dödsorsaken angavs av resp präst) var dödsorsaken för barnen:

Barn	Född	Död	Dödsorsak
Johan Alfred	71 1/1	71 29/1	-
Anders Mathias	71 30/11	71 16/12	Skarlakansfeber
Hilda Maria	73 20/4	73 23/6	Bröstsjukdom
August Martin	74 1/7	74 16/7	Bröstsjukdom
Gustaf Teodor	79 14/5	79 2/6	Okänd

Det kan givetvis inte uteslutas att anledningen till barnadödligheten var den angivna. Likaväl kan barnens död naturligtvis ha förorsakats av mera "normala" barnsjukdomar. En hög barnadödlighet var förvisso inget ovanligt för denna tid.

Livet gick dock vidare. Döttrarna Amanda Christina och Anna Ester överlevde.

Sofia Kristinas kvarboende systrar flyttade nu även de. System August Charlotte flyttade till Amerika, antagligen för att återförenas med sina två äldre systrar som tidigare rest dit.

På gården fanns nu endast Peter Alfred, hustru Sofia Kristina, barnen Amanda och Ester och svärfadern Johannes Isaksson som i husförhörslängden anges som "I mågens bröd, bräcklig".

Tiden går och barnen blir alltmer vuxna. Dottern Amanda gifter sig med Karl Johan Andersson från Barkeryd och de får, boende på gården, barnen Karl Einar Amadeus och Oscar Arvid. Peter Alfred är nu 60 år och då hans svärfar närmar sig 80 behövs säkert en yngre kraft. Karl Johan inträder också nu som ny arrendator.

Mer än så får Peter Alfred inte uppleva. Han avlider av lunginflammation den 6 feb 1896. Svärfadern Johannes dör tre år senare i en ålder av över 83 år.

Vad hände då de övriga ? Ja, vi vet att hustrun Sofia Kristina levde fram till år 1912, då hon avled den 9 juni. Döttrarna Amanda och Ester flyttade båda till Barkeryds socken. Amanda till Kulebo och Ester till Esperyd, där hon gifte sig med Frans Oscar Gustafsson som såsom "Grenadier no 25" tog sig soldatnamnet Säll.

Peter Alfred hade det säkert svårt och fattigt under sin oroliga uppväxttid. Under åren på gården Målen kunde han dock få en trygghet och kunde också spara en slant. Om detta vittnar hans bouppteckning, inregistrerad den 1 juni 1896, som visar den då betydande behållningen om 4.202 kr.

Hans 60 levnadsår innehöll en utveckling från ett fattigt jordbrukssamhälle fram mot en tilltagande optimism och framtidstro vid sekelskiftet. Att detta tyvärr snart skulle förbytas i världskrig och depression behövde han aldrig uppleva.

Han hade gjort sitt dagsverke och han hade gjort det bra.

LENA MÅNSDOTTER 1802 - 1863

Lena Månsdotter, (4:4), Gunillas farfars mormor

Historien om Lena Månsdotter tas med bl a eftersom hon var boende på en av de kanske mest kända släktgårdar som funnits i Erlands släkthistoria och för det oblida öde som var hennes ständiga följeslagare. Delar av historien är känd, annat är antagligen aldrig tidigare redovisat.

Året var 1802. I Sverige regerade Gustaf IV. Landet var härjat av många och långa krig under de senaste århundradena. Gustaf IV skulle efter det krig som nu kom mot Ryssland bli avsatt och ersättas av Karl XIII. Om detta krig handlar för övrigt Runebergs *"Fänrik Ståls sägner"*.

Befolkningen var fattig, umbärandena hade varit många, hygien näst obefintlig och barnadödligheten mycket stor. Hungern låg fortfarande nära. I Småland i Barkeryds socken, på gården Esperyd i Tveta härad föddes detta år flickebarnet Helena, eller Lena som hon alltid skulle komma att kallas.

Hon tillhörde inte den allra fattigaste befolkningsskikten, som vid denna tid bestod av dagsverkstorpäre, daglönearbetare, tjänstehjon och många andra. Nej, Lena föddes i en gästgivaregård, där fadern Måns var delägare.

Lena föddes på sensommaren, närmare bestämt den 15 augusti. Dagen därpå döptes hon av Prosten Fovelin i närvaro av dopvittnena "studerande" Fovelin, som väl antagligen var prostens son, farbrodern Jonas Månsson och dennes hustru Christina samt pigan Maja i Barkeryd.

Modern, Maja Johansdotter fanns inte med vid dopet. Det var inte brukligt, och med tanke på att dopet skedde dagen efter födelsen, saknades nog också krafterna hos den nyblivna modern.

Att döpa barnen i direkt anslutning till födelsen var vanligt och hade sina förklaringar. Dels var barnadödligheten stor och ingen ville se ett odöpt barn gå bort, dels ansågs barnen oskyddade utan dop och fick t ex inte tas ut innan detta genomförts.

Maja var nu 28 år. Lena var inte hennes och Måns' förstfödda. Redan år 1796 hade paret fått en dotter Greta, som avled året därpå. År 1798 föddes dottern Margreta, som också hon dog inom ett år. För Måns och Maja måste detta tredje barn varit en välsignelse, då hon nu visade sig överleva den första svåra tiden.

I byn Esperyd hade storskiftet skett år 1797. Vid skiftet hade byns gemensamma ägor delats i fyra gårdar. Som ägare till andelar i byn antecknas i handlingarna bröderna Måns och Jonas Månsson, Nils Jonasson, Petter Ericsson, Magnus Larsson och "enkan" Liskan Pehrsson.

Som dotter till nu självägande gästgivare och bonde hade Lena antagligen mat för dagen även om livet säkert inte bjöd något överflöd.

Berättelsen om Lena fortsätter till stor del i sorgens tecken, åtminstone när det gäller hennes syskon.

År 1805 föder modern Maja nästa barn, det fjärde i ordningen, som ges namnet Stina. Hon överlever tills vidare men skulle gå ett tragiskt öde till mötes senare.

År 1808 den 31 augusti föds systern Anna, men hon avlider samma år.

Brodern Anders föds den 31 augusti 1810, men dör i späda ålder.

Föräldrarnas sjunde barn Anna, föds den 13 maj 1811 och samma olyckliga öde drabbar föräldrar och storasyster Lena även denna gång. Anna avlider inom ett år. Efter sju barnafödslar finns nu endast Lena och lillasyster Stina kvar. Stina antecknas vid husförhöret 1812 som "nästan blind".

År 1814 föds det åttonde barnet, nu en son, Jonas, som i likhet med de övriga dör i späda ålder. För Lenas syster Stina antecknas nu i husförhörslängden "Dotter Stina usel".

För åren 1819 till 1824 antecknas de fortsatta husförhören i roten. För lillasyster Stina antecknar prästen "Stina usel krymp." och på luciadagen 1822 dör även hon.

Lena Månsdotter gifter sig nu med Anders Svensson från Barnarp.

Lenas och Anders vigsel sker i ett sommarfagert Småland den 8 juni. Som morgongåva erhåller Lena av sin make 24 sk Banco. Paret vigs av Prosten Rosengren. Som bröllopsvittnen antecknas "Demioselle Ulrica Sophia Rosengren, Kyrkväktaren Jon Runqvist i Kulebo Stugun och dräng Jonas Svensson i prestgården."

Lena är nu ensam kvar av alla barnen. Sorgerna fortsätter dock att komma, då Lenas Mor Maja avlider samma år. Fadern Måns Månsson gifter nu om sig med Catrina Abrahamsdotter.

Lena är nu mogen att skaffa sig en egen tillvaro. Det verkar dock som om de olyckor som drabbat hennes föräldrar har gått i arv till Lena.

År 1824 får Lena och Anders sitt första barn, Maria Stina, som dör efter fem dagar. År 1825 kommer barn nr 2, Anders Johan, som klarar den kritiska perioden och överlever. Barn nummer tre, en dotter som också får namnet Maja Stina, föds år 1827, men föräldrarna Lena och Anders får på nytt uppleva att deras barn avlider efter några få dagar. En tredje dotter föds år 1829, och föräldrarna ger ett barn för tredje gången namnet Maria (Maja) Stina.

Det femte barnet, Sven, föds år 1832. I husförhörslängden för åren 1830 till 1834 antecknas för honom: "Död 12/11 1832 af slag i Modrens säng".

Lena, ensam kvar i en barnaskara om åtta, har nu fått uppleva att tre av hennes fem barn avlidit i späda ålder. Som om detta inte vore mer än nog avlider år 1834 inom loppet av en månad hennes styvmor Catrina Abrahamsdotter och hennes make Anders Svensson. Lena lever nu ensam kvar som änka hos sin lika ensamme fader Måns. Hos sig har de Lenas två barn Anders Johan och Maja Stina. Som för att beröva Lena

allt stöd i livet avlider nu också fadern Måns av lungsot 66 år gammal. Han antecknas i husförhörslängden som "Utfattig".

Lena är nu tvungen att sälja gästgiveriet. Det säljs på auktion år 1832. Lena undantar dock en stuga "Fridhem" med tomt.

Lena bor nu med sina barn kvar som "Inhyses" hos Swen Persson.

Att Lena nu söker värme och gemenskap hos andra människor och också män kan inte vara underligt eller svårt att förstå. Att hon träffat en ny man framgår ju klart, då hon 1842 föder ytterligare ett barn, sitt sjätte, som ges namnet Gustaf. Med okänd fader blir han antecknad som "oäkta". Glädjen blir dock inte långvarig. Gustaf avlider efter fem dagars levnad.

Att få ett "oäkta" barn var sannerligen inget ovanligt vid denna tid. Prästen verkar dock hysa agg till Lena och antecknar i husförhörslängden om Lena "Lönskalägesbrott" och "Superska, dyrkar Venus". Anteckningen kanske visar mer denna prästs inställning till människorna i sin församling än hurdan Lena var.

(Lönskalägesbrott var helt enkelt könsumgänge mellan ogifta människor. Om denna regel att inget umgänge finge ske utom äktenskapet skulle gälla idag vore nog större delen av landets befolkning kriminella.)

Av Lenas två barn flyttar sonen Anders Johan hemifrån år 1844. Lena bor nu tillsammans med sin dotter Maja Stina. Efter alla sorger skulle hon nu i alla fall få uppleva barnbarnens ankomst. Dottern Maja Stina hade nämligen gift sig med Gustaf Pettersson från Forserum.

År 1859 föddes det första barnet Maria Lovisa, år 1860 sonen Frans Oscar och 1863 nästa son Carl Johan. Denne senare avled dock efter fyra dagar. År 1864 födde Maja Stina ytterligare en son, som också gavs namnet Carl Johan. Lena bodde nu alltså med sin dotter Maja Stina, hennes man Gustaf och deras tre barn, som då är Lena Månsdotters barnbarn. Vi får hoppas att livet nu äntligen gav Lena trygghet. Lena Månsdotter avled den 3 juni 1863 enligt dödsattesten av "Bröstqvaf". Hon är med all sannolikhet begravd på kyrkogården vid Barkeryds kyrka.

Hon levde under en svår tid i Sveriges historia Under hennes senare år hade dock en ny tid kunnat anas. Industrialismen hade påbörjats . Efter det krig som rådde vid Lenas födelse hade en lång tid av fred rått i landet och givit människorna en möjlighet till återhämtning. Trots detta kom med jämna mellanrum svåra missväxtår, som starkt skulle bidra till den kraftiga emigration som nu inletts. Lena Månsdotters liv var säkert hårt och svårt och fyllt av sorger och bekymmer. Det bör dock ha funnits både glädjeämnen och livsglädje i hennes liv i Esperyds by. Vi kan bara hoppas.

Lenas öde var ett av många under denna svåra tid.

PETER PEHRSSON 1743 – 1791

Peter Pehrsson, (6:17), Gunillas farmors farfars farfar

Historien om Peter Pehrsson har tagits med i denna bok i huvudsak på grund av det öde som så småningom skulle ända hans liv. Mer om detta nedan.

Peter föddes den "26 Trinit" 1743 vilket väl lär betyda den tjugosjätte söndagen efter trefaldighet. I födelseattesten anges bara att han är "Pers barn i Söreg. Nässjö." År 1748 var denne Per gift med Brita Johansdotter och det är alltså Peters moder. Denna Brita avled vid 60 års ålder 1768 av hetsig feber.

Någon gång under perioden 1763-1767 flyttar Peter eller Per som även han nu börjar kallas till Ingsberg för att arbeta som dräng. Under denna tid gifter han sig med flickan i granngården hemma i Nässjö by, nämligen Helena eller Lena Larsdotter. Hon är född i gården Nässjö Stom och är tre år yngre än Per.

Giftermålet sker den 7 februari 1767 I vigselattesten anges "*wigdes drängen Petter Persson ifrån Ingsberg med pigan Helena Larsdotter ifrån Nässjö Stom och antog sin brud till halfva bo och utfäste 30 lod silfver i morgongåfva.*" Innebörden i uttrycket "till halva bo" är inte utrett men bör utvisa någon form av hemgift. Morgongåvan var ingen "present" till bruden utan angav den summa hon som eventuellt efterlevande skulle ha rätt till innan boet skiftades.

Paret fick, såvitt kunnat utredas, sammanlagt 13 barn av vilka Lars, Peter, Catrina, Jonas, Anders och Annika finns angivna i husförhörslängderna. De övriga avled sannolikt vid späda ålder.

Sonen Lars är en av de få i släkten, kanske den enda, som sattes i skola för högre studier. Han studerade i Växjö och blev så småningom trädgårdsmästare, vilket på denna tid var ett klart statusfyllt yrke. Han anställdes sedan på någon herrgård i Uppsalatrakten, vilken har inte utretts. Inte heller har de övriga barnens öde utforskats.

Pär arbetade på dels Nässjö Sörgård, dels Nässjö Stom. Nässjö by är belägen omedelbart intill det som nu kallas Nässjö gamla kyrka. På samma plats stod en medeltidskyrka, sannolikt från sent 1200-tal eller tidigt 1300-tal. Då nu beslut fattats om uppförande av en ny kyrka på samma plats är det ganska naturligt att tänka sig att Per fick arbete på detta kyrkobygge.

Kyrkan färdigställdes år 1791 och innehåller än idag många ting från den tidigare kyrkan. På låset till sakristian finns den något märkliga inskriptionen MHHHHHHHHHHHH, vilket lär ska uttydas "*Mitt hjerta hålles hårdt hos Herrens högra hand. Herrens högra hand har hulpit mången man.*"

Detta hjälpte dock inte Per. Vid de avslutande arbetena som bestod i att ta ner de sista byggnadsställningarna inträffade olyckan. Vi läser ur såväl Pers som hans hustrus

dödsattest som också redovisar händelsen: *"blef till döds slagen uti Nässjö Nya Kyrka af en ställningsspira som träffade honom då ställningen inuti nya kyrka skulle nedtagas."*

Per förolyckades alltså i kyrkan och fick aldrig uppleva invigningen samma år. Han begravdes dock sannolikt som en av de första. Officiant var pastor Rosengren.

Vad hände då hans hustru Lena. Jo, efter att ha bott kvar på "Stommen" flyttade hon omkring år 1807 till fattigstugan. Sonen Anders flyttade som sista hemmavarande barn till "Balingstad, Upland" vilket kanske ger en ledtråd till storebror trädgårdsmästaren. I senare husförhörslängder antecknas för henne "Ros i benen, wärkfull" och "Fattig, sjuklig". Hon avlider den 31 augusti 1816, enligt dödsattesten "uti en Backstuga, enka, utfattig, död den 31 aug af ålderdomsbräckligheter 70 år gl."

PEHR SAMUELSSON 1725 - 1791

Pehr Samuelsson, (7:61), Gunillas farmors mormors farmors far

Per Samuelsson föddes den 6 december 1725. Han var son till Samuel Bengtsson i Askeryd och dennes hustru Gunnilla.

Vi vet inte så mycket om hans ungdom. Att han var en av de som bär de musikaliska generna i släkten kan vi dock konstatera. Mera om detta nedan.

Han gifte sig med Annika Paulidotter från Bredestads socken. Hon var dotter till Paulus Classon, född i Marbäck år 1698. Per och Annika fick i vart fall fem barn, Samuel, Hedvig, Anders, Kierstin, Carl Gustaf.

Per föddes i byn Brokafall, men bodde sedan resten av sitt liv i byn Smugefall, Askeryd.

Varför har han då tagits med i denna beskrivning. Naturligtvis på grund av sitt yrke. Vi läser i hans dödsattest:

"1791 Dec 10 dödde i Smugefall Församlingens Kläckare, sochnemannen ärliga och wälförståndige Pehr Samuelsson och begrafd d 18 derpå följande vid sammanringningen. Han har varit vid 25 års ålder då han först började vicariera för K Johan Svensson som dog 1754, då Pehr Samuel blef antagen. Har varit ordinarie Kläckare i 37 åhr och 4 åhr vicarierat så att han gjort tjensten i 41 åhr. Har tienat med beröm under 4 pastorer och 3 vicarier. I 7 åhr och 2 månader under nuvarande Pastor. War en mycket förståndig man med ärligt hierta och afled saligt 66 åhr."

Med sådana dödsattester kan ett helt liv sammanfattas i några få rader och ge ovärderliga upplysningar till efterkommande. Heder åt Askeryds församlings präster.

KORTA NOTISER

5.1 Israel Persson Palmgren, Gunillas farfars farfars far har i kyrkoräkenskaper för Öggestorp erlagt:

16 öre för hustruns kyrkogång 1770 (hustru Margeta Johansdotter från "Stommen")

16 öre för hustruns kyrkogång 1773 (hustru Lisa Persdotter). Israel gifte sig sedan med Liskan Arwidssdotter.

5.3 Peter Ericsson Forsberg och 5.4 Catharina Danielsdotter, farfars farmors far och mor.

För deras dotter Ulrica antecknas i husförhörslängd 1818-1822, "*varit i cur och fått sundhetsintyg*". (Anm. Denna dotter Ulrica ingår ej i "linjen").

5.10 Lena Abrahamsdotter, farmors farfars mor. Ur dödsattesten antecknas, "*Har under sin lefnad alltid varit begåfvad med en god helsa. Insjuknade den 5 mars af bröstqvaf hvaraf hon blef ... och sängliggande hwarefter sjukdomen också slutade hennes dagar med döden den 11 mars kl 7 fm 1843. Begrofs i Barkeryd den 19 mars 71 år 6 månader gammal*".

Det hör inte till vanligheterna att man t o m kan få uppgift om tidpunkten för dödsfallet.

5.12 Lisa (Liskan) Isaacsdotter, farmors farmors mor. Ur dödsattesten (Norra Solberga) antecknas, "*1857 October 29, begr 3/11. Liskan Isaksdotter. Fattighjon från Nylund under Gummarp. Född 12/4 65 i Flisby. Enka efter Torp Hans Persson för 13 a 14 år sedan. Haft 8 barn, deraf 4 lefva. Den äldsta i pastoratet. Rödsot. 92, enka.*

Detta år drog återigen en rödsotepidemi (dysenteri) över trakten. Vid jämförelse av dödstalen för socknen under aktuell tid erhålles följande dödstal:

1855	16 döda
1856	21
1857	137 "deraf 79 i Rödsot och 27 i Hjernfeber"
1858	32
1859	24

Så hårt kunde en epidemi slå i en enda liten socken.

5:13 Isaac Gustafsson , 5:14 Catharina Persdotter, farmors morfars far och mor.

Arrenderade på 1830-talet gården Hareryd i Flisby. Denna gård ägdes av Carl Gustafsson och hans hustru Maria. Här skedde dock dramatiska händelser. Den 21/10 1832 antecknas att gårdsägaren Carl dömts till fästning i Kristianstad för mord på sin hustru Anna. I hennes dödsattest antecknas kort "*har under sin lefnad varit mycket begifven på dryckenskap. Slagen till döds af sin man*". Sannerligen ingen positiv sammanfattning av ett säkert svårt liv. Man kan undra hur Isaac och Catharina upplevde denna dramatik. Om Isak och Catharina har prästen en inte alltför vänlig inställning. I husförhörslängd 1846-1850 antecknas för Catharina "*Sjuklig, utfattig, oförmögen att sig försörja*" och om Isaac det föga uppskattande "*Överårig*".

Isaac var då omkring 70 år och Catharina 65.

5:15 Johan Peter Johansson, 5:16 Anna Greta Persdotter, farmors mormors far och mor.

Förutom att Anna Greta förorsakade mig ett antal timmars huvudbry, då hennes dopnamn visade sig vara Annika, har den s k lysersedeln tagits fram för paret. Vid vigseln skulle brudens talan föras av förmyndare, då kvinnan var omyndig. För vigseln lämnades följande intyg av brudens farbror:

Som min pupill, pigan Anna Greta Persdotter i Biarp och Marbäcks socken ärnar ingå äktenskap med nuvarande drängen Johan Peter Johansson ifrån Reby och Askeryds socken och som jag icke har något at dervid att ärhindra emot nemnda överenskommelse så lämnar jag ovannämnda min pupill fri och rättighet att obehindrat få ingå äktenskap med nemnda Johan Peter Johansson. Som försäkras af Djurafall den 18 Februari 1817.

Johannes Jonsson förmyndare för pigan Anna Greta Persdotter Biarp Marbecks socken.

Efter detta antecknas av vederbörande präst:

Efter derom skedd pålysning att Drängen Johan Peter Johansson i Redeby, född 1790 1/12 tänker ingå äktenskap i Marbeck socken har häremot inget hinder å hans sida inte blifvit anmält.

Askeryd d 22 Febr 1817 M H Gottfriedz. W P.

6:27 Pehr Johansson, 6:28 Ingrid Pehrsdotter, farmors morfars mors far och mor.

Det är tämligen svårt att få en uppfattning om antalet barn i varje familj. P g a ofullständigheter i materialet har inga försök gjorts att redovisa sådan statistik. För ovannämnda par kan dock konstateras att de fick 9 barn. Hustrun Ingrid avled 1821 *"Haft 9 barn, 2 söner och 1 dotter lefva. Hon var länge plågad af bröstsjukdom och fick slutligen slag i högra sidan hvaraf hon dog d 18 July kl 11 om natten. 66 3/4.*

För Pehr antecknas i dödsattesten: *"Haft 9 barn hvaraf 2 söner och 1 dotter lefva. Enkl 1821. Haft en bräcklig ålderdom. Ålderdom 81. Enkl. Paret fick alltså uppleva sex barns död.*

7:43 Peder Pedersson, farmors farmors farmors far.

Peder eller Per Pedersson uppges i sammanställningen vara gift med 7:44 Kjerstin Jönsdotter. Detta är helt korrekt. Peder var dock gift en gång tidigare. Hans första hustru var Segrid Swensdotter. Hon avled antagligen i barnsäng när deras första barn, en dotter, föddes. När Peder skulle ingå nytt äktenskap krävdes att boet efter hustrun skiftats. Av prästens anteckningar i vigselboken (Norra Solberga 1733) framgår att detta skett. Följande antecknas: *"Denna unga Enklingen har efter sin förra hustru sal Segrid Swensdotter allenast ett barn neml en liten dotter hwilken blef moderlös förr än hon war 1 dygn gammal. Til detta sitt lilla barn har han efter öfverenskommelse med sin förre swärfader, erlige wählförståndige och förståndige Sven Olufsson i Hatten afwittrat dess modern ... Tjugofem daler silfvermynt tillika med barnets sal Moders Klädeskläder neml en röd Klädeskjortel och grön Klädeströja. Med denna afwittring war barnets moders fader Sven Olufsson i Hatten förnöjd och har ... intygat med sitt namn undersatt med i bemählta AfwittringsSkrift. Wittne till denna afwittringsSkrift är ... föreståndare R:temp Anders Swensson i Skinnaryd som sitt namn ... underskrifvit har.*

Av boet hade barnet alltså under sin morfars överinseende som start i livet fått tjugofem daler silvermynt, en röd kjol och en grön tröja. Med detta var morfadern nöjd och Peder kunde gifta om sig, denna gång med Kjerstin Jönsdotter.

Levnadsstandard

Bouppteckningar kan oftast ge en närmare uppfattning om levnadsstandard mm. Därför har några bouppteckningar närmare studerats. Den första är efter den tragiskt omkomne Petter Pehrsson, som avled i Nässjö dåvarande nya kyrka (kallas idag Nässjö gamla kyrka). Dessa bouppteckningar finns filmade på rullfilm i "negativt" skick, d v s med vit text på svart botten. Texten är tämligen svårläst. Dessutom tillkommer att sidorna inte kunnat vikas upp helt före fotograferingen. I redovisningen finns därför ett antal "luckor" (angivna med punkter). Jag tror dock att resultatet sammantaget visar en god bild av familjernas standard. Petters bouppteckning lyder med dessa reservationer:

" Åhr 1791 den 24 October woro undertecknade efter begäran af Enkan hustru Lena Larsdotter i Nässiö Söreg att ... och upteckna den egendom som i sterbhuset derstädes befans efter hennes sali afledne man Petter Pehrsson hwilken under arbete wid nya kyrkan blifwit wådligen dödad och efter sig lämnat bemälte Enkan samt fyra stycken med henne sammanaflade Barn, sonen Lars på 24 året, Petter på 19de, dottren Catrina på 14e och sonen Anders på 3e året gammal. Wid detta tilfälle infant sig den aflednes broder Anders Persson i Nässjö. Enkan ... upgifva all ägendom och befans som fölier.

Fastighet

Nässjö Söreg till 9/64delen kan värderas till 200

<u>Koppar</u>	<u>Jernsaker (forts)</u>	<u>Gångkläder (forts)</u>
kiättel 18 ...	3 löfhakar	1 luden mössa
dito till 8 ...	2 gl liar	2 par ludna wantar
kopparskål	2 jernbitar	1 hatt
1/4del i två pipor		1 dito gammal
hälften i	en <u>Jern små...(?)</u>	4 st wantar
brännvinskanna		
	1 smörknif	.....
<u>Mässing</u>	8 gl tålgknifvar	
jusaplåt (?)	1 rakeknif	<u>Sängkläder</u>
dito Justake	2 ...hakar	2 st dynor med gammal
2ne flata fat	.....	fjäderstopp
5 st talrikar	hammar och tång	4 st bänkdynor
1 skål	.....	1 flanel...
2 postlinstalrikar		1 behålen rya
	<u>Den aflednes gångkläder</u>	3 dito sämbre
<u>Jernsaker</u>	1 ny grå råck	1 fäll med täke
1 gryta m grepe	1 dito jusblå	1 dito gammal
1 dito mindre	1 dito	5 st undertäke
2 gl ...pannor	1 väst blå	3 grofva täken
1 liten putta	1 dito grå utan armar	1 gl bordtäke
1 fotaring (?)	1 blå lifstyke	... med kappa
1 ...stång	1 gl skinlifstyke	2 st dukar gl
1 eldgaffel	1 dito af tyg	3 st handukar
2 gl spadar	.....	tapeter på wäggen (?)
1 tång	1 par skinbyxor	

1 dito	1 par blå af wadmål (?)	<u>Träsaker</u>
1 benknif	1 par blå ...	1 skåp utan lås
2 bor med skaft	2 par strumpor	2 gl kistor med lås
<u>Träsaker (forts)</u>	<u>Träsaker (forts)</u>	<u>Diverse persedlar</u>
1 gl skrin	1 dusin talrikar	(Upptar ull, lin, hamp)
1 ...bord	skedar	
1 dito slagbord	...sål och florsikt (?)	<u>Kreatur</u>
1 soffa		1 brunt sto i 5te år
4 styrestolar (?)	<u>Kiörredskap</u>	1 swart koo
1 dito bord med slag	(Uppger slåde, kiälkar mm,	1 dito ...
	är tyvärr svårläst)	
3 kar i boden	<u>Glas och sten...</u>	1 dito brokut
6 st såar bättre och sämre	... små boteller	1 stut i 3e år
.....	... grön flaska	1 dito på andra året
2 st öltrå	... stenfat	3 st får
1 brännv fierding	... krus	2 st årslam
1 flaska dito	... talrikar	1 ... sugga
2 ämbar		1 dito årsgris
.....		<u>Årsgrödan</u>
1 dusin träskedar		(Redovisar råg, korn hafre mm samt utsådd höstråg)
6 tråg		

(Summa cirka 300 Rdr)

Gäll och skull

Till systemn Maja (?) med ränta	43	
Till Anders i	38	
Dito ränta	2	
Till Per Jacobsson i hunseberg	33	
Till Anders i skog (?)		25

.....

De fattigas andel är 18 R specie som härmed betalt quitteras.

Nässjö d 30 October 1791

Johannes Jonasson

Anders Jonasson

.....

Sålunda efter bästa förstånd erindrat, erligen anfördt och ingenting ...ligen ...dölgt, det betygar Nässjö Sörg d 24 Oct

Lena L L D Larsdotter

en bedröfwad enka

Petter Persson som upgifwit

Anders Persson

Tillkallade ...nings och uppteckningsmän Anders Jonsson i Långåsa, Fredrik Knutsson i Nässjö"

Den andra avser Pehr Samuelsson, klockare i Askeryd. Som framgår av beskrivningen levde denna familj under helt andra betingelser. Bouppteckningen lyder:

"År 1792 den 19 December blef laga bouppteckning förrättad efter framlidne Klockaren, dannemannen och wåhlförståndige Pehr Samuelsson som bott hos sonen Carl i Smugefall, som den 10e förutgående i herranom afled, hafwandes här i dödlig ... efterlämat sin i liftstiden kjära maka hustru Annika Paulidotter samt gifta sönerna Anders Pehrsson, Samuel Persson och Carl Pehrsson tillika med döttrarna Hedvig och Kirsti, den senare gift med Sohnemannen Johannes Nilsson uti Redeby men dottern Hedvig ännu ogift, hwars rätt bewakade, infant sig såsom God man Bonden Anders Persson. De öfriga woro alla sielfva närwarande. Som ... ärdingsman infant sig Rusthållaren Wåhlförståndige Daniel Andesson i ... torp. Ägendomen anteknades som följer, nämligen.

Silfver

	6 st flata tentallrikar	1 st gräddjärn
	1 st soppskål	1 st wåffeljärn (?)
1 st silfversked om 5 lod	1 st ...sked	3 st järnstänger större och mindre
1 dito gammalmodig 2 lod	8 st tenskedar	1 st spade
1 liten cappe 2 lod	1 st skop	2 st täljxor
1 silfwerring till en kiäppknapp	1 st do	4 st huggar
	1 st quartersmått af ten	---
	1 st senapskana (?)	

Koppar

	2 st ljusstakar	1 st diksspade duglig och 2ne odugliga
1 st Kopparkjettel	1 st ljus...	3 st löfhakar
1 st dito förtent	1 st lykta af bläck och 2 små bricker	1 st klockkedja
1 st dito gl obrukbar		12 st sämre och bätter skjärer
1 dito liten		1 st skjärknif

Porcelain

1 st dito mindre, gl		12 st lijor sämre och bättre
1 st kopparkrus med låck	2 st Kannbouteljer	---
1 st liten fotpanna	1 st dito om 2 1/2 kannors rymd	3 st sågar
1 st kopparskål	3 st stopsbouteljer	3 st huggejärn
1 st do oduglig	1 st quartersboutelj	1 stång har skaft af järn
1 st tomlare (?)	1 st carafin	---
1 st gl brännvinspanna med pipor, oduglig	1 st ...flaska	1 st gl slägga
1 st malmgryta	1 st 4kantig ättigsflaska	3 st hamrar med hoftång

Mässing

1 st rifjärn	1 st quartersboutelje	1 st litet städ
a st låsplåt	2 st stora räflade dricksglas	1 st klippesax
1 st snusdosa	8 st små ölglas	1 st smedjetång
1 ...sax	4 st spetsglas	1 st sil...
1 st strykejärn	1 st dito större	1 st papperssax
1 st mässingskospenn	2 st saltkar	1 liten sax
		1 st skraddarsax
		1st ullsax
		1 st tandtång
		2 st hållesaker (?)
		1 låda med en hop odugligt

Järnsaker

2 st grytor

Ten

3 st diupa tenfat
2 st do flata

Diverse persedlar

13 par bordsknifvar

2 st rakeknifvar
1 st penknif

5 st diupa stenfat
2 st skålar do

2 st snus do
2 st flata stenfat
1 st kålnif
1/2 dussin stentallrikar
1/2 dussin trätallrikar
4 dussin träskedar
1/2 do stora skedar
4 st äpplekorgar större och mindre

2 st stekekorgar
3 st mjölkbunkar

2 st träflaskor
2 st skjernor
2 st sällingar
4 st dito tråg
3 st baketråg
1 st pust

1 st slipesten med trä...
1st do liten med järn...
---

1 st brynsten
1 st krönt besman
1 st lodwigt
---

1 st wäggur eller slagklocka med fodral
1 st orgel med förgylte ramar
1 st penfodral med bläckhorn af mässing
1 st bläckhorn af horn
1 st sanddosa af bläck

1 st fotaring
1 st bråpanna (?)
1 st häktetång
3 st täljeknifvar

Gångkläder

1 st ny liusblå wadmals klädning med byxor
1 st wänd liusblå råck
1 st dito af samma färg och wänd
1 st brun råck och väst
1 st swart råck och väst wänd

1 st tygsråck och väst
1 st dito sämre
1 sr pälsöfverkläd af tyg
1 st swart schagsväst
1 st grön väst
1 st gl nankinsväst (?)
1 st jusblå wadmalsväst
1 st dito sämre
1 sr ...kinsväst med perlemo-
knappar

1 st skintröja med gröna glas-
knappar
1 randigt lifstycke
1 gl tygwäst
1 par snösockor (?)
1 par gl swarta wadmalsbyxor med skinfoder

1 par baggskinsbyxor
1 par swarta skinbyxor
1 par nya bockskinsbyxor
1 st blå kapsäck
1 st swart handskinsmössa med röd kull
1 do med grön kull
1 swart fårskinsmössa
1 swart carpus
4 par ullstrumpor sämre och bättre
1 par stöflar

3 par behållna skor
1 st ny hatt

järnskräp

2 par halfhandskar
1 ny bomulsnattmössa
1 st randig ullnattmössa
1 par ullmuddar
1 st ny blåd näsduk
6 st nattkappor
2 st spännessalsdukar

1 st lång halsduk
5 par halfärmar
2 par silfverärmsknappar
1 st söndrig dosa med söndriga gl ärmknappar
1 st glasögon med federal
1 st plånbok
5 st lärtsskiortor
2 st blågarnsskiortor

Lakan och duktyg

1 par lärtslajkan
3 par grofva lakan
4 st lärtshandkläde
2 st dito
1 st kastkornsduk (?)

1 st drällsduk 6 aln

Sängkläder

1 st gammal bolster
1 st hufvuddyna med ...
1 st dito
1 st dyna
1 st dunkudde
---
1 st fäll med flanellöfverdrag

1 st do med tygöfverdrag
1 st gammal skinsfäll utan

1 st urfjäder upfilad til såg	2 st do sämre	öfwerdrag
1 par genombrutna skospenen af stål	2 par raggwantar	1 st bättre rya
1 snustunna med ben inlagd	2 par fingerwantar	1 st sämre
---	1 st spänhalsduk med spenne uti	1 st nöthårstake
1 räknetafla af sten med sin griffel	1 halsdukskrage	1 st klutekläde
---	1 swart silkesnäsduk	3 st gamla täke
2 st hängelåser	1 par ludna handskinsmuddar	1 st bordtäke
	1 st blårandigt silkeskläde	
<u>Kistor och skåp</u>	4 st stakebyttor	1 st enbetsvagn
1 st pulpet	4 st låckbyttor	1 st körvagn
1 st målt skåp	3 st ämbar	1 st gödselkärra
1 st mindre dito	3 st sillträd gamla (?)	1 st underrede til en gödsekärra
1 st gammals skåp med lås	3 st sår	2 st enbetssharfwar
1 nytt klädskåp	1 st tunna	2 st ...krokar med billar
1 soffa	1 st krönt halfspan och kappa	2 st enbetskrokris...
1 flaskfoder med 4 flaskor (?)	1 st sjäppa	
1 kista med lås och järn	1 st s...ningskopp	2 st skottkjerror
1 st do	2 st brynebyttor	2 st stäckkielkar
1 st målat skrin med lås	4 st drickstunnor	4 st räfsor
1 st matsäksskrin med beslag	1 st halfankar med järnband	2 st oxok med en töm af läder
1 st dito obeslaget	2 st bränvinsfierdingar	2 st hästok
1 st kistebänk	1 st florsikt	2 st greppar
1 owalt bord med swarfwad fot	1 st tagelsigt (?)	2 st torfhackor och en ...hacka
	1 st ...skofwel	
	1 kasreskofwel	
1 st dito	1 st miölksil	<u>Åter diverse</u>
2 st målade styrstolar	3 st slefwar	3 st kjäppar
2 st ståndsångar	3 skopor	2 st swarta lädercalotter
1 dito med krants	1 par skrobbor med sin bänk	4 st säckar
1 st ljuslåda	1 par gamla	1 st skinwäska
tapeter och wägboningar i bägge stugorna	1 par kardor	---
Takdrägt	1 st wäfstol	1 st bikupa
2ne sängförlåter med kappor	---	
	1 par wargor	<u>Böcker</u>
	1 spinräck	1 st Bibel
<u>Träsaker af flere slag</u>	2 st lärftswäfskdar	1 st Christ Langhansens passionsbetraktelser
3 st sågar större och mindre	4 st andra wäfskedar	
	7 st solf	

---	4 st skyttlar	1 st Förnuftiga tankar om Gud
1 st axhöfel	---	1 st Lutheri Catheches
2 st släthöflar	2 st skoflar	1 st communionsbok
1 st stråke eller fog		1 st psalmbok
3 st listhöflar	<u>Selar och sadlar</u>	1 st Davids psaltare
1 st höflebänk med	1 st ...sadel	
skrufvar och tänder	1 st ...sadel	<u>Kreatur</u>
1 winkelhake	1 betsel	hälften i ett brunt sto i 3dje året
1 sr ritmått	1 st quinssadel	1 st oxe
1 st lodstock	1 bättre sele med lädertöm	1 st stut i 3dje året
1 st hagelbössa	2 st gamla arbetsselar med	1 st do i andra året
4 st kar bättre	töm	2 st stutkalvar 1 år gl
4 st do	<u>Åkedon och</u>	
4 st sämre	<u>kjörredskap</u>	2 st gumsar
---		5 st gamla får eller tackor
1 ...matbord eller tafla	1 par skodd kielke	1 st fiorlam
1 större sädeslår	1 par sämre do	1 st årsgalt
1 st kjöttlår		Summa 103 7 9
6 st låckbyttor större och mindre		

Gjald och skuld

Till Askeryds sparkassa
De fattigas andel af boupteckningssumman
Boupteckningskostnad

Att all egendom redeligen är upgifven bestyrkes under ed förpliktelse
Annika Paulidotter A:P:D
Närvarande söner och måg
Samuel Pehrsson, Anders Pehrsson, Carl Gustaf Pehrsson, Johannes Nilsson.

Sålunda vore antecknat och werderat intyga
Gottfrid Thaam boupteckningsman
Daniel Andersson värderingsman

Åhr 1792 d 29 Januarii inbetaltes från detta sterbhus till Askeryds församlings fattigCassa ofvannemnde procent a 7 schillingar qvitteras
Daniel Cnattingius.

HARRIETS BOK

När jag under ett antal år sysslat med forskning avseende mina ”anor” och Gunillas släkt på sin fars sida har intrycket varit att det endast förelegat mindre skillnader i ekonomiska förutsättningar, yrkesval, namnbruk, medelålder mm mm än vad som kunde varit fallet. Vissa undantag förekommer som enstaka skräddare och skomakare. På min farmors sida finns dock ett antal mjölnare, ett yrke som sedan gått i arv långt in på 1900-talet. (Läs Släktkrönika Lennart Olsson).

När vi träder in i Harriet Pernanders liv ser verkligheten till en början likvärdig, även om någon glasblåsare finns noterad i Erik Pernanders brorson, Rune Ljungbergs efterlämnade anteckningar.

Allt eftersom forskningen fortsätter träffar vi helt plötsligt på helt nya traditioner, och helt nya världar. Av skäl som nedan framgår kan vi göra verkliga djupdykningar i århundradena. Vi möter naturligtvis personer som sysslar med det vi normalt betraktar som modernäringen, nämligen jordbruket, men som modernäring betraktar man i andra trakter helt säkert andra sysselsättningar. Så var tidigare med all säkerhet fallet med arbetslivet i bergslagstrakterna och så var lika säkert verkligheten i de av Selma Lagerlövs beskrivna bruksorterna i Värmland. Anfäder återfinns i glasbruket, såväl i Värmland som Småland. Vi får så småningom stifta bekantskap med alla personer i alla verksamheterna. Till detta kommer att en släktgren ”fångar in” personer tillhörande det högre skiktet av dåtidens Sverige. Då vissa anknytningar finns t o m med landets äldsta adelsätter, finns forskning och utredning utförd med högsta noggrannhet. Denna forskning som utförts av mera professionella krafter redovisas i ett särskilt avsnitt. Denna forskning för oss tillbaka cirka 800 år i tiden ! Vi har t o m skäl att tro att slakten inte bara levat på vår jord i evinnerlig tid utan även på senare tid i viss bemärkelse lämnat den...

Innan vi dyker ner i böndernas, bergsmännens, glasblåsarnas, mästervennernas och adelsmännens Sverige låter vi Gunillas mamma förts komma till tals i en kortare intervju, där min nyfikenhet på hennes och hennes släkts liv var stor!

Innan personerna i slakten redovisas lämnas en serie små uppsatser om de miljöer och traditioner som präglat människorna.

ANTECKNINGAR FRÅN SAMTAL MELLAN GUNILLA OCH LENNART (FRÅGAR) OCH HARRIET (SVARAR) MED INPASS AV ERLAND.

Var var Gunillas morfar född ?

Erik Pernander var född i Nora Stads- och Bergsförsamling i Nora Bergslag.

Hade han några syskon ?

Han hade syskon, John Ljungvall. Han hade tagit namnet Ljungvall medan Erik tog namnet Pernander.

Vad hette de som barn ?

Persson.

Vad hette Gunillas mormor ?

Hon hette Helmi Viola Sofia Nyqvist och kom ifrån Arboga.

Vad gjorde Carl Hjalmar, Helmis pappa och alltså Gunillas mormors far ?

Han var gårdfarihandlare. Innan dess var han glasblåsare, men fick så ont i ögonen av värmen så han kunde inte fortsätta. Doktorn gav honom rådet att vara mycket ute i friska luften. De startade en manufakturaffär och Carl Hjalmar plockade ned saker i en kärra och drog ut på landsbygden. Affären hette nog Nyqvists manufaktur. Mormor stod i affären med hjälp av dottern Helmi.

Förutom Helmi fanns barnen Märta, Emil och Herbert. Märtas första man, Bror, drunknade.

Vilka var Erik Pernanders föräldrar ?

Erik ville ogärna tala om sina föräldrar. Han viftade bort det med en kommentar att hans hustru nog "bara ville ärva". Hans mor hette nog Hilma Persson. Jag vet inte vad farfar hette, men Rune har kanske uppskrivet. Dom kom i alla fall från Nora.

Han hade tre bröder som var bergslagsmän som det hette på den tiden. Jag vet inte vad de hette. Jag tror att dom flyttade till Amerika sedan.

Hjalmar hade två eller tre bröder. En blev mördad på Uppsala torg. Dom hade just kommit hem till Sverige efter att ha varit ute och gått i Finland och Ryssland och kom hem med båt. Då de var ute och gick i Uppsala fick han en kniv i ryggen. Han var yngst av morfars bröder.

Jag vet inte vad han hette, men jag tror han hette Emil. Det är ju ett gammalt släktnamn.

Hjalmar var alltså både i Finland och Ryssland ?

Ja, och han sa alltid att "Ni ska akta Er för ryssrackarn".

Hur åkte han dit ?

Jag vet inte, men antagligen gick man.

Var det medan han var gift ?

Nej, det var innan, fast det var nog när han var gift med "den andra".

Han var alltså gift två gånger ?

Ja, hon dog i lungsot och deras båda söner dog också. Den tidigare familjen blev utplånad.

Men han sa ändå att "Jag var en glad skojare, men så kom jag till Arboga och fick tag på ett redigt fruntimmer och så blev jag frälst och se´n blev jag redig."

Det var väl honom jag fick det lilla kryddskåpet av, hur gammal var jag då ? Var det inte vid någon begravning ?

Du var väl fem år kanske. Det var nog mormor som dog.

Jag tror jag sov i ett litet rum med snedtak.

Ja, det hade dom på Fredriksborg.

Var ligger Elin Rebecka och Hjalmar begravda ?

I Arboga. Morfars föräldrar tror jag är begravda i Vasa i Finland. Jag hade aldrig förstånd att fråga varför.

Helmi är ju ett finskt namn ?

Ja, det är ju inte omöjligt att dom fått det därifrån. Det finns en (kvinna) i Nybro som också hör till släkten. Jag kommer inte ihåg vad hon heter.

Hjalmar och Rebecka öppnade också café och Rebecka bakade. Om det var samtidigt som de hade affären vet jag inte.

Det fanns ju en häst på gården där. Den blev så orolig en gång. Mormor berättade att hon sett små "tomtar" och annat och det var nog något sådant som skrämde hästen enligt henne.

Ja, så var det nog.

Var låg caféet ?

Jag tror att det också låg vid Nygatan.

Finns husen kvar idag ?

Jo det tror jag. Rebecka bakade förresten stora "flottkransar" (munkar). De som jobbade i närheten kom till caféet särskilt den dagen hon bakade sådana.

(Gunilla) Då skulle nog Lennart kommit också ! (Lennart) Jaa!

Det är väl en och annan som försvunnit till Amerika ?

Min farmor hade bestämt att åka över och hade bestämt med sina två bröder. Dom hade redan rest över. Hon åkte till Göteborg och gick och "lullade". Då träffade hon i stället en annan karl och de bestämde att dom skulle vara ihop så det blev ingen resa utan de gick hela vägen hem igen.

Hon var så vacker.

Kom bröderna hem igen ?

Nej, de stannade. Det var nog därför som mamma och pappa blev osams. Han menade att hon ville ärva, men hon ville ju bara veta mera om honom.

Vet inte John något om detta ?

Nej han har nyligen dött. Det har hans fru, Elin, också Den andra farbrodern tog namnet Ljungberg. Han hette Eskil i förnamn. De var tre bröder som hette Eskil, Erik och John. Eskil var vaktmästare i missionshuset i ... Man blir så arg när man inte kommer ihåg fast man så säkert vet !

Men han hade väl systrar också ?

Ja, två stycken, Anna och Maja.

Vad hette dom i efternamn ?

Anna hette Salomonsson som gift.

Var bodde dom ?

I Sandviken.

(Nu närmar man sig Hälsingland. Gunilla berättar om Lennarts morfar som var redaktör)

Min farmor skrev i Noratidningen. Hon skrev gamla historier och skrönor som de säger.

Hon tecknade upp dessa.

Det var förresten i Järnboås som Eskil var vaktmästare.

Hur var det med Pershyttan ?

Här bodde Eriks syster Maja. De var statare under Bonborn (?). Det var släkten Nissvandts gård. Härifrån härstammar Bernadottes hustru. De bor på Mainau.

Gunilla får tidningsurklipp med historier av Hilma. Hon funderar på att skaffa större hus för alla kommande pärmar.

Morfar började väl inom Tele ?

(Erland) Han började som linjearbetare däruppe i Nora. Sedan kom han till Arboga och träffade Helmi. (Harriet) Han arbetade också med brännugnar för tegel.

Hur var det med Hjalmar när han var gammal, slet han inte loss ett element ? Erland beskriver platsen för ålderdomshemmet där Hjalmar vistades.

(Harriet) "Jag ska nog lura dom" sa han och kedjade fast sin klocka på sänggaveln. Det var väl en gammal gubbe i samma rum som tjtade med honom så att han blev arg. Annars var han en fridens människa. Han kunde skoja med barn och hota med att "Ska jag resa på mig va?". Erland hittar diverse bilder och papper bl a en bok om Moder Teresa med dedikation till "lillasyster i Vaggeryd". Gunilla: "Har Du barn på bygden?"

Klockan slår sex slag. Samtalet övergår i plock med bilder och med kaffe. Harriet är ganska trött, men har visat vilket fenomenalt minne hon har.

Inna släktens personer redovisas i tabell eller med särskilda anteckningar (personbeskrivningar), lämna några korta allmänna redovisningar ang släkten. Jag har också försökt lämna en kort information om släkten samt några beskrivningar av de verksamheter eller de traditioner som berört personerna på olika sätt.

Geografisk spridning

Gunillas anfäder på sin mammas sida kan sägas ha fyra "hemorter", dels Arboga-trakten, där släkten var samlad före flytten till Småland och Nässjö, dels Örebro-trakten (bergslagen), med en uppsjö små församlingar, Götlunda, Lillkyrka, Nora m fl, dels Småland, där Helmi Nyquists farfar glasblåsaren Jan Fredrik träffade Helmis mormor Ida Mathilda Fröberg. Här rör vi oss i huvudsak inom Kalmar län med socknarna Blackstad, Dalhem Hjorted, Vimmerby mfl. Sist, men inte minst har släktens Värmländska gren verkat i Stavnäs, Brunskog, Visnum, Glava m fl socknar. Värmlandsgrenen förlängs i en "förvaltargren" med häradshövdingar, höga militärer mm, som verkat över i stort sett hela södra Sverige. Läs och begrunda en fantastisk släkthistoria.

En av de längre förflyttningarna (om vi bortser från glasblåsarnas vidsträckta resor) är onekligen familjen Pernanders flytt från Arboga till Småland.

En märklig tillfällighet är att några av mina (Lennart Olsson) anfäder på min mormors sida och några av Gunillas anfäder, också på hennes mormors sida, vid ett tillfälle funnits på samma microkort vid samma tid, dock ej i samma by....

Antal personer

I och med "tillskottet" i förvaltar-grenen kan cirka 300 personer redovisas, fördelade med cirka 100 vardera för Harriet, Erland och de extra personerna i släktgrenen Aldrin. Med tillskott menas naturligtvis inte att de inte skulle tillhöra släkten (Harriets sida) utan att jag tagit tillvara andras forskningsresultat. Summan blir alltså 100 för Erland och 200 för Harriet. Då jag så sakteliga söker vidare med hjälp av kyrkböckerna, som nu finns (mot betalning) tillgängliga på nätet, kan ju en och annan person dyka upp ur boksidorna och öka på antalet kända personer.

Namn

Namnen inom de delar av landet som Harriet kan räkna som sina ursprung skiljer sig inte påtagligt från övriga delar som studerats. Som något ovanliga kan dock nämnas namn som Welam, Ambros, Lambert, Ellika, Gulborg m fl. I Värmland har påträffats namnen Brynte, Böret och Ragvald

Levnadsålder

Levnadsåldern varierar naturligtvis även i dessa delar av landet. Trots svåra levnadsförhållanden finns en hel del människor som uppnådde betydande ålder. 7:94 Cherstin Ersdotter avled i Kvistbro år 1840 vid 92 års ålder, samma som Anna Danielsdotter i Brunskog. Yngst var den så tragiskt omkomne Velam Velamsson, se nedan.

Bergslagen

Som ovan nämnts befann sig en hel del av anfadren sig i det man idag kallar Bergslagen. Dessa malmrika områden av Närke, Västmanland och Dalarna är områden där bergsbruk förekommit sedan medeltiden. Detta var en så särpräglad näring med en egen historia att den förtjänar ett eget avsnitt som komplettering till den mera allmänt hållna historiebeteckningen.

Begreppet "Bergslag" hade tidigare en helt annan innebörd. Denna betydelse tillsammans med yrkesbeteckningar som "bergsman", "hammarsmed" och "konstmästare" ska jag söka beskriva.

Bergshanteringen i området har som nämnts pågått under mycket lång tid. Redan under vikingatiden fanns kunskap om hur de rostbruna myrmalmsklumparna som kunde finnas i tjärnarnas bruna strandvatten eller i mossornas mörka dy kunde bearbetas. I en enkel grop i en backslänt glödgades dessa klumpar tills de bakades ihop. Denna järnkaka hamrades sedan på städ och sedan kol och orenheter hade slagits ur massan fick man det järn som bl a vikingarnas ryktbara vapen kunde tillverkas av.

Så småningom förbättrades processen, även om denna förändring, som så många andra under denna tid skedde mycket långsamt. Av folk i de södra Östersjöländerna hade man lärt en ny teknik. Denna krävde dock en större ugn, en s k masugn, och framför allt möjligheten att med rejäla blåsbälgar tillsätta luft och därmed syre till smältan. Detta skapade två nödvändiga förutsättningar. För det första erfordrades kraft till de blåsbälgar som tillsatte syret, för det andra krävdes ett helt annat samarbete mellan det dåtida byalaget för att kunna bygga, underhålla och driva masugnen. Det första villkoret löstes genom att man tog tillvara vattenkraft och placerade ugnen vid något, ofta mindre, vattendrag som kunde dämmas upp. Det andra villkoret löstes genom att byalaget gemensamt tog hand om driften och på så sätt övergick till ett s k hyttelag.

Detta hyttelag blev sedan delägare i de vida malmfälten kring byn och hyttan och därmed bildades vad som kallades bergslag, som turades om med andra bergslag med att bryta malmen.

Bergslagens hyttbyar växte som ovan nämnts fram vid allehanda små bäckar och vattendrag. Tillräcklig vattenmängd för att kunna bearbeta malmen fanns i huvudsak vid vårflödena. I allmänhet var vattenflödena inte större än att man under sommaren kunde torrlägga damman för erforderliga reparationer.

De ursprungliga delägarna i de olika bergslagen, vilka då kallades bergsmän, var dock inte sysselsatta med bergsbruk året om. Vid sidan av bergsbruket drevs oftast jordbruk på sedvanligt sätt och först vid "Trefaldighet" lämnades de vårsådda fälten för arbete på byns malmfält. Under överinseende av en bergsfogde byttes nu bergslagen vid med att bryta malm. Efterhand som brytningen skedde blev gruvhålen allt djupare. Det första och oftast svåraste arbetet blev därför att tömma gruvan från vinterns snö och vårens smältvatten. Oftast ökades besvären av tillrinnande källvatten. Till en början skedde denna länsning av gruvan med enkel hinkning men efterhand byggdes enkla pumpar av urholkade trädstammar. Dessa pumpar drevs då med mänsklig kraft eller med hjälp av hästvandringer. Trots ett ibland obeskrivligt slitsamt arbete av såväl människor som hästar fick vissa rika gruvor överges, då man inte kunde klara torrläggningen.

I de fall länsningarna lyckats kastades sedan mängder av ved ner i gruvan. Denna restes och snart brann väldiga stockbål som kunde ses milsvitt omkring. Efter att man sedan slagit kallt vatten på de upphettade bergväggarna kunde de spruckna malmklumparna brytas loss och med enkla korgar el liknande hissas upp ur gruvan.

Efter detta återgick ofta bergsmannen till sitt jordbruksarbete med slätter och skörd.

På hösten var det återigen dags att bli bergsman. Nu skulle all ved för såväl brytning i gruvan som bearbetning i masugnen huggas. På flera platser uppstod också en betydande vedbrist.

Efter detta mycket krävande arbete kom så vintern med slädföre. Nu transporterades den tidigare brutna malmen ned till hyttbyn. När så våren kom var oftast både människor och hästar svårt slitna av dessa tunga transporter. Efter snösmältningen var nu hyttedammen förhoppningsvis full och nu vidtog ofta lottning om turordning vid masugnen. Det fanns ingen garanti att vattnet skulle räcka till samtliga bergsmäns med möda framsläpade malm.

Malmen skulle nu först "rostas" i eld och sönderdelas, "bokas", i mindre klumpar. Detta arbete var oftast förbehållet kvinnor och barn. Under tiden förvärmades masugnen. När rostningen var klar och masugnen upphettat nedlades malm och därefter östes dygn efter dygn ned björkved. När så de stora vattendrivna bälgarna slogs på slog masugnens lågor högt upp mot skyn och efter det att öppningshålet så småningom öppnats rann det smälta järnet ut i sandformar och stelnade till tackor. Ibland kunde järnet direkt gutas i särskilda formar till grytor, kamindelar etc.

Järnet skulle sedan behandlas med ytterligare en glödning, "färskning" i en vanlig smedja och hamras rent. Smidesjärnet kapades sedan till smala halvmeterlånga tackor. Varje sådan tacka vägde cirka 3 hekto och kallades en "osmund". Efter denna har hela processen, osmundsmidet, uppkallats. Denna osmund var under lång tid det vanliga betalningsmedlet. Såväl varor, böter, tionde och skatter betalades vanligen i osmund. Osmundstyckena packades sedan i fat om 600 stycken. Varje sådant fat var värt 3 mark silver vilket under 1600-talet motsvarade ungefär en årslön för en präst.

När så siste bergsmannen smält sitt järn fick ugnen slockna. Nu stod bondens yrke återigen i tur och ytterligare ett år med jordbruk och bergshantering hade börjats.

På 1700-talet revolutionerades bergshandlingen i och med stånggångarna eller (felaktigt) Polhemsgångarna. Dessa konstruktioner medgav överföring av kraft från större vattendrag på tämligen stora avstånd. Gångarna användes främst för torrläggning av gruvorna men kunde också användas för upphämtning av malm. Gångarna kallades också för konstgångar (jfr vattenkonst) och den man som i släktredovisningen beskrivs som "konstmästare" hade helt enkelt i uppgift att svara för gruvans torrläggning med hjälp av dessa konstgångar. Gångarna uppfanns inte av Christopher Polhem, men han förbättrade konstruktionen (polhemsknutar). Gångarna fanns långt tidigare än år 1661, vilket är Christopher Polhems födelseår.

Detta uråldriga bergsbruk skulle nu moderniseras av bl a vallonerna. Bergskollegium inrättades, de små hyttorna lades ned och med hjälp av gångarna kunde nu större hyttor byggas. Den nya "produkten", som kallades stångjärn krävde större masugnar. Med hjälp av den nu transporterade kraften kunde dessa hållas igång en längre tid, ibland hela året. I kyrkböckerna för Ramsberg har för år 1780 antecknats om Gammelhyttan att "D 15 Marti gingo bälgarna åstad och ned den 15 July om aftonen.". På 1700-talet började man dessutom använda krutet för att spränga berget. Yrkeskolare tog hand om ved- och kolningsarbetet och ett stort antal tjänstehjon, bergsdrängar hjälpte nu till med det ansträngande arbetet. Gruvningen var dock mycket framgångsrik och vid de nya större ugnarna byggdes de stora sk bergsmansgårdarna, av vilka flera finns kvar än idag. Under 1700-talet kom mer än en tredjedel av världens järn och koppar från Mellansveriges "bergslag". Moderniseringen innebar att det gamla osmundsmidet ersattes av sk stångjärnssmidet. Efter en något förändrad process i ugnarna hamrades det glödande järnet nu vid stora hammarsmedjor med hjälp av väldiga vattendrivna hamrar.

Bergsmännen var förmögna medan gruvdrängar och hyttarbetare levde i samma armod som tidens torpare. Husagan tillämpades och här som på många andra ställen blev under andra halvan av 1800-talet emigrationen räddningen.

Sammanfattningsvis kan konstateras att bergshandlingen med sina bergsmän, hammarsmeder, gruvdrängar och andra tjänstehjon har pågått som osmundsmide och stångjärnssmide i mer än 200 år, från början av 1600-talet fram till 1800-talets mitt. Under denna tid, som var bergsmännens storhetstid, skedde få förändringar. Efter denna tid kom dock nya processer i bruk, konkurrensen från utlandet ökade och Sveriges dominerande ställning som järnproducent och exportör bröts. Idag består denna form av bergshantering i form av bevarade museiföremål och minnesmärken över en förgången tid.

Med "Bergslagen" avses idag inte de kollektiv som ansvarade för bergshandlingen utan det geografiska område inom vilket denna verksamhet pågick, ett område med stora mängder kvarliggande malm som dock av företagsekonomiska skäl inte längre bryts.

Inom brukshandlingen, d v s de värmländska hammarsmedjorna fanns en noggrann karriärbeskrivning. Efter en början som smeddräng/hjälpräng mm gällde följande:

Att bli smed, eller mästervsven som benämningen då var, tog, enligt de bestämmelser som fanns i hammarsmedsförordningen av 1766, ca 4 år i lärlingstid som smedsdräng. En smedsdräng som ville bli examinerad och godkänd som smed kunde då anmäla sin önskan att bli mästervsven till Bergstingsrätten eller åldermannen.

Han skulle så inför åldermannen eller brukets förmän redogöra för sina kunskaper och förelades därefter ett prov. Blev man då godkänd, fick vederbörande av åldermannen ett mästervsvensbrev där det meddelades att han antagits till mästervsven i hammarsmedsämbetet. Efter att ha betalt 5 daler till ämbetet var lärlingen nu mästervsven.

Ville en mästervsven bli mästare var förfarandet det samma. Efter anmälan till Bergstingsrätten förhörde han i bruksägarens närvaro om sina smideskunskaper och om vad en mästare hade att iakttaga vid som ansvarig för härden. Efter detta skulle vederbörande avlägga ett omfattande mästareprov. Även mästarebrevet skulle utskrivas av åldersmannen och bevittnas av bruksägaren, samt uppvisas i Bergstingsrätten och protokollföras. Sedan han därefter till ämbetslådan betalt 10 riksdaler, var han godkänd som mästare.

Glashantering

Från Stafnäs socken i Värmland kommer en hel rad glasblåsare, ett yrkesval som slutar först med Gunillas morfar Hjalmar Nyqvist, som på äldre dar sadlade om till handelsman. Det är därför naturligt att lämna några anteckningar om glasframställningens grunder.

Glas är inget märkvärdigt material. Blandningen sand, soda och kalk har varit känd och använts i årtusenden. Glasfynd i Mesopotamien har daterats till cirka 3000 år f Kr. Dessa första produkter utgjordes av enkla glaspärlor. Små glaskärl kunde också tillverkas genom att man lindade glastrådar runt ett lerkärl som sedan kunde slås bort. Själva glasblåsningen, d v s tekniken att blåsa upp glas genom ett järnrör är känd sedan före vår tideräkning. Till Norden och därmed också Sverige kom glastillverkningen på 1550-talet. Det första svenska glaset tillverkades på Norrmalm i Stockholm av glasblåsare som inkallats från Italien. Under 1700- och 1800-talen spred sig glastillverkningen över praktiskt taget hela Sverige.

Landets första glasbruk anlades av Gustaf Vasa, för att tillfredsställa efterfrågan på vackra glasting från hovet och adeln. Problemet med att driva glastillverkning i den kåkstad som Stockholm var på den tiden var de ständiga bränderna och i någon mån bristen på bränsle. Här låg landsbygden öppen, och glasbruken växte upp i snabb takt. Här fanns dessutom ofta vattenkraft som erfordrades för att driva sliperierna. Den stora glasbruksepoken är årtiondena kring 1900. då också sydöstra Småland börjar framträda som glasdistriktet före alla andra. Glasriket var fött.

Som i allt annat har dock utvecklingen gått framåt. Sodan har ersatts av pottaska och kalken av blymönja. Med denna nya blandning kan kristallglas framställas.

Glasblåsare är uppenbarligen ett yrke med traditioner som man också gärna uppfattar som en smula mystiskt. De ursprungliga verktygen är enkla, och har knappt förändrats. Med en fantastisk yrkesskicklighet hanteras förutom pipan, skärsax, klippsax och skopa.

I den hantverksmässiga delen gäller lagarbete. Här finns anhängare, uppblåsare, benanhängare, benmakare, fotanhängare och, inte minst, en mästare. Mästaren leder arbetet och är den som med stor erfarenhet och skicklighet avgör när temperaturen på godset är den rätta t ex när ett handtag ska fästas. Forna tiders hyttpojkar har dock försvunnit. Dessa stackare arbetade i stort sett dygnet runt och hade t ex som första uppgift på morgonen att väcka mästar.

Yrket kräver stor skicklighet. Som framgår av de anfäder som finns i Värmlandsgrenen gick yrket ofta i arv från far till son. Det var uppenbarligen också vanligt att man, trots tidens mycket dåliga resmöjligheter, färdades till utlandet för att lära mer. Carl Hjalmar reste enligt minnesrunan efter hans död till Skottland, Norge och Finland, och enligt hans dotter Harriet, Gunillas mor, även till Ryssland.

Av nedan införda beskrivningar och notiser framgår vid vilka bruk anfädren verkade.

Frikyrkorörelsen

Konventikelplakatet är en förordning från den 12 januari 1726 som förbjöd konventiklar (bönemöten i hemmen). Konventikelplakatet riktade sig närmast mot den pietistiska rörelsen, för att slå vakt om "enhet i religionen" som enligt tidens uppfattning var nödvändig för samhällets bestånd.

Under 1800-talet användes dock förordningen även mot frikyrkligheten. Detta väckte många ovilja och ledde till dess avskaffande 1858.

Frälsningsarmén grundades som bekant av William Booth i England. Han tillhörde metodistkyrkan och verkade länge inom dess ramar och forskrifter. Så småningom började han att ägna sig mera åt arbete i den sk slummen och välkomnade också fattiga, bostadslösa tiggare och "sämre folk" till kyrka. Efter vissa kontroverser med den etablerade kyrkan som inte gärna beblandade sig med sådana personer, startade han sin egen organisation Den Kristna Missionen. Vid en kongress 1878 skrev hans medarbetare : "*Den Kristna Missionen under William Booth är en frivillig armé*". Booth tyckte inte om uttrycket och ändrade "frivillig" till "Frälsnings", och därmed var Frälsningsarmén ett begrepp. Sanningen är dock att utan sin hustru Catherine Mumford hade Frälsningsarmén kanske aldrig uppstått. Hon var också den första att som kvinna hålla en offentlig predikan. Efter detta har kvinnor och män haft samma rättigheter i armén.

Frälsningsarmén kom till Sverige år 1882 genom Hanna Ouchterlony.

Frälsningsarméns verksamhet har vuxit ofattbart. Verksamheten idag kan beskrivas av följande fakta:

- FA predikar på 177 språk i 111 länder.
- 1 034 975 frälsningssoldater
- Ca 1 000 000 medlemmar i olika ungdomsgrupper.
- 25 792 officerare
- 242 sjukhus och kliniker med sammanlagt ca 2 500 000 patienter.

- Ca 3 000 hem och centra för missbrukare, uteliggare, handikappade etc.
- 4 600 stationer för matutdelning.

Släktens anknytning till Frälsningsarmén framgår nedan.

Televerket

Som så småningom framgår av denna uppsats var Gunillas morfar Erik Pernander anställd vid Televerket, sannolikt under hela sitt verksamma liv. Nåja, låt oss se om det verkligen var Televerket, och låt oss studera verkets utveckling, när vi nu har en representant i Gunillas släkt.

Det ursprungliga bolaget fick genom regeringsbeslut i februari 1853 namnet **Kongl Telegraf-Werket**. År 1871 förenklades dock namnet till **Kongl. Telegrafverket**. År 1903 moderniserades namnet till Kungl Telegrafverket alltså med modern stavning. Beteckningen ”Kungl.” försvann år 1946 och nu kvarstod endast **Telegrafverket**. Till verkets hundraårsjubileum år 1953 kortades namnet till **Televerket**. Att idag kartlägga alla de företagsbildningar och omorganisationer som lett fram till Telia, TeliaSonera m fl är en i vart fall för mig oöverstiglig uppgift. Vi nöjer oss tillsvidare med att konstatera att den förtjänstmedalj Erik erhöll, utdelades just under jubileumsåret 1953 och då antagligen i samband med någon festlighet, utdelare alltså sannolikt Televerket.

Hur startade allt detta ? Ja, om man sammanställer något av den information som kan hämtas på nätet kan man lära sig följande:

Den 15 maj 1852 erhöll generalmajoren C Akrell uppdraget att utarbeta en plan för upprättande av elektriska telegraflinjer. Det enda sättet att kommunicera före denna tid var helt enkelt med optiska metoder d v s olika typer av semaforer. Detta gällde alltså för endast virka etthundratrettio år sedan. Tanken svindlar !

Som ovan nämnts bildades det första verket år 1853, och den första elektriska telegrafledningen med sträckning mellan Stockholm och Uppsala togs i bruk 1 november samma år. Vi ska ha klart för oss att även sedan Bell cirka 20 år senare uppfunnit telefonen och sökt patent år 1880, var detta inte något som påtagligt intresserade telegrafverket. Telegrafi var en fråga för kommunikation mellan städer medan telefonen var ett sätt att kommunicera på korta avstånd alltså inom resp tätort/stad. Ville man skicka ett meddelande kunde man ringa eller skicka bud till telegrafstationen för vidare handläggning.

Telefonnäten var i allmänhet privata eller ägda av kooperativa föreningar. I stockholm byggdes dock näten ut med större kraft organiserade av Stockholm Allmänna Telefonaktiebolag, (SAT) och Stockholms Bell Telefonaktiebolag. Den fria konkurrensen visade sig redan då vara till fördel för konsumenterna och år 1885 var Stockholm världens telefontätaste stad med 5000 telefonapparater. År 1884 fanns cirka 400 lokala telefonnät i landet.

Telegrafverket började vakna till och när Stockholms Allmänna Telefonaktiebolag ansökte om att få bygga "stamledningar" till Sundsvall, Malmö och Göteborg avstyrkte Telegrafverket och lyckades övertala regeringen att få monopol på byggande av sådana ledningar (!). Verket lyckades dock inte få regering och riksdag att förstatliga alla de lokala telenäten. Strategin blev då att standardisera näten till dubbelledningar, vilket krävde stora investeringar för de små föreningarna. Telegrafverket erbjöd sig då att lösa in näten och succesivt blev telenäten en angelägenhet för det statliga verket. Undantaget var SAT som i Stockholm förvärvat aktiemajoriteten i Stockholms Bell Telefonaktiebolag. Förhandlingar mellan parterna var resultatlösa och Telegrafverket och SAT tvingades till samtrafik. År 1903 "brakade" dock samarbetet samman och samtrafiken upphörde. SAT:s abonnenter blev avskurna från övriga näten ända fram till år 1918, då Telegrafverket köpte SAT:s nät för 47 milj kr. Efter detta är det statliga verket om inte formellt, så dock i praktiken, färdigbildat som ett monopol. Ledningsnäten kunde sedan med hjälp av duktiga medarbetare som t ex Erik Pernander byggas ut till ett landstäckande system.

PERSONBESKRIVNINGAR

HARRIET PERNANDER 1921 – 1997

FÖDELSEORT: ARBOGA

1:2 Harriet Pernander, Gunillas mamma

”Välkommen i släkten”. Jag hade ”brutit mig in” i ett tjugoförårigt äktenskap och ersatt en svärson som Gunillas föräldrar känt i vart fall 20 år. Mitt hjärta klappade en smula extra den kväll i början av 90-talet då jag för första gången skulle träffa Harriet och Erland. ”Välkommen i släkten” brukar man ju säga vid bröllopet när en ny svärson eller svärdotter stigit in. Att Harriet hälsade så redan nu visade hennes osvikliga känsla för att ta ut det positiva ur de mest komplicerade situationer. Hennes dotter hade ju bestämt sig för denna förändring. Vad fanns då att göra annat än att göra det bästa av situationen. ”Välkommen i släkten”. Jag fick många många tillfällen att konstatera att Harriet verkligen menade vad hon sa och att hennes karaktärsstyrka och tro på det goda var utöver det vanliga. Hur började det då ?

Harriet föddes den 27 september 1921. Platsen var Arboga. Här fanns föräldrarna Helmi och Erik, här fanns också Harriets morföräldrar Carl Hjalmar och Rebecka. Carj Hjalmar hade slagit ned sina bopålar för gott som gårdfarihandlare efter ett kringflackande liv och Rebecka biträdde med caférörelse. Manufakturaffären och caféet låg antagligen på Nygatan. Sannolikt bodde här sedan slutet av 1800-talet Rebeckas föräldrar Carl Anders och Sara Sophia Andersdotter i huset som kallades Fredriksborg.

Harriets skolgång började den 1 september år 1928 då hon skrevs in i skolans första klass. På pärmens insida finns antecknat. ”Fadern: Linjearb K E Persson Lekhaga 5 Nyhem”, vilket tydligen var den fullständiga adressen. Lärare var Esther Hjelmqvisti klass 1. Hon efterträddes i klass 2 av Sigrid Bäckstrand.

Så kom flytten. Arboga byttes ut mot Nässjö och i betygsboken kan man läsa att klasserna 3 – 6 tillbringades i Nässjö skola med lärare Algot Hagerén. Betygen var tämligen goda, i synnerhet i Tal- och läsövningar och i Välskrivning. Betygen i Slöjd och Gymnastik kunde varit bättre!

I betygsboken finns intaget ”*Utdrag ur lagen angående minderårigas användande i arbete, den 29 juni 1912*”. Detta berör naturligtvis inte Harriet men kan ha sitt intresse sett till dagens diskussioner. I §9 stadgas: ”*Minderårig må icke användas i arbete förr än den minderårige inhämtat den för folkskolan bestämda lärokursen eller däremot svarande kunskaper och färdigheter eller efter tretton år erhållit behörigt tillstånd att lämna folkskolan, dock skall denna föreskrift icke utgöra hinder för den minderåriges användande till arbete å ferietid.*”

Första adressen i Nässjö var Hagagatan. Folkskolan slutfördes år 1934 och efter två års sk fortsättningsskola var Harriet klar att stå på egna ben med eget förvärvsarbete. Praktik under år 1936 erhöles hos fru Anna Ansgarinsson, Hulthaga 3. Arbete, mer och mer inriktat på barnavård fortsatte vid Ingsbergs spädbarnshem i Nässjö. Byggnaden finns fortfarande kvar. Efter detta blev det privat anställning i familj. Den första av dessa familjer var fam Thelander, där mannen i huset, byråchef Thelander senare blev associativt statsråd. När denna familj flyttade till Stockholm följde Harriet med. Familjen, och Harriet, bodde då på Sunnerdalsvägen 7 i Smedslätt på andra sidan Nockebybron. Denna väg är den som senare fortsätter mot Kärsön, Drottningholms slott och Mälaröarna, och Harriet fick en dag för sig att hon skulle ta en promenad till slottet. Vid den sista träbron, som då antagligen var ganska primitiv,

såg man det strömmande vattnet under bron, och modet sjönk. Det blev inget slottsbesök den gången med andra ord.

Efter Thelanders blev det tjänst hos ingenjör Thörn med familj, boende vid Högländstorget. Harriet minns att hon följde ett av barnen till Eastmaninstitutet för kontroll av tänderna. Vid denna tid hade Harriet och Erland träffats och Erland besökte henne där. Även denna plats låg "på andra sidan" en bro med spårvagns-förbindelse. Harriets mod var som sagt inte det bästa när det gällde höjder så hon såg alltid till att sitta mitt i vagnen. En gång var det bekymmersamt. Harriet skulle åka in till staden men pengarna räckte inte hela resan fram så det blev promenad sista biten, bl a över bron !

Efter tjänsten hos fam Thörn kom Harriet till Degla Herrgård med familjen Hermelin. Harriet minns mycket väl såväl föräldrar som barn i familjen. Herrgården ligger vid sjön Noen i närheten av Hullaryd. Harriet minns när handlaren försökte sälja en vacker hemmagjord byrå till henne, men den fanns det tyvärr varken pengar eller plats till.

Så kom Erland Säll in i bilden. År 1939 korsades Erlands och Harriets vägar på den sk Ungdomsborgen i Nässjö. Efter sedvanlig och tydlig framgångsrik uppvaktning, under vilken tid Erland även förkovrade sig inom järnvägsmanayrket blev det bröllop.

Erland och hans Harriet gifte sig den 22 april 1943. Bröllopsmiddagen intogs hos Harriets föräldrar Helmie och Erik i deras bostad på Lövåsgatan 29 i Nässjö.

Den första tiden efter bröllopet bodde det nygifta paret i Nässjö, närmare bestämt på Norrhagagatan. Därefter gick flyttlasset till Långgatan, och år 1945 flyttade de till Aneby. Lars-Åke hade fötts den 16 maj 1944, så till Aneby kom tre personer. Ankomsten av övriga barn, sonen Ingemar och dotterna Gunilla skildras ovan i personbeskrivningen över Erland, detaljrikt som alltid när det gäller Erland, och den upprepas inte här. Omsorgen om barn, som är omvittnad och som bestyrks bl a av bilder från lägerverksamhet vid xxx överflyttades nu i första hand till den egna barnaskaran.

Harriets intresse för barnens rätt fick hon dock visst utlopp för även under en period i politikens värld. Uppdragen avsåg då barnavårdsnämnd och skolstyrelse, men som för alla flerbarnsmammor räckte tiden naturligtvis inte till.

Harriets samhällsengagemang visade sig ju också genom hennes aktiva kyrkliga liv. Hon var ju i praktiken född in i Frälsningsarmén, och många bilder vittnar om ett aktivt medlemskap. Även i Erlands familj fanns frikyrkliga traditioner, här dock inom Svenska Missionsförbundet. Erland anslöt sig dock till Frälsningsarmén.

Under 1950-talet var dock den kyrkliga aktiviteten låg såväl hos Erland som Harriet. Man kan förstå att kraven på dem som nyblivna föräldrar var stora. I stället var det barnen som under en period, då de blivit tillräckligt stora fick representera familjen, då i Frälsningsarméns ungdomsverksamhet. Ingemar som vargunge och Gunilla som solstråle, senare juniorsoldat var tydligen mycket aktiva. Musiken hade också sin givna plats och Gunilla fortbildade sig i tamburinspel vid läger i Dalarö. I detta sammanhang uppmärksammades också hennes sångförmåga och hon sjöng solo på

den årliga konferensen, antagligen i Kungl Tennishallen. Därefter följde många scout- och juniorläger.

Föräldrarnas, och då särskilt Harriets samhällsintresse kom då att inriktas på organisationerna RIA och Vita Bandet. (Programförklaring RIA: ”*Hela Människan är en del av Svenska kyrkans och de traditionella frikyrkornas sociala arbete. Vi vill ge stöd till människor som befinner sig i en utsatt situation och vill vara en resurs, både operativt och förebyggande. Hela Människans lokala arbete bedrivs av självständiga enheter på uppdrag av församlingar och finns på ett hundratal orter. Det lokala arbetet går ofta under namnet Ria.*”)

Vita bandet, är närmast att definiera som en svensk ekumenisk kvinno- och nykterhetsorganisation.)

Så småningom återupptogs den kyrkliga verksamheten och höjdpunkten var onekligen Erlands insats som styrelsemedlem i Missionsförbundet under den tid den nya kyrkan byggdes i Nässjö. Harriets delaktighet som ”hemmaansvarig” lär inte ha varit mindre.

Mycket av det som hänt i Harriets liv redovisas (med minutiös noggrannhet) i personbeskrivning över Erland ovan. Det är ingen överdrift att påstå att han är ett lättintervjuat objekt. Nåja, Tack för det, mängder av anekdoter och historier skulle ha saknats utan Erlands formidabla komihåg i kombination med hans berättarglädje.

Jag frågade därför hustrun Gunilla vad hos såg speciellt hos sin mamma (nu bortser vi från hennes ideella verksamhet). Gunilla funderade och föreslog Humor, God Mat och Kort Stubin. Personligen kan jag instämma till fullo i begreppen humor och god mat, även om hennes förlamning drabbat henne redan innan vi träffades. När det gällde humorn erinrade jag mig några episoder som hon berättade i en annan intervju. Vi lyssnar till hennes egna ord:

Harriet berättar om den unga flickan i Arboga som var en i gänget ända tills hon fick plats på kontoret på bruket. Då blev hon en helt annan mallig ung dam vilket irriterade Harriet. När den unga flickan cyklade förbi ropade Harriet: "Hej Du gamla primadonna, har Du skit mellan tårna?".

En annan händelse som Harriet muntert berättade var när hon var ute och gick i allén i Arboga och antagligen såg någon som var värd att titta på. Hon glömde träden och bomp, så gick hon rakt in i ett ! "Det är nog därför jag stannat i huvet" säger Harriet. Vi fortsätter i Arboga hos Harriet. Strax intill föräldrahemmet Fredriksborg låg ett bryggeri. Där låg gubbar ofta fulla i dikena efter alltför stor ölkonsumtion. En av de anställda på glas bruket var också mycket törstig och "firade" alltsom oftast. En dag då han åter uteblivit från arbetet gick två av hans arbetskamrater hem till honom och fann honom tämligen beskänkt och djupt sovande. För att spela honom ett spratt smetade de två kamraterna in hans ansikte med svart skokräm. Tillbaka till bruket tillfrågades de av direktören hur det var med den "sjuke". De menade att det var nog bäst att direktören själv besökte honom. Väl där utbrast han vid åsynen av **mannen "Människa, hur ser Ni ut?"**. Han svarade att **"Där ser man vad sjukdomen kan göra !"** Vid detta glasbruk blåstes huvudsakligen buteljer, och då i första hand ölflaskor. Emil (Harriets morbror) lär ha sagt när han var liten att **"Pappa blåser kateller så att vi ska ha mat och kläder"**. Harriets

förlamning efter en hjärnblödning var naturligtvis nedbrytande på den övriga konditionen och fysiken. Till slut ökade även besvären med hennes astma. Erland och Harriet flyttade till lägenhet i ett av ”höghusen” på xxxgatan, som man ansåg var väl anpassad till Harriets besvär.

Hennes sjukdom tog dock alltmer av hennes krafter och hon avled den 19/1 1997. Till hennes begravning fredagen den 31 januari valde Gunilla och jag musiken. Akten avslutades med det stycke jag hört min far spela ett oräkneligt antal gånger men som för mig alltid förenar sorgen med hopp, nämligen Händels ”Largo”. Det var en värdig avslutning på en värdig livsgärning.

ERIK PERNANDER 1898 – 1972
HELMY NYQVIST 1901 – 1984

Erik Pernander

2:3 Erik Pernander (Gunillas morfar)
2:4 Helmi Nyqvist (Gunillad mormor)

Födelseort: Erik: Nora Bergsförsamling
Helmi: Arboga

Trots att Erik Pernander (Persson) allmänt uppgivits som en generös och uppriktig man har han varit synnerligen besvärlig sett ur en släktforskares synvinkel.

Om han kände skam eller inte för sin härkomst kan man naturligtvis inte bedöma, men uppenbarligen slog han alltid bort alla frågor med det synnerligen orimliga påståendet att folk, (hustru m fl) ville veta bara för att kunna ärva. Sanningen är nog att det inte fanns så mycket i dödsboet efter hans mor.

Trots hans ovilja kan man finna en hel del i handlingarna. Tyvärr ligger det mesta som hänt honom efter de traditionella kyrkböckernas tid, men med spridda uppgifter från andra håll, inte minst från det släktkrönika Rune Ljungberg upprättade 1988, kan åtskilliga sakuppgifter klarläggas.

Vi ansluter till den berättelse om Petter Olsson, som redovisas nedan. Visserligen blir ordningen en smula bakvänd, men jag tror det fungerar i alla fall. Uppsatserna kan nog läsas i valfri ordning.

Petter Olsson och hans hustru Charlotta Nilsson fick år 1866 den (oäkta) dottern Anna Christina Persdotter. Anna Christina föder 1866 "oäkta" dottern Hilma Maria. Anna Christina gifter sig senare med Jakob Persson.

Vi går händelserna en smula i förväg och konstaterar att Hilma Maria tillsammans med en man vid namn Ljungberg, (förnamn okänt enligt John Ljungvall), fick 1889-03-22 sonen Karl Eskil. Efter att ha fött tvillingarna Anna och Maja 1893-11-05 och Erik 1898-09-03, föddes John 1907-06-14 med fader Hjalmar Ljungvall.

I John Ljungvalls utredning anges att Hilma fick ytterligare ett barn före äktenskapet med Jakob Persson, men att det inte kunnat verifieras. I husförhörslängd Nora Bergsförsamling AI:16E redovisas Anna Christinas dotter Karolina, född 1871-01-08, död 1871-01-28, alltså 20 dagar gammal. Hon är då Hilmas syster/halvsyster.

Någon far till Anna, Maja och Erik dyker alltså aldrig upp, i vart fall inte officiellt, däremot uppger Rune Ljungberg att Hilma berättat för hans farbror John att Jakob Persson var far även till henne.

Var föddes då Erik Persson, som senare tog namnet Pernander? Enligt Sveriges dödbok föddes han i Nora Bergsförsamling 3/9 1898. Enligt Rune Ljungbergs utredning föddes Erik när modern Hilma bodde på "Amalia Kilbergs gård" på Svartälvsgränd. Vid sökning i dator visar det sig att det finns endast en Svartälvsgränd i Sverige, nämligen i Nora. Uppgiften betraktas därför som helt trovärdig.

Om hans uppväxt vet vi inte så mycket. Han började sin arbetsbana vid telegrafverket i Örebro år 1915, en arbetsgivare han skulle bli trogen hela sin karriär. Hans arbete bestod till stor del av lenjearbeten på de stora rikskablar som lades under denna period. Detta förde honom förts till Arboga och sedan år 1929 till Nässjö.

Under sin tjänstgöring i Arboga kan vi på goda grunder anta att han träffade sin tillkommande hustru Helmi.

Helmi Nyquist hade en helat annorlunda uppväxtmiljö. Fadern Carl Hjalmar Nyquist föddes den 21 aug 1865 och var liksom sin far Jan Fredrik Nyquist glasblåsare. Hans resor och uppväxt framgår av särskild personbeskrivning nedan.

Liksom hustrun, Elin Rebecca och svärföräldrarna Carl Anders och Sara Sophia var Helmi medlem i Frälsningsarmén. Om detta vittnar ett flertal gamla fotografier. Carl Hjalmar hade fört ett omväxlande liv tillsammans med sin far och fått följa honom på åtskilliga utlandsresor. Nu hade han efter ett tidigare äktenskap, om vilket berättas nedan, "stadgat" sig i Arboga. Helmi föddes den 25/8 1901 i Arboga Stadsförsamling, förmodligen i det hus på Nygatan 6, som finns på bevarade bilder. (Hjalmars och Elin Rebeckas affär "*Hj Nyqvists Manufaktur och Kortvaruaffär*" låg på samma gata, nr 15.)

Hur och var de träffades är inte känt. Att de skilda uppväxtmiljöerna inte förhindrade ett långt och lyckligt äktenskap får väl efter vad som berättats om paret anses bevisat. Mer om detta senare.

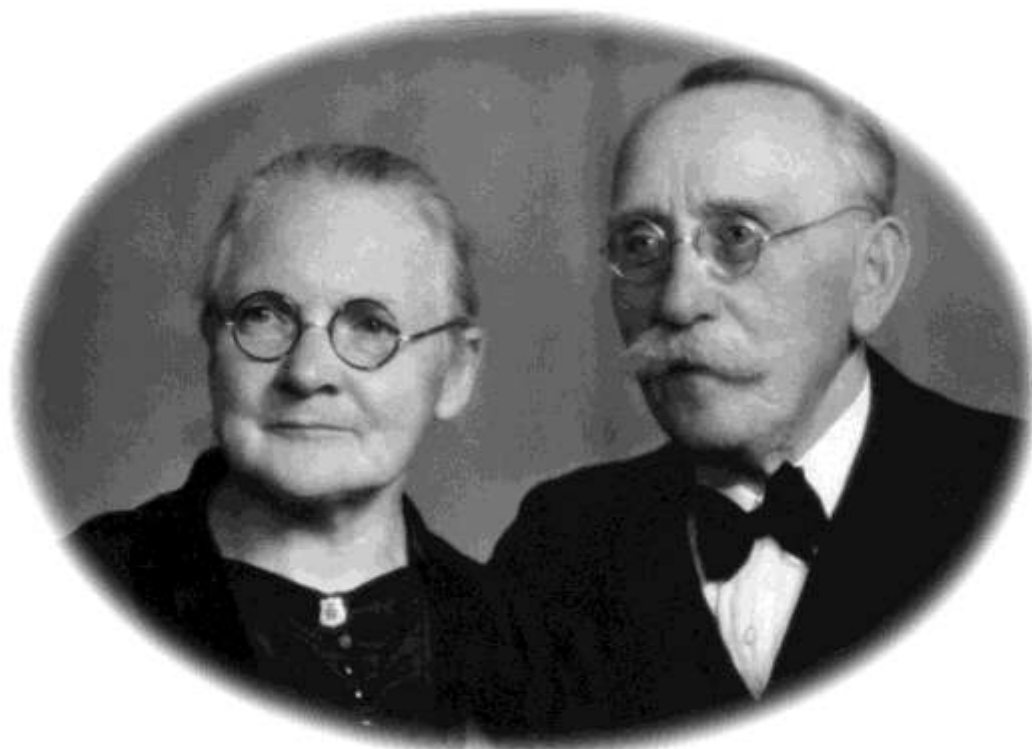
Modern, Hilma Matilda Persson avled den 3 juli 1937, boende i Christineberg strax utanför Nora. I dödsannonsen antecknas som anhöriga barnen och barnbarnen samt Hjalmar Ljungvall. Vid detta tillfälle samlades släkten vid torpet vid Bondborn, beläget vis Fåsjöns södra del, strax norr om Nora. Detta torp, beläget under gods som tillhört släkten Nissvandt (Lennart Bernadottes hustru), brukades av Erik Pernanders syster Maja Persson och hennes make. På bevarad bild finns ett tjugotal av släktingarna samlade, bland dem Harriet och Erik Pernander, Maja Persson, Eskil Ljungberg och John Ljungvall.

Väl etablerade i Nässjö, tog Erik Pernander allt större del av sin tid i anspråk för politiska och fackliga uppgifter. Ur artikel i samband med hans 50-årsdag citeras:

"Ända sedan ungdomen har morgondagens jubilar varit intresserad för den fackliga och politiska arbetarrörelsen. Redan i unga år anslöt han sig till den socialdemokratiska ungdomsrörelsen. Naturligt är att hans kunnighet och intresse tagits i anspråk för fackligt värv i Nässjö. Han är sålunda ordförande i Sv Telegraf- och Telefonmannaförbundets avdelning 110, vice ordförande i Nässjö FCO och har tidigare tillhört sin fackorganisations distriktsstyrelse. Han är även en mycket intresserad medlem i Nässjö arbetarkommun och i folkets-husföreningen vars styrelse han tillhör. Han är även intresserad kooperatör och är ordförande i medlemsrådet för Handskerydsdistriktet. Dessutom är han medlem i Nässjö stads trafikberedning."

Erik erhöll medalj "För långvarig och trogen tjänst". Medaljen delades ut i Lövhult 1953. Han hade då tjänstgjort inom det vi senare kallade televerket i närmare 40 år.

CARL HJALMAR NYQUIST 1865 – 1955 **ELIN REBECKA NYKVIST 1875 - 1949**

HJALMAR och REBECKA

3:7 Carl Hjalmar Nyqvist, Gunillas mormorsfar

3:8 Elin Rebecka Nykvist, Gunillas mormorsmor

Carl Hjalmar, eller Hjalmar som han vanligtvis kallades, levde sannerligen ett omväxlande liv. Detta till stor del på grund av faderns reslust, eller var det kanske en nödvändighet för denne att flytta för att förkovra sig inom yrket. Han fadern, glasblåsaren Jan Fredrik Nyqvist föddes i Värmland, i Stavnäs församling den 10 januari 1837. Mamman, Ida Matilda Fröberg, härstammade däremot från Kalmar län, närmare bestämt i Hjorteds församling, där hon såg dagens ljus den 1 juli 1837. (Dessa båda vållade mig vid släktforskningen 1993-94 stora bekymmer att hitta, utifrån de vaga uppgifter som finns i kyrkböckerna. Tack vare internet, som nu (2007) fyllts på med åtskilligt material, kunde jag t o m söka i andra släktforskares resultat, och efter att ha funnit uppgift om deras födelsesocknar kunde jag helt oväntat men lika glädjande börja nysta i trådarna igen. Alla uppgifter har dock noga kontrollerats.)

Vi återgår till Hjalmar. Hans födelseort var Höganäs, där fadern arbetade, givetvis på glasbruket. Hjalmars födelse antecknas till den 21 augusti 1865. Vad han naturligtvis

inte visste då, var att hans liv skulle sträcka sig 90 år framåt, att han skulle gifta sig två gånger, få sammanlagt sex barn och efter ett kringflackande liv som glasblåsare hamna i Arboga som handlare och gårdfarihandlare och som en framstående medlem av Frälsningsarmén.

Vi tar det från början. Källorna är här kyrkböcker, en inspelad (och nedtecknad) intervju med Gunillas mamma Harriet, en tidig släktutredning utförd av John Ljungvall och de minnesrunor som publicerades i Arboga efter Hjalmar och Rebeckas död.

I husförhörslängd för Höganäs 1862-1866 antecknas syskonen Emil, Ernst och Hjalmar boende med föräldrarna vid "Södra Sandflyget". I därpå följande husförhörslängd 1866-1871, nu boende "Tjörred No 3" har barnaskaran utökats med Frida. I den privata släktutredningen uppges att också ett femte syskon, Gustaf, fötts 1867 och avlidit samma år. Fadern glasblåsaren Jan Fredrik med familj flyttar den 20/6 1870 till Brome i "Maristads län".

Tills vidare (forskning pågår) tappar vi bort Hjalmar. I en senare husförhörslängd, nu från Höganäs Stadsförsamling antecknas: *Glasblåsaren Carl Hjalmar Nyqvist 65 21/8. Infl från Mustasaari Finland 90 22/8, att 71. Hinderslöshetsbet. Se bet. I infl.beviset står ang föd.orten "född uti Sverige å Höganäs". Se L B 91 No 23.*"

Av husförhörslängden framgår också att han gifter sig 1891 den 14 november med Tilda Maria Karlsson, född i Stafnäs och att första barnet Helge Ture Daniel föddes den 28/april 1893 och dog samma år den 15 augusti. Tilda Maria var dotter till en glasblåsare i "Wermland Stafnäs". Detta var inte så underligt eftersom Stafnäs var Hjalmar's fars födelse- och uppväxtsocken.

Att glasblåsarna var ett resande släkte framgår också av anteckningen att Tilda Maria och hennes far återkommit från England 1889.

Olyckorna fortsätter dock för Hjalmar. År 1895 föds son nr 2, Ture Helge Daniel, men såväl denne som hustrun Tilda Maria avlider året därpå dvs 1896. Enligt Harriet var det den sk lungsoten som var dödsorsak. Hon konstaterar också att den första familjen blev utplånad. Av såväl den privata utredningen som av samtalet med Harriet framgår att den äldre brodern Emil skadats till döds av ett knivhugg vid något bråk i Uppsala, direkt efter hemkomsten från Finland.

Hjalmar's uppväxt redovisas i minnesruna med följande text: *"Efter skolgång i Sigtuna lärde Nyqvist till glasblåsare vid Kungälf's glasbruk och praktiserade sedan yrket utomlands bl a i Skottland, Norge och Finland innan han kom till glasbruket i Arboga."* Av samtalet med Harriet framgår att resan till Finland sannolikt även omfattat Ryssland.

Harriet nämner att Hjalmar ofta använde uttrycket "Ni ska akta er för ryssrackarn !"

Hjalmar börjar ett nytt liv i och med giftermålet med Elin Rebecka Nykvist den 5 april 1897. Ögonen hade farit illa av arbetet vid glasugnarna och läkare hade rått honom att vara ute i friska luften. Han och Rebecka öppnade Nyqvist's manufaktur i Arboga. Rebecka och dottern Helmi arbetade i affären medan Hjalmar lastade en kärra och drog ut på landsbygden som gårdfarihandlare.

Barnen kom i form av Emil (1898), Herbert (1899), Helmi (1901) och Märta (1903). Olyckan drabbade dock senare Märta's förste man Bror, som drunknade. Hon gifte sig senare med Axel Borgbrink. Emil blev militär liksom Herbert (flaggrustmästare vid kustartilleriet i Vaxholm). Helmi's öden och äventyr lär framgå av annan skildring i denna uppsats. Barnen föddes i huset vid Nygatan 6. Hjalmar förvärvade sedan huset, betecknat "Fredriksborg" och sysslade en hel del med trädgårdsarbete.

Hjalmar lär enligt Harriet ha sammanfattat tiden på följande sätt: *"Jag var en glad skojare, men så kom jag till Arboga och fick tag på ett redigt fruntimmer, och så blev jag frälst och se'n blev jag redig"*.

I Arboga drevs någon tid även ett café där brödet bakades av Rebecka. Cafét var särskilt populärt de dagar hon bakat "flottkransar" (munkar).

Hjalmar och Rebeckas verkar ha levt ett lugnt liv i Arboga. Deras roll inom Frälsningsarmén verkar ha vuxit och Hjalmar innehade under många år uppdraget som skattmästare. Vid hög ålder drabbades han av någon form av förvirring och Harriet och Erland berättar om när han i ilska över en tjugit rumskamrat slet loss ett värmeelement. Normalt var han dock synnerligen vänlig och balanserad enligt Harriet.

Rebecka avled den 8 april 1949. Av minnesrunan framgår att hon varit soldat sedan 1890. I begravningsceremonin ingick bl a procession genom Arboga med fanor och musikkår. Hennes dödsannons innehöll följande vers:

Stilla och varligt av änglar
 Du burits
 Upp till Guds boningar sköna
 Och där
 Skild från all jordlivets strid
 Du nu vilar
 Bärgad för evigt hos Frälsaren kär.

Hjalmar avled den 12 juli 1955. I dödsannonsen skrivs:

Gyllne stad med pärlportar
 Döden Dig ej når
 Jordens sorger ej Dig hinna
 Hur till Dig jag trår.

Vid båda jordfästningarna talade svärsonen Erik Pernander.

JAN FREDRIK NYQUIST 1837 – IDA MATHILDA FRÖBERG 1837 –

4:13 Jan Fredrik Nyquist, Gunillas mormors farfar.

4:14 Ida Mathilda Fröberg, Gunillas mormors farmor.

Födelseort:

Jan Fredrik Stavnäs, Värmland

Ida Mathilda Hjorted, Småland (Kalmar län)

Detta par är ett av de där släktgrenarna förenas. Min undersökning av släktleden började i Värmlandsdelen med Jan Fredriks egna färder och alla hans anfäder. Resultatet blev, även om inte släktlinjen via familjen Aldrin räknas in (se särskild bilaga) mycket bra. Som fragår av tabell och av div notiser nedan kunde ett relativt stort antal personer identifieras med tämligen stor noggrannhet.

Redan förskningen om Erlands anor stötte på svårigheter med prästernas motsträviga förande av kyrkböcker och samma sak kunde tyvärr märkas på Kalmardelen av vårt kära Småland. Med sent upprättade och svårt slitna böcker oftast utan register och mycket ofta med saknade födelseattester kunde Ida Mathildas släkt endast med svårighet följas några få generationer tillbaka.

Vi klagar dock inte mera över detta utan redovisar något om detta par. Som traditionen kräver börjar vi med damen, d v s Ida Mathilda. Hennes öde har, bortsett från den del av hennes liv som utspelar sig utanför Sverige, med stor envishet trots allt kunnat klarläggas. Hon ger en bild av hur livet kunde te sig för en familj som närmast kan betecknas som statare.

Hennes liv kan i korthet sammanfattas på följande sätt:

1. Föds den 1/7 1837 i Lebo i Hjorteds socken Kalmar län av föräldrarna Adolf Fröberg och Stina Cajsa Gudmundsdotter. (Min första kontakt med kyrkböckerna var här en födelsebok som var totalt oläslig, i princip en enda bläckfläck.)
2. Flyttar år 1839 vid två års ålder med familjen till Reutersbo Tegelbruk i Säterbo socken, numera Västmanlands län.
3. Flyttar samma år till Herrgården i Ängsö socken. Fadern uppges här och en tid framöver som "jägare".
4. Flyttar till annan plats under Herrgården.
5. Flyttar 1840 till Stora Stenserum i Hallingebergs socken. Vi är nu tillbaka i Kalmar län.
6. Flyttar 1841 till Mjölstorp i Hallingetorps socken.
7. Flyttar 1842 till Tofverum i Locknevi socken. Här stannar familjen en tid.
8. Stina Cajsa Gudmundsdotter, Ida Mathildas mor avlider 1847-05-03 av "Nervfeber". Begravs av någon anledning i Blackstads kyrka.

9. Fadern Adolf Fröberg döms vid Tjust Härads Sommaring 1849 till böter och "Uppenbar Kyrkoplikt" för första resan stöld. Familjen redovisas nu i husförhörslängd under rubriken "På socknen skattskrifne".
10. Ida Mathilda flyttar (ensam) år 1852 till torpet Sofielund i Hallingebergs socken.
11. Hon flyttar samma år vidare till Rispetorp i samma socken.
12. Flyttar år 1855 till "Norra Qvarteret No 28" i Vimmerby. Fadern avlider samma år kvarboende i Locknevi av "Feber" 48 år gammal.
13. Flyttar år 1856 till Herrtorp i Pelarne socken.
14. Flyttar år 1858 till Simondebo, Wenzelholms glasbruk i Rumskulla socken. Här gör vi en paus i redovisningen eftersom hon här träffar en glasblåsare vid namn Jan Fredrik Nyquist. Som för tillfället sista punkt redovisas
15. Vigsel mellan Jag Fredrik och Ida Mathilda den 3 maj 1860.

Fram till giftermålet vid 23 års ålder har Ida Mathilda ensam eller med familjen bott på sammanlagt 12 platser. Det skulle bli några till, men då tillsammans med sin nya familj. Vi lämnar för tillfället Ida Mathilda och Småland för att bege oss upp i de Värmländska skogarna med alla sina bruk och smedjor.

I Stavnäs socken, i gården Svanikeboda föds den 1 oktober 1837, alltså samma år som Ida Mathilda nere i Småland, Jan Fredrik av föräldrarna Johannes Nyquist och Maria Jansdotter. Kyrkans regler är till för att följas och Jan Fredrik anges som "oäkta", vilket innebär okänd fader eller född utom äktenskapet. Skälet denna gång var att av tre obligatoriska lysningar hade föräldrarna bara avverkat två. Jan Fredrik hade alltså inte lyckats invänta det regelrätta bröllopet. Detta ägde dock rum den 18 nov samma år. Vigseln förrättades av prästen N Lorentzon. Därmed var allt frid och fröjd och Jan Fredriks beteckning "oäkta" angavs aldrig mer i böckerna.

Så många anteckningar blev det nu inte om Jan Fredrik. Redan år 1839 antecknas i husförhörslängd "Norrige 39". Jag har för närvarande ingen erfarenhet av släktforskning i övriga nordiska länder, men det kanske kommer.

Nåväl. Jan Fredrik dyker upp igen tillsammans med föräldrar och de i Norge födda syskonen Frans August, Hilda Gustava och Andriette Lovise i Wenzelholms glasbruk i Rumskulla med anteckningen "fr Norrige 49". Familjen kom alltså direkt till Rumskulla från sin 10-åriga tid i Norge. Om man stannat i Norge hela tiden eller om resan haft andra mål är inte känt.

Nu bildar Ida Mathilda och Jan Fredrik egen familj. Resandet fortsätter. Första resmålet är Finland. Avresa sker den 19 juli 1861. Med på resan är nu parets första barn, sonen Johan Emil, född den 2 augusti 1860. (Det var tydligen bråttom som det heter med bröllopet i maj samma år). Hur man reser är inte känt, men det var med all säkerhet primitiva fortskaffningsmedel som anlätades.

År 1862 återkom familjen från Finland. Man anlände den 28 oktober till Surte glasbruk i Nödinge socken, men fortsatte därifrån den 16 augusti 1864 till Höganäs. I Surte föddes 1863 sonen Ernst August och i Höganäs sönerna Carl Hjalmar 1865 och Gustaf Fredrik Theodor 1867. Till slut kom en dotter, Frida Maria Cornelia år 1869.

Med detta återkom tydligen reslusten och den 20 juni 1870 avreste familjen till Finland. Båda makarna var nu 33 år gamla. Uppenbarligen återkom man inte mer än tillfälligtvis till Sverige. Jan Fredrik uppges ha avlidit i Mustasaari år 1898. Innan

dess hade Ida Mathilda avlidit redan år 1872, dvs redan två år efter ankomsten till Finland. Enligt en tidigare utredning av John Ljungberg, vilken dock visat sig innehålla ett antal felaktigheter (p g a dålig tillgång till källor) gifte sig Jan Fredrik en andra gång nu med Karolina Ströberg, från Gadderås, född 1845. Gadderås glasbruk ligger i Madesjö socken och denna Karolina har sökts med olika metoder, hittills dock utan resultat. Den intressantaste frågan är naturligtvis om Jan Fredrik och Ida Mathilda fick flera barn under sin vistelse i Finland. Sannolikt är så inte fallet. Om uppgiften om Mustasaari är korrekt kan kanske bekräftas någon gång. Vi får väl se.

PER OLSSON

5:23 Per Olsson, Gunillas morfars mormors far

Födelseort: Lilla Damsjötorp, Järnboås, Nora.

Torparen Olof Ersson suckade. Visserligen var barn en Guds gåva, men nu när hans hustru just fött deras sjätte barn, blev det förstås ytterligare en mun att mätta.

Det var nu den 12 januari 1821. Vinterkylan bet kanske omkring sig i torpet Lilla Damsjötorp i Järnboås socken och Nora och Hjulsjö bergslags härad, det vi idag kallar Nora kommun.

Nu fanns på torpet Olof, hans hustru Catharina som denna dag nedkommit med en son, deras fem tidigare barn Anna, Catharina, Stina, Maria och Eric. Dessutom bodde här Catharinas mor Christina, som nu närmade sig 68-årsdagen.

Att ha fem barn var kanske inte så ovanligt. Paret Olof och Catharina hade dock lyckats med detta trots att de bara varit gifta i fem år. Vid vigseln år 1816 var Catharina gravid och skulle inom två månader föda deras andra barn, som liksom sin mor fick namnet Catharina. Det första barnet, dottern Stina hade fötts redan före äktenskapet, vilket fått prästen att för hustrun Catharina sirligt anteckna i husförhörslängden "Lägrad". Denna anteckning som ett konstaterande av ett brott mot kyrkans lagar skulle sedan följa henne livet ut. Även om någon anteckning som brukligt var inte gjorts för mannen, d v s Olof fick han naturligtvis åtminstone till en del dela skammen med sin hustru.

Nog fanns det skäl att sucka alltid.

Dopet skedde två dagar senare. Sonen döptes den 14 januari och som dopvittnen framträdde bergsmannen Erik Nilsson och hans hustru Stina Andersdotter samt

drängen Jan Abrahamsson och pigan Anna Lisa Andersdotter, alla från Gammelhyttan, som låg inte långt ifrån torpet. Sonen gavs nu namnet Per, men skulle senare oftast kallas Petter. Sannolikt skedde dopet i Järnboås kyrka. Kyrkan var gammal, byggd redan under mitten av 1600-talet. Korsarmarna var dock tillbyggda. Detta arbete avslutades år 1795. Endast två år innan Per eller Petter döptes hade kyrktornet fått sin slutliga utformning.

Efter överståndet dopkalas gick livet vidare. Antagligen arbetade fadern med bergsbruk som så många andra och försökte samtidigt få torpet att avkasta tillräckligt för att mätta alla munnar.

Om fadern Olof suckat tidigare med tanke på sin försörjningsbörda fick han antagligen tillfälle att beklaga sig flera gånger, men han och hans hustru kanske i stället såg barnen som en gåva och gladdes åt deras ankomst. Vi vet ju inte.

I alla fall kom barn nr sju, Olof år 1822. Året därpå kom nr åtta, Ulla, som dock dog samma år.

Barn nr nio, Carl, föddes 1824, Anders år 1826 och Hans år 1827. Det tolfte barnet, Israel föddes år 1829. Hans dog år 1828 vid endast ett års ålder, men när nästa son föddes år 1829 fick även han namnet Hans.

Nu började de äldsta barnen flytta ut. Kanske tyckte föräldrarna att det då fanns plats för fler? Nu kom nämligen en dotter, Maja Greta. År 1833 avslutades barnafödandet med sonen Daniel. Detta var Olof och Catharinas femtonde barn. Dessa barn hade fötts inom en tid av mindre än tjugo år. Det kan med andra ord inte ha varit många tysta stunder på torpet.

Tiden var orolig, trots att de många och långa krigen nu äntligen upphört. Men andra farsoter och faror hotade. År 1834, när Petter var 13 år kom det första kolerafallet i Göteborg. Sjukdomen var väntad och i Göteborg fanns redan sjukhus, sjukvårdare och kyrkogårdar klara när epidemin bröt ut. Den spred sig snabbt över landet och i september månad samma år drabbade den med full kraft Stockholm. Under bara denna månad dog över 3.000 personer i staden. Hur drabbade Bergslagstrakterna blev har inte undersökts, men de undgick inte farsoten.

Petter klarade sig dock. Vad han sysslade med under sin uppväxttid finns inga anteckningar om. Huruvida han gick i skola är inte klart. År 1842 kom den allmänna skolstadgan som föreskrev byggande av skolhus i alla socknar. Då Petter växte upp före denna tid bestod den högst eventuella skolgången endera av moderns undervisning medan hon sysslade i hemmet eller av något ambulerande fattighjon eller avskedad soldat som nödtorftigt kunde lära ut den enklaste läsning och räkning. Den litteratur som fanns tillgänglig för läsövning var bibel och psalmbok.

När Petter var nitton år gammal flyttade han ut från torpet. Det var kanske tur, för nu blev det snart barnskrik i huset igen. Hans äldre syster Stina födde år 1841 en dotter som antecknades som "oäkta". System Catharina födde år 1844 två tvillingflickor, som också de var "oäkta" eftersom hon var ogift. I likhet med sin mor som ju också hette Catharina fick flickorna genast anteckningen "Lägrad" på sig i kyrkböckerna. Man kan bara med sorg tänka på de oförrätter de båda flickorna utsattes för vid sina kyrktagningar som då föregicks av s k "skriftning" då prästen oftast i fördömande

ordalag sade sin mening om dessa syndare. Det fanns visserligen präster med ett förlåtande sinne, men tyvärr var väl de inte den vanligare "sorten". Dessa skriftningar hölls oftast direkt före högmässan och skedde i sakristian. Ofta hölls dörren öppen, så att församlingen som samlades till gudstjänst kunde höra varje ord.

Vi följer nu Petters öden. Innan vi lämnar hans stora familj måste vi dock konstatera att alla de tre "oäkta" små barnen dog i späda ålder. Det kom dock snart "nya" barnbarn i huset. Livet gick vidare.

Petter har nu flyttat till Nyhyttan. Han stannar här en kortare tid men träffar här en Noraflicka vid namn Charlotta Nilsson. Hon är lika gammal som Petter. Hon har också nyligen flyttat hemifrån och efter några års piggtjänst bl a i "Carlskoga" kommer hon åter till Nora.

Petter och Charlotta bestämmer sig för varandra. Första lysningen läses upp i Nora kyrka den 22 september 1844 och vigseln som förrättas av Karlsson, sannolikt komminister i församlingen, sker den 27 oktober. Som giftoman, som lämnar sitt tillstånd för Charlotta att gifta sig antecknas Anders Ersson från Westgöthyttan. Giftomannens uppgift var att föra talan för bruden. Under denna tid var den såväl den ogifta som gifta kvinnan omyndig. Endast i de fall kvinnan var efterlevande maka d v s änka hade hon rätt att föra sin talan.

Samma år flyttar Petter och Charlotta ut från Järnboås socken. Nu reser man närmare Nora. Westgöthyttan blir deras första uppehållsort. Samma år fortsätter det unga paret till Latorp, där unga fru Charlottas mor bor. Modern Greta hade tidigt blivit änka och var nu omgift.

Hos sin svärmor och hennes make stannar Petter med maka i två år. Här föddes deras förstfödda, som var sonen Per Erik. Föräldrarna fick dock pröva på livets svåra villkor när sonen dog endast sex dagar gammal.

Snart kom dock en dotter som i dopet fick namnet Anna Stina, men senare alltid kallades Anna Christina.

Av någon anledning flyttade familjen sedan tillbaka till Westgöthyttan. År 1846 var man åter på denna plats.

Här kom vistelsen att bli lång. Sannolikt flyttade man dock mellan olika torp under Westgöthyttan.

År 1850 föddes parets tredje barn Erik. Sorgen skulle dock åter besöka familjen då han avled vid tre års ålder. Anna Christina var nu det enda barnet i livet och några fler barn skulle Petter och Charlotta inte få.

Det kan kanske vara dags att berätta litet om livet i bygderna på denna tid. 1850-talet präglades, trots fattigdom och elände av en bestämd optimism inför framtiden. Arbetarklassen som tidigare hållits nere av överheten började nu tänka friare och ett av tecknen på protester mot det bestående var den framväxande väckelserörelsen. Statskyrkan hade genom ett så kallat konventikelplakat förbjudit alla religiösa sammankomster utanför kyrkan. Detta trotsades nu allt mera och bla växte den som så småningom skulle bli evangeliska fosterlandsstiftelsen fram. All religionsutövning

motarbetades av kyrkan, men år 1855 byggdes landets första missionshus, vilket skedde i Riseberga., sydväst om Örebro, och alltså i Närke. Fem år senare upphävdes förbudet vilket gav upphov till ett flertal samfund, av vilka flera finns kvar än idag.

Barnafödandet övertas nu av dottern Anna Christina. Petter och Charlotta blir morfar och mormor den första gången år 1866 då Anna Christina föder dottern Hilma Mathilda. Någon fader uppges inte och även detta barn betraktas som "oäkta". Om detta berättar Rune Ljungberg:

"Året var 1865. Skomak Petter Olsson i Mossatorp sitter vid sin skomakarebänk i ett hörn av det lilla köket och funderar. Han har munnen full av pligg. Hammaren låg stilla i hans knä på hans slitna förskinn.

Han sitter och grubblar på sin dotter Anna Christina. Hon hade kommit hem för några dagar sedan och berättat att hon var med barn. Hon ville inte berätta vem som var far till barnet.

Han tog ur pliggen ur munnen. Den hade svällt av saliven, då han hade glömt bort den. Han lade den tillbaka i pligglådan medan han satt och lyssnade på sin hustru och dotter som stod och pratade borta vid spisen.

Hur skulle det nu bli framöver ? Han tyckte sig nästan höra grannarnas kommentarer. Jaså, dotra di ska få en unge, vet ho vem som ä far åt'en ? Han ryste vid blotta tanken. Han kunde inte koncentrera sig på sitt skomakeri. Hammaren låg fortfarande stilla i hans knä.

Så kommer hans hustru och lägger handen på hans axel och säger. Anna Christina får väl vara hemma här tills barnet blivit så stort att vi kan ha det själva. Blir det en pojk får du ju någon som kan överta din skomakarbänk.

Tanken på att han kanhända skulle få någon att lära upp i sitt yrke lättade hans sinne och han tog en näve pligg i munnen igen och fortsatte med sitt arbete. Han blev nästan glad över hustruns beslut.

Den närmaste tiden gick ungefär som vanligt. Anna Christina hade börjat sy och sticka till den lille och Petter hade börjat så smått ute i vedboden att snickra på en vaggga så att den skulle bli färdig i tid.

Våren var ovanligt sen detta år men i slutet av maj började sommaren komma. Allt var nu färdigt att ta emot den lilla. Vaggan stod putsad och fin bredvid Petters skomakarbänk och den 2 juni föddes den lilla som blev en flicka. En grannfru var med och hjälpte till vid födseln. Petter var nog lite besviken. Han hade ju önskat att det skulle bli en pojke som en gång skulle överta hans skomakarehammare.

Flickan fick namnet Hilma Maria.

Så gick några år. Hilma var en snäll och glad flicka och hennes mamma Anna Christina kunde på nytt ta plats som piga."

Familjen bor nu på torpet "Mossatorp". Fader Petter uppges nu som "Torpare och skomakare". Han försörjer sig alltmer på skomakeri.

Fem år senare är Anna Christina åter gravid, men fortfarande ogift. Ytterligare en "oäkting" är alltså att vänta på torpet.

Om detta skriver Rune Ljungberg vidare i sin uppteckning:

"På våren 1871 kom Anna Christina hem och berättade att hon var med barn igen. Nu blev Petter arg. Ännu en oäkting skulle födas vid Mossatorp. Hans hustru tyckte dock att Hilma behövde en lekkamrat, det var ju långt till grannarna. Petter lugnade sig snart. Drömmen om en pojke hade han ännu kvar.

Så kom den dagen den 8 juni 1871, när den lilla kom till världen. Det blev även nu en flicka, så liten och späd. Hon levde blott några månader."

Anna Christina gifte sig året därpå med Jacob Persson i Fogdhyttan. Hur länge de varit fästfolk och om han trots allt var fader till hennes barn vet vi inte. Detta kan givetvis inte uteslutas och är kanske ganska sannolikt.

Rune Ljungberg avslutar sin uppteckning:

"Den 2 nov 1872 blev det bröllop i Mossatorp. De fick sedan åtta barn inom sitt äktenskap.

De fick en liten lägenhet i en gruvkasern vid Humleberget vid Fogdhyttan. Nu hade Anna Christina fått ett eget hem och kunde ha Hilma hos sig, men för Hilma var Mossatorpet och morföräldrarna det käraste hon hade och hon sprang dit så ofta hon kunde. Mossatorpet blev för henne för all tid barndomshemmet."

Mossatorpet finns inte längre kvar.

Om Anna Christinas och Hilmas vidare öden berättas i annan uppsats. Vid vuxen ålder födde Hilma fyra barn, i vart fall var ett av dessa s k oäkta, d v s utan känd fader. Denne var Erik Persson, senare med efternamn Pernander, Gunillas morfar.

Petter och Charlotta, har nu sett sitt enda barn flytta ut från hemmet.

Petter lever kvar på torpet till den 23 maj 1908 då han, 87 år gammal avlider och begravs på kyrkogården i Nora.

KORTA NOTISER

4:15 **Carl Anders Larsson Nyquist**, Gunillas mormors morfar

4:16 **Sara Sophia Andersdotter**, Gunillas mormors mormor

Födelseorter: Gröndal, Götlunda, resp Bredmossen i Lillkyrka, båda Västmanland. Paret flyttar 1886 till Arboga.

Släktens första medlemmar i Frälsningsarmén är såvitt känt Carl Anders Nyquist och Sara Sofia Anderdotter (Gunillas mormors morfar och mormors mormor). Uppenbarligen hade man följt arméns utveckling för när dottern Märta Irenes föddes den 4/4 1882, skrev fadern Carl Anders till kyrkan i Götlunda: ”Att min hustru den 4 innevarande April framfött ett flickebarn, som vi uppkallat Märta Irenes har jag idag hos pastorsem-betet anmält, med förklaring att ej låta det döpas. Götlunda den 14 april 1882. C A Nyquist från Brotorp”: Skälet var att arméns medlemmar föredrog vuxendop. Medlemmarna döptes först i samband med konfirmationen. Denna ordning gällde även för Harriet som sannolikt döptes först sedan familjen flyttat till Nässjö.

Som frälsningssoldater följde sedan dottern Elin Rebecka (Märta Irenes syster) och hennes man Carl Hjalmar. I nästa generation kom Helmi Nyqvist, däremot inte hennes man Erik Pernander. Sista generationen frälsningssoldater i släkten (hittills) var Erland och Harriet, där dock engagemanget så småningom övergick till verksamhet och styrelseuppdrag i Missionskyrkan.

5:27 Adolf Fröberg, Gunillas mormors farmors far. Locknevi socken H-län (bland annat). Dömd till böter och uppenbar kyrkoplikt vid Tjusts Härads sommarting 1849.

5:32 Sara Welamsdotter, Gunillas mormors mormors mor.

Sara levde tillsammans med sin man Anders Petter Nilsson en stor del av sitt liv i Lillkyrka socken, Västmanland. Hennes födelseort var däremot Ludvika. Såväl hon som hennes mor och morföräldrar härstammade från Ludvika och utgör därmed Dala-linjen i släkten.

6:63 Welam Welamsson, Gunillas mormors mormors morfar.

Av framgår att detta är Sara Welamssons far. Han var ingen dalmas, utan född i Ramsberg, son till skräddaren Velam Ersson och Catharina Andersdotter. Han fick ett tragiskt slut.

I dödsattesten 1829 nr 33 skriver prästen. ”*Velam Velamsson från Nissbo, född 1794 25/8 i Ramsberg. Gift 1815 med efterlevande Stina Larsdotter. 3 barn som lefva, 1 goss, 2 flickor. Drunknad den 28 sept. 35 år. Begr 11 okt*”.

I dödboken, närmast efter Velam antecknas Anders Persson från Knutsbo som drunknad samma dag. Han var 28 år gammal och efterlämnade ett barn. Begravningen skedde samma dag som Velams. Uppenbarligen dog de båda i samma olycka.

8:195 Jonas Mogren, Gunillas mormors farfars farfars morfar.

Vi befinner oss i Selma Lagerlövs Värmland, vid Kolsätters bruk i Långseruds socken.

Jonas föddes 1735-01-16. Han gifte sig två gånger, i första äktenskapet med Britta Zachrisdotter, med vilken han fick dottern Sara (*Sjöhplmen 16 octobr. Mästersmeden Jonas Persson Moren och pigan Britta Zachrisdr. Morgongåfwa 10 lod silfver*). Andra äktenskapet ingicks med Ingeborg Jonasdotter (*1797 dec 31 förra hammar-*

smeds Mästaren Jonas Mogren och pig Ingeborg Jonasdotter wid Kålsätters Bruk wigda af com Svensson.)

Efter arbete vid Sjöhammaren och Älgå Bruk fortsatte han sitt arbete vid Kolsätters Bruk. Om Jonas berättas följande:

Jonas blev ålderman i Gunnarskogs Bergstinglag 1789. År 1805 tyckte man att Jonas började bli gammal, han var då 70 år. Bergstingslaget förordnade då om en tillsättning av en efterträdare, Jonas Larsson i Hult.

I Gunnarskogs Bergstingslags dombok av 1805 står det i § 8 följande; "*Hammar-smeds åldermannen Jonas Mogren, som i anseende till hög ålder och tilltagande bräcklighet, icke är i tillstånd att bestrida ålder- mannasyslan som vederbör och ärfodras, blef med sitt egit begifande ifrån densamma nu entledigad och förafskedad. Kommande dock att han med herr bruksegarens nu gifne ja och goda minne under sin lifstid få behålla en del av lönen*"

Som kuriosas kan nämnas att Jonas som f.d ålderman efter Bergstinglagets beslut fick behålla hälften av sin lön, 8 schilling banco för varje härd i distriktet. Den nya åldermannen, Hult, fick utifrån samma beslut alltså bara en halv lön under Mogrens återstående livstid. Det var väl inte många som trodde att Mogren skulle bli så mycket äldre, men han levde ytterligare 12 år. År 1817 avled Jonas Persson Mogren, 82 år gammal av "Ålderdomssvaghet". Å andra sidan fick Jonas Larsson Hult kom-pensation för detta; en extra avlöning från bruksägarna, om 16 sk. banco per härd.

När vi berättat om Jonas kan vi lika gärna berätta historien om hans sonson med samma namn, Jonas, född 1797 i Långseruds socken, även om han inte ingår i far/mor-linjen. Slakten tillhör han ju i alla fall.

Jonas jobbade som lärdräng på bruket Vittlanda, Dalsland i Tösse socken. I samband med arbetet fick han en kraftig brännskada. För att då kyla handen, stoppade han handen i en hink som han trodde innehöll vatten. Dessvärre visade sig hinken innehålla salpetersyra, som användes för att härda järnet.

Enligt en samtida notering; "*föllo fingrarna som löv om hösten*" Efter olyckan blev Jonas vad man då kallade "*vanför*" och kunde följaktligen inte utföra något kroppsarbete. Började istället att försörja sig som kringvandrande sångare i traktens kyrkor. Han hade tydligen bra sångröst och blev allt mer efterfrågad.

Vandrade efter några år nedåt Västergötland och kom så småningom till Äggby, utanför Götene, där han bildade familj. Resultatet av Jonas olycka blev en ny gren i slakten. En släktgren som består av ämbetsmän, domare, militärer, politiker och lärare.

8:251 **Anders Ersson**, Gunillas mormors mormors morfars morfar.

Bergslagen, Ramsberg. Även inom bergslagsområdet fanns anfäder med yrkes-inriktning mot bruksmiljön och inte bara själva malmhanteringen. Anders, född år 1719, uppgavs som Hammarsmedsmästare.

10:997 **Pehr Olsson**, Gunillas mormors mormors morfars farmors farfar.

Bergslagen, Ramsbergs socken. Denne Pehr, som avled 1731 vid 81 års ålder och alltså bör ha fötts omkring år 1650 hade yrket konstmästare. Att vara konstmästare innebar att hålla gruvorna fria från inströmmande vatten.

PERSONER UTANFÖR SLÄKTEN

Att man vid sökandet efter hundratals attester och husförhörslängder mer eller mindre ofrivilligt kommer i kontakt med andra människoöden är mer än naturligt. Många gånger är det naturligtvis frestande att redovisa även sådant material. Om boken skall handla om anfädren får man dock ställa stora krav på detta material för att det ska anses skäligt att det ska tas med i boken. Sådana sakuppgifter bör berika materialet ur någon synpunkt. En berättelse som fyller detta krav och som visar en flerskiktad bild av samhället, sett ur både den enskildes, samhällets och kyrkans perspektiv är onekligen följande ordagrant avskrivna berättelse ur Ekeby församlings dödbok. Året är 1772, ett år, som onekligen innehöll även andra historiska händelser.

"Aprilis den 8.

Maria Pehrsdotter i Wallby, en kona, som af oloflig beblandelse, afladt och födt ett piltebarn den 7 Junii 1771 och strax efter födelsen samma sitt oskyldiga Barn genom fottrampning på vänstra Brösten mördadt uti ett halmsköfve wid Wallby, blef till följd af Höglofliga Kongl Svea Hofrätts dom halshuggen och på bähle bränd, hvilket skjedde på Häradets vanliga afrättsplats den 8 Aprilis vid vanlig tid strax efter Klockan 10.

Hon war född åhr 1746 uti Skyllersta, hvarifrån hon til Ekeby ankom först åhr 1770 uti Junii månad och således allenast ett åhr förrän missgärningen skjedde. Lägersmannen war sonen i huset, drängen Anders Nilsson i Wallby, hvilken för lägersmåhlets förtigande, och flera honom af denna synderska tillagde beskyllningar, dem han likväl ej erkjånna ville, för sitt brott måste pligta med 10 par spö, även som hans föräldrar måste umgjälla sin försummelse i detta lägersmåls uptäckande med 8 dagars sittjande på vatten och bröd.

Maja var eljes, så vida människors omtanke döma kan, til sin död wäl och Christeligen beredd, och undergak sitt dödsstraff med besynnerlig frimodighet och trones fulla visshet om nåd, hjälp och seger i Christo, sedan hon först wid sitt sista slut med ett kort redigt och rörande tal sökt uppmuntra de många närvarande åskådare til sky för synd samt trogen förbön såväl för sin egen själ, til vinnande af tröst i dödsnöden och evig salighet efter döden, som för sin efterlevande K Mor, syskon och anhörige, til vinnande af tröst i sin stora bedröfvelse och skyndsam glömska af denna högst smärtande sorgen."

En något positivare historia, som inte har något samband med någon av Gunillas anfäder men som ändå förtjänar berättas, då den har sitt ursprung i Järnboås socken är historien om Hanna Kristina Pettersdotter, född i Lindesby i Järnboås socken i mitten av 1800-talet. Hennes mor hade som änka gift om sig. Hanna Kristina kunde inte dra jämt med sin styvfar och efter mycket möda lyckades hon spara ihop till biljett till Amerika. 18 år gammal satte hon sin fot på Amerikas mark. Hon fick så småningom arbete som hembiträde i en familj. Pappan i familjen hette William och drev tillsammans med sin broder ett hälsohem med vegetarisk föda som enda tillättna näring.

William tyckte dock att denna föda bestående av korn, majs m m var alltför oaptitlig och startade försök med olika former för tillagning. Brodern var inte intresserad att

medverka i Williams nystartade fabrik. Williams som var dock desto mer intresserad av den unga pigan från Järnboås och efter vissa förvecklingar gifte de sig.

Denna Hanna återvände till Sverige en enda gång, nämligen år 1905. Byborna i Järnboås fick då se en Askungesaga förverkligad. Hanna hette nämligen då Hanna Kellogg, var minst sagt välbärgad och tillhörde den familj som ägde de fabriker som tillverkade det än idag mycket kända Corn Flakes.

SAMMANFATTNING

Efter att ha arbetat med denna bok nu i några år hoppas jag att jag kanske i något avseende har fått läsaren att känna att vår egen generation bara är en i ett flöde av nya generationer. Detta flöde kommer att bestå så länge jorden är beboelig för människor. Den tid boken omfattar kan vi uppfatta som lång. I själva verket är detta bara ett mycket litet utsnitt ur den tid människan levat i Världen, i Sverige och i Småland. Hur många generationer som i framtiden kommer att finnas i de beskrivna socknarna kan ingen veta. Skulle inget oförutsett hända kan det bli åtskilliga.

Denna känsla eller vetskap tillsammans med alla anteckningar i de gamla böckerna, anteckningar som kan vara både grymma, naiva och kanske till och med roande, har gett åtminstone mig själv den uppenbara insikten att de cirka 300 år denna bok berör är en kort tid ur vårt perspektiv. Med övning blir svårigheterna att läsa den äldre tyska skrivstilen allt mindre och man inser att om t ex husförhörslängderna påbörjats något hundratal år tidigare hade vi kunnat spåra våra anfäder tillbaka ytterligare en period, varför inte till Gustaf Vasas tid. En fortsatt forskning i skattelängder och mantalslängder överlåter jag åt annan intresserad.

Även om denna min första forskning är mycket grundläggande är det naturligtvis mycket frestande att gå vidare t ex i dessa äldre s k mantalslängder. Varför upprättades dessa? Jo naturligtvis för den första systematiska beskattningen av enskilda personer. Bara vetenskapen om att vi enkelt kan beställa och läsa i de äldre handlingarna hur mycket personer bosatta i t ex Barkeryd hade att erlagga till Älvsborgs lösen får tanken att svindla.

Historien är inget torrt uppräknande av kungar och deras krig. Historien är, som Vilhelm Moberg bestämt hävdade, folkets, och folket, med sin ur vår synpunkt ofta ofattbara fattigdom, strapatser i krig, glädjämnen mm, är våra nära släktingar. Vi är oupplösligt förenade med våra förfäder. Vi bär deras arvsanlag. Vi bör respektera deras liv. Den lilla inblick man får i dessa liv vid sådan enkel forskning som jag nu presenterat ger upplevelser som jag skulle unna alla människor. Jag är fylld av respekt för de, vars liv är en direkt förutsättning för just din och min närvaro här och nu. Jag tillägnar denna bok dels dessa anfäder, dels den nu levande människa som står mig närmast, nämligen min hustru Gunilla.

PS. Denna Bok får anses som en första upplaga. Till materialet finns ytterligare sakuppgifter inhämtade, t ex om präster i Barkeryds församling, om undervisningsväsendet mm. Boken är inte heller korrekturläst av Erland Säll, som

lämnat många värdefulla upplysningar. I kommande upplaga bör materialet vara rättat och förhoppningsvis kompletterat.

Lennart Olsson